T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DİSİPLİNLERARASI BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR ANABİLİM DALI

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

BÖLGESEL ALGILAR ÇERÇEVESİNDE ÜÇÜNCÜ DÜNYA BÖLGESELCİLİĞİ; ORTADOĞU'NUN METAMORFOZU

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Eren İRFANOĞLU

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Gürol BABA

Çanakkale – 2014

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **"Bölgesel Algılar Çerçevesinde Üçüncü Dünya Bölgeselciliği: Ortadoğu'nun Metamorfozu"** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

02/09/2014

Eren İRFANOĞLU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Eren İRFANOĞLU'na ait Bölgesel Algılar Çerçevesinde Üçüncü Dünya Bölgeselciliği; Ortadoğu'nun Metamorfozu adlı çalışma, jürimiz tarafından Disiplinlerarası Bölgesel Araştırmalar Anabilim Dalı, Ortadoğu Araştırmaları Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üye Yrd. Doç. Dr. Gürol BABA
(Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Soner KARAGÜL

Üye Yrd. Doç. Dr. Cüneyt KILIÇ

Tez No: 10048985
Tez Savunma Tarihi: 07.07.2014

ONAY

Doç. Dr. İbrahim Hakkı Öztürk
Enstitü Müdürü

02/09/2014

ÖZET

EREN İRFANOĞLU, BÖLGESEL ALGILAR ÇERÇEVESİNDE ÜÇÜNCÜ DÜNYA BÖLGESELCİLİĞİ; ORTADOĞU'NUN METAMORFOZU

Bölgeler ve bölgeselcilik her geçen gün sosyal bilimler literatüründe popülerlik kazanmaktadır. Öte yandan dünyanın küreselleştiği ve dolayısıyla standartlaştığı tartışmaları da yoğun bir şekilde devam etmektedir. Dünyanın küreselleşmesi gerekirken, dünya daha da bölgeselleşmektedir. Çalışma bu tartışma içerisinde bölgeselleşmeyi globalleşmenin bir parçası olarak değerlendirmektedir. Bölgeselleşmenin temelinde ise bölgesel algıların varlığına değinilmektedir. Bölgeselleşmeyi globalleşme içerisinde elzem kılan ise bölgesel algıların bölgeden bölgeye farklılık göstermesidir. Bölgeselciliklerin oluşmasındaki temel neden ise söz konusu bölgesel algılardır.

Bölgeler, uluslararası sistemden soyut yapılar olmasalar da birbirlerinden farklı algılara sahiptirler. Uluslararası sistem bu farklı algılara sahip bölgelerin birleşmesinden oluşmaktadır. Bu çerçevede çalışmanın cevap aradığı soru ise tüm dünyayı etkileyen bir olay ya da sürecin, farklı bölgesel algılara sahip olan bölgelerde nasıl karşılanacağıdır. Soğuk Savaş, bu sorunun cevabına örnek olabilecek bir süreçtir.

Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte bölgeler temelinde kayda değer algısal benzerlikler gözükmektedir. Bu algısal benzerlikler söz konusu bölgeler içerisindeki bölgeselcilik yapılarının da birbirlerine benzemesi sonucunu doğurmuştur. Bu benzer algıların nedeni ise bölgelerin geçmişlerinde ve iç dinamiklerinde aranmalıdır. Bu bağlamda çalışma, Soğuk Savaş sırasında algısal yönden benzerliklere sahip olan Latin Amerika, Güneydoğu Asya, Afrika ve Ortadoğu bölgelerini Üçüncü Dünya Bölgeselciliği çatısı altında incelemektedir.

Söz konusu bu dört bölge Soğuk Savaş sırasındaki algısal benzerliklerine hegemonik etki geçmişleri ve ülkelerarası etkileşim şekilleri dolayısıyla sahip olmuşlardır. Ancak bu bölgeler içerisinde Ortadoğu farklı bir pozisyona sahiptir. Ortadoğu'nun farklı pozisyonu hegemonik etki ve ülkelerarası etkileşim şekillerindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Latin Amerika, Güneydoğu Asya ve Afrika bir süreç içerisinde üçüncü dünya bölgesi formuna ulaşırken Ortadoğu bir dönüşüm geçirerek daha kısa bir sürede bu forma ulaşmıştır.

ABSTRACT

EREN İRFANOĞLU, THIRD WORLD REGIONALISM IN TERMS OF REGIONAL PERPECTIONS; THE METAMORPHOSIS OF MIDDLE EAST

Day by day, the terms region and regionalism gain popularity in social sciences literature. On the other hand discussions about World's globalization and thus standartization are intencely prevailing. While World is supposed to be globalized, it even regionalized more. However the study considers regionalization as a part of globalization. It also argues that regional perceptions rest in the very base of regionalization. The thing makes regionalism necessary in globalisation is the differentiation of regional perceptions from region to region. The very reason for regionalism is these regional perceptions as well. Therefore the countries in the same region have tendency to cooperate.

Although regions are not abstract structures from international system, they have different perceptions. International system accounts for these regions which have different perceptions. In that sense, the question that study seeks for is how the regions with different perceptions react to an incident or a process. Cold Word is a process which can be an example for the answer of that question.

With the begining of the Cold War, perceptual similarities prevailed in the regional base. There perceptual similarities caused to regionalism structures within aforesaid regions to be paralel with each other. The reason for these perceptual similarities should be sought in regions' history and internal dynamics. In that sense, study examines Latin America, Southeast Asia, Africa and Middle East which shared similar regional perceptions in terms of Third World Regionalism during the Cold War period.

Aforesaid regions had perceptual similarities during the Cold War period because of hegemonic influence and interaction between states. However, Middle East among these regions have a different position. Middle East had some differences in terms of hegemonic influence and interaction between states. While Latin America, Southeast Asia and Africa had third world region structure by a process, Middle East in a short time became a third world region thanks to the metamorphosis it had.

ÖNSÖZ

Yüksek lisansımın ders aşamasında Ortadoğu hakkında değerli bilgiler edindim. Tez yazım aşamasında ise Ortadoğu'ya olan ilgim sabit kalırken dünyanın diğer bölgelerindeki olaylarla da ilgilenmeye başladım. Tez konumu belirlerken oldukça zorluk çektim. Ancak bölgeler üzerine yaptığım okumalar ve danışmanımla yaptığım fikir alışverişleri tez konumu kararlaştırmamda bana yardımcı olmuştur.

Bu çalışmamla birlikte 2007 yılında İktisat öğrencisi olarak geldiğim okulum Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nden yüksek lisans derecesi alarak mezun olmaktayım. Bu şehrin ve üniversitenin bana kattıklarını ömrüm boyunca unutmayacağım.

Son olarak çalışmamın hemen her safhasında yardımlarını benden bir gün bile esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Sayın. Yrd. Doç. Dr. Gürol BABA'ya, zaman zaman görüşerek danıştığım değerli hocam Sayın Prof. Dr. A. Mete TUNCOKU'ya, dört yıllık lisans ve iki yıllık yüksek lisans eğitimlerim sırasında derslerine girdiğim, danıştığım ve bana yardımları dokunan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğretim üyelerine, güler yüzlülüklerinden ve anlayışlılıklarından dolayı Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanlarına ve desteklerini sürekli arkamda hissettim ailem ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
ÖNSÖZ iii
İÇİNDEKİLER iv
KISALTMALAR vi
GİRİŞ 1

BÖLÜM I – BÖLGESEL ALGILAR TEMELİNDE BÖLGESELCİLİK

1.Bölge, Bölgeselcilik ve Bölgeselleşme Kavramları 4
2.Tarih Süreci İçerisinde Bölgeselcilik 5
3.Bölgesel Algılar 7
3.1.Ülkeler Seviyesinde Bölgesel Algılar 9
3.2.Soğuk Savaş Döneminde Sorun, Tehdit ve Çıkar Algıları 10
4.Üçüncü Dünya Bölgelerinde Etkili Olmuş Hegemonik Etki Şekilleri 11
4.1.Üstünlük Anlayışı, Hükmetme Şekli ve Sorumluluk Olgusu Bakımından Kolonicilik 12
4.2.Üstünlük Anlayışı, Hükmetme Şekli ve Sorumluluk Olgusu Bakımından Mandacılık 13
4.3.Hegemonik Etkinin Üçüncü Dünya Bölgeleri Üzerindeki Etkileri 15
4.4.Hegemonik Etkinin Üçüncü Dünya Bölgeleri Üzerindeki Sonuçları 16
4.4.1.Prensipler 17
4.4.2.Pan-İdeolojiler 18
4.4.3.Dış Güçlere Bağımlılık 19
5.Üçüncü Dünya Bölgelerinde Ülkelerarası Etkileşim Şekilleri 20
5.1.Yönetim Şekilleri 20
5.2.İdeolojiler 21
5.3.Ülkelerarası Güç Farklılıkları 21
5.4.Ekonomik Zayıflık 21
5.5.Ülkelerarası Rekabet 21
5.6.Ülkelerarası Anlaşmazlıklar 22

BÖLÜM II - ÜÇÜNCÜ DÜNYA BÖLGESELCİLİĞİ VE ÜÇÜNCÜ DÜNYA BÖLGE ÖRNEKLERİ

1.Üçüncü Dünya Bölgeselciliği 23
2.Üçüncü Dünyacılık Fikri 26
2.1.Bandung Konferansı 27
2.2.Bağlantısızlık Hareketi 29
3.Latin Amerika 33

3.1.Latin Amerika'da Hegemonik Etki **33**
3.2.İki Amerika'nın İdeolojik Savaşı **34**
3.2.1.Latin Amerikanizm **36**
3.2.2.Pan-Amerikanizm **37**
3.3.Latin Amerika'da Ülkelerarası Etkileşim Şekilleri **41**
3.4.Latin Amerika'da Bölgeselcilik **41**
3.4.1.Amerikan Devletler Örgütü (*Organization of American States*) **42**
3.4.2.Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (*The Latin American Free Trade Association*) **43**
3.4.3. Latin Amerika ve Karayip Ekonomik Sistemi (*Latin American and the Caribbean Economic System*) **44**
4.Güneydoğu Asya **45**
4.1.Güneydoğu Asya'da Hegemonik Etki **46**
4.2.Asya Değerleri **47**
4.3. Güneydoğu Asya'da Ülkelerarası Etkileşim Şekilleri **48**
4.4.Güneydoğu Asya'da Bölgeselcilik **50**
5.Afrika **53**
5.1.Afrika'da Hegemonik Etki **54**
5.2.Pan-Afrikanizm **55**
5.3.Afrika'da Ülkelerarası Etkileşim Şekilleri **58**
5.4.Afrika'da Bölgeselcilik **62**
5.4.1. Afrika Birliği Örgütü (*Organization of African Unity)* **63**
5.4.2.Doğu Afrika Birliği (*East African Community*) **66**
5.4.3.Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (*The Economic Community of West African States*) **66**
5.4.4.Güney Afrika Kalkınma ve İşbirliği Konferansı (*Southern African Development Co-ordination Conference*) **67**

BÖLÜM IV - ORTADOĞU'NUN METAMORFOZU

1.Ortadoğu Kavramı **69**
2.Ortadoğu'nun Metamorfozu **70**
2.1.Ortadoğu'da Hegemonik Etki **71**
2.2.İslam ve Pan-Arabizm **72**
2.3.Ortadoğu'nun Kendine Has Unsurları **74**
2.3.1.Bağımsız Egemenliklere Olan Hassasiyet **74**
2.3.2.Ekonomik İstikrarsızlık **76**
2.3.3.Dış Güçlere Bağımlılık **76**
2.3.4.Bölge İçi Kronik Çatışmalar **78**
2.4.Orta Doğu'da Bölgeselcilik **79**

SONUÇ **85**
KAYNAKÇA **89**

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations
Der.	: Derleyen
EAC	: East African Community
ECOWAS	: Economic Cooperation of West African States
Ed.	: Editör
LAFTA	: Latin American Free Trade Association
Mercosur	: Mercado Comun del sur
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
No.	: Number
OAU	: Organization of African Unity
OAS	: Organization of American States
SADCC	: Southern African Development and Coordination Conference
SEATO	: Souteast Asia Treaty Organization
SELA	: Latin American Economic System
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
Vol.	: Volume
ZOPFAN	: Zone of Peace, Freedom and Neutrality

GİRİŞ

Bölgeler, birçok sosyal bilim dalının çalışma alanı içerisine girmektedir. Bölgeler üzerinde farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bölgelerin neden var olduğu, nasıl işlevlere sahip olduğu konusunda farklı bakış açıları mevcuttur. Bölgelerin sınırlarının neler olduğu, hangi ülkelerin hangi bölgeler içerisinde değerlendirilmesi gerektiği konusunda ise tartışmalar sürmektedir. [1] Tüm bu tartışmaların ötesinde dünyanın her geçen gün daha fazla globalleştiği ya da her geçen gün daha fazla bölgeselleştiği yönünde farklı fikirler mevcuttur.[2] Bu iki fikir birbirine taban tabana zıt gibi görünmektedir. Ancak aslına bakılırsa bölgeselleşme globalleşme sürecinin bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Globalleşme sürecinin başlangıcı kolonyal periyoda kadar dayandırılabilir.[3] Kolonicilikle birlikte toplumlar ve ülkeler birbirleriyle daha önce olduğundan çok daha fazla iletişim ve etkileşime geçmeye başlamışlardır.[4] Ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel bağlar kurulmuştur. Ancak daha sonra I. ve II. Dünya Savaşları sırasında söz konusu bu iletişim ve etkileşim duraksamıştır.[5] Soğuk Savaş Dönemi ile birlikte ise bölgeselleşme süreci hız kazanmıştır. Burada globalleşme sürecinin tamamen rafa kalkmasından ziyade bölgeselleşme ile iç içe geçerek devam ettiği yorumu yapılabilir. Birleşmiş Milletlerin bölgesel sorunlara bölgesel çözümler yaklaşımı bu durumu doğrular niteliktedir.[6] Birleşmiş Milletler gibi bölgeaşırı bir kurum dahi bölge odaklı yapıları desteklemektedir.

Globalleşme dünyanın ekonomik ve politik yönden standartlaştırılması anlamına gelmektedir. Globalleşmenin temelinde dünyanın her yerine uluslararası kurumlar vasıtasıyla ekonomik iş birliği ve ortak kazanç getirmek mevcuttur.[7] Ancak globalleşme sürecinin somut adımları bölgeselleşme ile birlikte atılmıştır. Bölge kurumları kurulmuş ve

---

[1]Louise Fawcett, "Exploring Regional Domains: A Comparative History of Regionalism", *International Affairs* Vol. 80, No. 3, 2004, 431-432.
[2]<http://europeanista.wordpress.com/2012/04/29/regionalisation-and-globalisation-conflicting-or-linked-processes/> (10.06.2014)
[3]Shalmali Guttal, "Globalisation", *Development in Practice*, Vol. 17, No. 4/5, 2007, 525.
[4]Aditya Mukherjee, "Colonial Globalisation to Post-Colonial Globalisation: Non-Alignment and South-South Cooperation, *Austral: Brazilian Journal of Strategy & International Relations*, Vol. 1, No. 2, 252.
[5]Nial Ferguson, "Sinking Globalisation" <http://www.foreignaffairs.com/articles/60622/niall-ferguson/sinking-globalization> (12.06.2014)
[6]Birleşmiş Milletler Tüzüğü, <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter8.shtml> (12.06.2014)
[7]Simon Reich, "What is Globalisation? Four Possible Answers", 3-4, <https://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/261.pdf> (12.06.2014)

bölge ülkeleri çeşitli seviyelerde entegrasyon sürecine girmişlerdir.[8] Global dediğimiz sistem tüm bu bölgelerin bir araya geldiğinde oluşturduğu bir üst alanı temsil etmeye başlamıştır.[9] Bu nedenle globalleşme ve bölgeselleşme birbirine zıt süreçler olarak değerlendirilmemelidir. Bölgeselleşme, globalleşmenin bir parçası olarak ele alınmalıdır.

Globalleşme ve bölgeselleşme konusunda akla şu soru gelmektedir; nihai amaç globalleşme ise neden bölgeselleşmeye ihtiyaç duyulmuştur. 19. yüzyıl İngiltere'sini ele aldığımızda dünyanın hemen her bölgesinde kolonileri olduğunu ve dünya sisteminin gerek ekonomik gerekse politik yönden ağırlıklı olarak İngiltere tarafından belirlendiğini görürüz. Ancak İngiltere'nin bu kolonileri tek bir merkezden ve sadece İngiliz algısıyla yönetmesi hemen hemen imkânsız olmuştur. Bundan dolayı İngilizler "Dolaylı Yönetim" (*Indirect Rule*) Politikası temelinde hareket etmişlerdir. Hâkim oldukları bölgeler için bölge dillerini konuşan, bölge kültürüne aşina uzmanlar yetiştirmişler ve kendi düzenlerini bölgenin karakterine uygun şekillendirmişlerdir. Bölge ülkelerinin yönetimlerine doğrudan müdahil olmamışlardır.[10] İngiltere'nin kendi sistemini parçalara bölmesi ve bölge odaklı politikalar belirlemesi, globalleşme süreci içerisinde bölgeselleşme olması ile aynı nedene dayanmaktadır. Dünya üzerindeki her toplum ve her ülke benzer algılara sahip değillerdir ancak, bölge dediğimiz alanlar içerisindeki toplumlar ve ülkeler ortak algılara sahiplerdir. Aynı algıya sahip olan ülkelerin daha kolay işbirliğine girmesi muhtemeldir. Bu da bölgeselleşmenin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Ülkeleri bölgeselleşme temelinde bir araya getirecek söz konusu bölgesel algılar aynı zamanda bölge sınırları, bölgelerin içerisinde hangi ülkelerin değerlendirilebileceği tartışmalarına da ışık tutabilecektir.

Globalleşmenin bir parçası olarak bölgeselleşmeyi düşündüğümüzde ve bölgesel algıları bölgeselleşmenin temeli olarak değerlendirdiğimizde başka bir sonuca daha ulaşabiliriz. Globalleşme en nihayetinde tüm dünyanın standartlaşmasını sağlayacak bir süreç olduğuna göre, dünyanın bölgeselleşen parçaları süreç ilerledikçe birbirlerine daha fazla benzemeye başlamalıdırlar. Dünya üzerindeki bölgelerin birbirlerine algısal temelli yakınlaşmalarına henüz somut bir örnek verilemese de bazı istisnai durumlarda bu yakınlaşmalar görülebilir. Soğuk Savaş bu istisnalardan biridir. Soğuk Savaş tüm dünya

---

[8]Louise Fawcett, "Exploring Regional…", 436.
[9]Martin H. Sours, "Saudi Arabia's Role in the Middle East: Regional Stability within the New World Order", *Asian Affairs*, Vol. 18, No.1, 1991, 43-49.
[10]Dolaylı Yönetim hakkında bkz. <http://www.historians.org/teaching-and-learning/classroom-content/resources/teaching-and-learning-in-the-digital-age/through-the-lens-of-history-biafra-nigeria-the west-and-the-world/the-colonial-and-pre-colonial-eras-in-nigeria/englands-indirect-rule-in-its-african colonies > (16.06.2014)

ülkelerini farklı ölçülerde etkilemiş bir süreçtir. Bu sürece bölgeler çerçevesinden bakarsak bazı bölgelerin birbirlerine algısal temelli yakınlaşmalarını görebiliriz. Çalışma bu hususta üçüncü dünya ülkeleri olarak adlandırılan ülkelerin Soğuk Savaş Dönemindeki algısal benzerliklerinden yola çıkarak bir Üçüncü Dünya Bölgeselciliği değerlendirmesi yapacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde globalleşme ve bölgeselleşme tartışmaları üzerinden gidilmiş ve bölgesel algıların nasıl oluştuğu üzerine değinilmiştir. Sonrasında bölgesel algıların ülkeler seviyesinde kendini sorun, tehdit ve çıkar algısı olarak gösterdiğinden ve bunların bölgeselciliğin tetikleyicileri olduğundan bahsedilmiştir. Daha sonra Soğuk Savaş Döneminde Latin Amerika, Güneydoğu Asya, Afrika ve Ortadoğu bölgelerinin sorun, tehdit ve çıkar algılarınca benzeştiğine vurgu yapılmıştır. Bunun nedeni olarak söz konusu bölgelerin hegemonik etki geçmişlerindeki ve ülkelerarası etkileşim şekillerindeki benzerlikler gösterilmiştir.

İkinci bölümde hegemonik etki geçmişi ve ülkelerarası etkileşim şekilleri bakımından benzeşen üçüncü dünya bölgelerinin ortak bir bölgeselcilik modeli sergilediği vurgulanmıştır. Üçüncü Dünya Bölgeselciliği olarak adlandırılan bu modelin özelliklerinden bahsedilmiştir ve Üçüncü Dünya Bölgeselciliğinin Soğuk Savaş'ın bir ürünü olduğu vurgulanmıştır. Sonrasında ise bölgesel algıların oluşumlarına ve Üçüncü Dünya Bölgeselciliğine, Latin Amerika, Güneydoğu Asya ve Afrika örnekleri üzerinden bakılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise diğer üçüncü dünya bölgelerinden farklı olarak Ortadoğu'nun hegemonik etki şekli olarak mandacılık geçmişine sahip olduğu vurgulanmıştır. Hegemonik etki geçmişinin diğer üçüncü dünya bölgelerinden farklı olması Ortadoğu'nun farklı bir pozisyona sahip olmasına neden olmuştur. Ortadoğu mandacılık deneyimi ve kendine has bölgesel unsurlarıyla üçüncü dünya bölgeleri içerisinde değerlendirilmesini sağlayacak bir dönüşüm geçirmiştir. Ortadoğu'nun geçirdiği bu dönüşüm onun diğer üçüncü dünya bölgeleriyle birlikte değerlendirilebilmesini sağlayacaktır.

BÖLÜM I – BÖLGESEL ALGILAR TEMELİNDE BÖLGESELCİLİK

1.Bölge, Bölgeselcilik ve Bölgeselleşme Kavramları

Bölge kavramına genellikle coğrafi, siyasi ve ekonomik perspektiflerden bakılmıştır. Edward Mansfield ve Helen Milner'a göre bölge olabilmenin ana şartı coğrafi yakınlıktır.[1] Ülkeler birbirlerine coğrafi olarak uzak konumdalarsa bir bölge içerisinde değerlendirilemezler. Siyaset bilimciler ise bir bölgeyi gördükleri zaman bölge olarak değerlendirebileceklerini düşünmektedirler. Bölgenin ne olduğu ya da nasıl oluştuğundan çok ne işe yaradığıyla ilgilenirler. Ekonomistler için ise ülkelerarası ticaret anlaşmaları ve gümrük birlikleri bölge kavramı için belirleyicidir.[2] Bu bağlamda bölge kavramının kullanıldığı disipline göre farklı şekillerde yorumlandığı değerlendirmesi yapılabilir. Bu durum ise bölge kavramının belirsiz olması sonucunu doğurmaktadır.

Bölgeselcilik adına ise temelde iki bakış açısı olduğu söylenebilir. Rasyonel bakış açısına göre bölge olarak değerlendirilen alanlar içerisindeki ülkelerin birbirleriyle yaptıkları ticari ve siyasi temeldeki resmi anlaşmalar bölgeselciliği oluşturur. Bu anlaşmalar ülkelerin birbirlerine bağımlı olmaları sonucunu doğuracaktır ve böylelikle söz konusu bu ülkeler bir grup olarak değerlendirilebileceklerdir. Diğer tarafta ise özellikle kolonicilikten çıkış ile gerçekleşmeye başlayan ve yapısalcı bakış açısının benimsediği bölgeselcilik anlayışı vardır. Yapısalcılara göre bölgeselcilik sosyal gerçekler[3] etrafında şekillenen ekonomik ve siyasal anlaşmalarla oluşur.[4] Bölgeselciliğin oluşabilmesi için onu oluşturacak ülkelerin sosyal gerçekleri paylaşıyor olmaları gerekir.

---

[1]Edward D. Mansfield , Helen V. Milner, "The Domestic Politics of Preferential Trade Agreements in Hard Times", 21, <https://www.princeton.edu/~hmilner/working%20papers/Mansfield%20and%20Milner%20PTAhard%20times%2003112014.pdf> (20.06.2014)

[2]Raimo Väyrynen, "Regionalism: Old and New", *International Studies Review*, Vol. 5, No. 1 (Mar., 2003), 26.

[3]Sosyal gerçekler ülkelerin din, dil, ırk, kültür, ortak geçmiş ve deneyimleridir. Yazar burada sosyal gerçekler yönünden benzerliklerin ekonomik ve siyasi iş birliklerinin oluşumlarını kolaylaştırdığını vurgulamaktadır.

[4]Raimo Väyrynen, "Regionalism…", 26-27.

Bölgeselleşme kavramı ise genellikle bölgeselcilik kavramı ile karıştırılmaktadır. Bölgeselcilik bir bölge içerisindeki bölgesel yapıların tümünü ifade ederken, bölgeselleşme söz konusu bölgenin bölgeselcilik adına izlediği süreçtir.[5] Bölge, bölgeselcilik ve bölgeselleşme kavramlarına değindikten sonra bölgeselcilik kavramının tarih süreci içerisindeki yerine bakmak gereklidir. Böylece ilerleyen bölümlerde anlatılacak Üçüncü Dünya Bölgeselciliği daha net bir şekilde kavranabilir.

2.Tarih Süreci İçerisinde Bölgeselcilik

Bölge ve bölgeselcilik kavramları, tarihin her sürecinde karşımıza çıkmış kavramlardır. İmparatorluklar, ülkelerin etki alanları, güçlü devletlerin ittifak kurduğu devletlerle birlikte oluşturdukları sistemler bölgeselcilik örnekleri olarak değerlendirilebilir. Ancak bölgeselcililiğin meşru bir temele oturtulması I. Dünya Savaşı'ndan sonra Milletler Cemiyetinin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Milletler Cemiyeti ve daha sonrasında Birleşmiş Milletler Dönemleri, bölgeselleşme tartışmalarının yoğun olarak yaşandığı dönemlerdir.[6] Özellikle Birleşmiş Milletler Tüzüğünün 8. Bölüm 52. Maddesinde bölgesel oluşumlara destek verilmesi ve meşru kılınması ile bölgeselleşme süreci hız kazanmıştır.[7]

Soğuk Savaş atmosferiyle birlikte bölgeselcilik daha çok güvenlik temelli ve barışı tesis edici bir yapıya bürünmüştür. Bu dönemde Birleşmiş Milletlerin bölgesel yapılarla birlikte hareket ettiği bir durum söz konusudur. Varşova Paktı, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (*North Atlantic Treaty Organization*) (NATO), Bağdat Paktı, Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (*South East Asia Treaty Organization*) (SEATO), gibi kurumlar bu dönemde kurulmuş güvenlik temelli ve barışı tesis edici bölgesel yapılara örnek gösterilebilir.

Soğuk Savaş Dönemi içerisinde başlayan topyekün ve başarılı bir bölgeselcilik örneği olarak ise Avrupa Bölgeselciliği gösterilebilir. Avrupalılar bölgeselciliğin temeline güvenliğin yanında ekonomik entegrasyonu ve demokrasiyi koymuşlardır. Avrupa Bölgeselciliği günümüzde de en başarılı bölgeselcilik örneği olarak değerlendirilmektedir. Avrupa Bölgeselciliğin oluşum temeli neo-fonksiyonalizme dayandırılır. Bu teoriye göre

---

[5]Arie Kacowicz, "Regionalization, Globalization, And Nationalism: Convergent, Divergent, or Overlapping?" *Working Paper*, No. 262, 1998, 5.
[6]Louise Fawcett, "Exploring Regional…", 436-438.
[7]Birleşmiş Milletler Tüzüğü, <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter8.shtml> (12.06.2014)

bölgeselcilik adına izlenmesi gereken yol nihai hedef olan siyasi entegrasyondur. Ancak siyasi entegrasyonun sağlanması doğrudan gerçekleştirilemez. Bunun için ekonomik entegrasyon ve siyasi entegrasyonun ilintilendirilmesi gerekmektedir. Neo-fonksiyonalistlere göre öncelikle ulusüstü bir kurum ile ekonomik entegrasyon süreci içerisine girilmelidir. Siyasi entegrasyon ise ekonomik entegrasyon sağlandıktan sonra otomatik olarak oluşmaya başlayacaktır. Neo-fonksiyonalistler bu model ile zamanla ülkelerin bireysel tavırlarının yok olacağını ve tam bir bölgesel tavır sergilenebileceğini iddia etmektedirler.[8]

Gelişmekte olan ülkeler olarak adlandırılan üçüncü dünya ülkeleri ise Soğuk Savaş Döneminde bölgeselciliği bir bağımsızlık meşrulaştırıcı araç olarak kullanmışlardır. Bölgeselcilik bu dönemde üçüncü dünya ülkelerinin eski kolonicilerine ve büyük güçlere karşı birlikte bir duruş sergiledikleri bir platform olarak karşımıza çıkar. Bu başarılı duruşu Bağlantısızlık Hareketi'nde ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı'nın (*Organization of the Petroleum Exporting Countries*) (OPEC) petrol üzerinden izlediği politikalarda görebilmekteyiz. Soğuk Savaş'ın Yumuşama Döneminde ise üçüncü dünya ülkelerinin bölgeselcilik yapıları Avrupa tarzı bölgeselciliğe benzemeye başlamıştır. Güneydoğu Asya Ulusları Teşkilatı, (*Association of Southeast Asian Nations*) ASEAN, Karayip Devletler Birliği (*Carribean Community*), Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (*Economic Community of West African States*) (ECOWAS), Güney Afrika Kalkınma Birliği (*Southern African Development Community*) (SADC), Avrupa tarzı bölgeselciliği örnek almış kurumlar arasındadır.[9]

Soğuk Savaşın bitmesi ile birlikte bölgeselcilik bugünkü şeklini almaya başlamıştır. Yeni bölgeselcilik anlayışına göre coğrafi yakınlığın önemi azalmış, bölgeselcilik aktörlerine uluslararası şirketler eklenmiş ve bölgeselcilik ekonomik karşılıklı bağımlılıklar temeline oturtulmuştur. Bu bağlamda günümüzdeki bölgeselcilik Soğuk Savaş sırasındaki bölgeselcilikten oldukça farklı bir yapıdadır.[10]

Bölgeselcilik içerisinde bulunduğu döneme göre farklılık göstermiştir. Konusu, alanı hatta aktörleri bile değişime uğrayabilmiştir. Ancak bölgeselciliğin temelinde yatan neden sabit kalmıştır. Bölgeselcilik, ülkelerin tek başlarına yapamadıklarını grup olarak

---

[8]Çınar Özen, "Neo-Functionalism And The Change In The Dynamics Of Turkey-Eu Relations", *Journal of International Affairs*, Vol. 3, No. 3, 1998, 1.
[9]Louise Fawcett, "Exploring Regional…", 436-438.
[10]Ibid.

yapabilecekleri fikrine dayanır. Ortak bir bölgeyi paylaşan ülkeler bölgeselcilik ile işbirliği ortamı kurarlar. Sorulması gereken soru ise aynı bölge içerisindeki ülkelerin neden daha kolay bölgeselcilik yapıları oluşturabiliyor olduklarıdır. Bu sorunun cevabı aynı bölgedeki ülkelerin paylaştıkları ortak bölgesel algılardır.

3.Bölgesel Algılar

Dünya Avrupa, Asya, Afrika, Amerika ve Ortadoğu gibi bölgelere ayrılmıştır. Söz konusu bu bölgeler ise birbirlerinden doğa faktörleri ve insani faktörler çerçevesinde ayrışırlar. Bölgelerin ayrışmasında etkili olan doğa faktörlerinin başında bölgeler arasındaki doğal sınırlar gelir. Bölgeler arasında okyanuslar, dağlar gibi coğrafi özelliklerden kaynaklı doğal sınırlar mevcuttur.[11] Bu sınırlar bölgeleri fiziki olarak birbirlerinden ayırmaktadırlar. Bu sınırlara ek olarak; yeryüzü şekilleri, iklim çeşitleri, bitki örtüsü ve hayvan türleri de bölgeden bölgeye farklılık göstererek, bölgelerin birbirinden ayrışmasında etkili olan diğer doğa faktörlerini oluştururlar.[12]

Doğa faktörleri çerçevesinde birbirinden ayrılan bölgeler, bunun bir sonucu olarak insani faktörlerle de birbirlerinden ayrışırlar. Özellikle bölgeler arasındaki coğrafi özelliklerden kaynaklı doğal sınırlar, farklı bölgelerde yaşayan insanların iletişim ve etkileşim içerisinde olmasını zorlaştırmıştır. Ancak, aynı bölge sınırları içerisinde yaşayan insanlar birbirlerine fiziki anlamda yakın oldukları için birbirleriyle yoğun bir iletişim ve etkileşim içerisinde olmuşlardır.[13] Aynı bölge içerisinde yaşayan insanların birbirleriyle daha fazla iletişim ve etkileşim içerisinde olmalarının iki sonucundan bahsedilebilir. Birincisi, aynı bölge içerisinde yaşayan insanlar birbirlerine etnik yapı, din, dil ve kültür bakımından benzeşmişken, farklı bölgelerde yaşayanlar ise birbirlerinden aynı kriterler çerçevesinde farklılaşmışlardır.[14] İkincisi ise aynı bölge içerisinde yaşayan insanların benzer deneyimlere sahip olmalarıdır. Örneğin; Afrika bölgesinde yaşayan insanlar kolonileştirilme deneyimine sahiptir. Afrika bölgesinde yaşayan insanlar böylelikle kolonileştirilme kavramına aşinadırlar.[15] Benzer şekilde Avrupa bölgesinde ortaya çıkan

---

[11]Martin W. Lewis, "Dividing the Ocean Sea" *Geographical Review*, Vol. 89, No. 2, 1999, 188-192.
[12]Robert Ezra Park, "Human Ecology", *American Journal of Sociology*, Vol. 42, No. 1, 1936, 1-3.
[13]Alexander C. Diener, Josuha Hagen, *Borders: A Very Short Introduction,* Oxford University Press, New York 2012, 4.
[14]Theodore Brameld, "Conceptualizing Human Relations", *Journal of Educational Sociology*, Vol. 23, No. 6, 1950, 315-320.
[15]<http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205208606.pdf> (11.06.2014)

Rönesans ve Reform Hareketleri, bölge insanları üzerinde etkili olmuştur.[16] Ancak Afrika'daki kolonileştirilme deneyimi Avrupa'da olmadığı gibi, Rönesans ve Reform Hareketleri de Afrika'da etkili olmamıştır. Avrupa bölgesinin insanları kolonileştirilme deneyimine sahip değilken, Afrika bölgesinin insanları da Rönesans ve Reform deneyimine sahip değillerdir.

Doğal sınırların yanında yeryüzü şekilleri, iklim, bitki örtüsü ve hayvan türleri de bölgeden bölgeye değiştiği için, farklı bölgelerde yaşayan insanların birbirlerinden yaşam şekilleri bakımından da farklılaşmalarına neden olmuşlardır. Örneğin; görece verimsiz topraklara sahip, su kaynaklarının kıt olduğu bir bölgede yaşayan insanlar hayvancılık ile uğraşıp göçebe hayat tarzını benimserken, verimli topraklara ve su kaynaklarına sahip bir bölgenin insanları tarımla uğraşıp, yerleşik hayatı benimsedikleri gözlemlenmiştir.[17]

Aynı bölge içerisinde yaşayan insanların etnik yapı, din, dil ve kültür bakımından benzeşmeleri buna ek olarak benzer deneyimlere ve yaşam şekillerine sahip olmaları, ortak bir bölgesel algı geliştirmelerine neden olmuştur. Bölgesel algı, herhangi bir olay karşısında aynı bölge içerisinde yaşayan insanların benzer düşüncelere sahip olmaları ve benzer tepkiler vermeleri sonucunu doğurur. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) üyeliği sürecinde bu durumu net bir şekilde görebiliriz. AB üyesi ülkelerin halklarının büyük bir çoğunluğu Türkiye'nin AB'ye üye olmasına karşı çıkmaktadırlar.[18] Türkiye, üyelik şartlarını -özellikle ekonomik bazda- birçok Avrupa ülkesine göre daha iyi şekilde karşılarken[19] Türkiye'nin üyeliğe kabul edilmek istenmemesinin nedeni sorgulanmalıdır. Bu ekonomik ve politik nedenlere dayandırılsa da asıl neden Avrupa ve Türkiye arasındaki algısal farklılıktır. Avrupalı algısına göre Türkiye Ortadoğu'ya daha yakın bir ülkedir ve Avrupalı değildir. Bölgesel algılar kendini sadece bölge insanları üzerinde göstermez. Aynı bölge içerisinde var olan ülkeler de ortak bir bölgesel algıya sahiptirler.

---

[16]< http://www.ltisdschools.org/cms/lib/TX21000349/Centricity/Domain/287/Chapter17.pdf> (11.06.2014)
[17]Wellington D. Jones, Derwent S. Whittlesey, "Nomadic Herding Regions" *Economic Geography*, Vol. 8, No. 4, 1932, 378-385.
[18]Sait Akşit, Özgehan Şenyuva, Çiğdem Üstün, *Avrupa Birliği Ülkelerinden Türkiye'nin Üyeliğine Bakış*, Zeplin İletişim Hizmetleri, Ankara, 2009, 8-10
[19]<http://www.euractiv.com.tr/7/article/grman-tevfik-krize-ramen-trkiye-abnin-maastricht-kriterlerine-uyuyor-011705> (20.06.2014)

3.1.Ülkeler Seviyesinde Bölgesel Algılar

Bölgesel algı, ülkeler seviyesinde ise kendini üç şekilde gösterir; sorun algısı, tehdit algısı ve çıkar algısı. Aynı bölgede var olan ülkeler sorun, tehdit ve çıkar algıları çerçevesinde benzeşirler. Örneğin; 2003 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Irak'a yapmış olduğu müdahalenin sonrasında, diğer bölge ülkelerinde de ABD'nin kendilerine müdahale edebileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni diğer bölge ülkelerinin Irak'la aynı bölgesel algıya sahip olmalarıdır. Örneğin Suriye aynı Irak gibi Müslüman bir ülkedir ve demokratik olmayan otoriter bir rejimle yönetilmektedir. Buna ek olarak Suriye halkı da tıpkı Irak halkı gibi çoğunlukla Araplardan oluşmaktadır. Ayrıca Irak ve Suriye uzun yıllar boyunca aynı devlet çatısı altında var olmuşlardır.[20] Böylelikle Irak'a yapılabilen bir müdahale Suriye'yi de telaşlandırabilmektedir. Durum İran, Mısır ya da Lübnan için de farklı değildir. Ancak Irak'a yapılan bir müdahalenin diğer Ortadoğu ülkelerine de yapılabileceği algısına karşın Ortadoğu ülkeleri ABD'nin Irak'a müdahalesine engel olmak yerine sessiz kalmayı ya da ABD'yi desteklemeyi tercih etmişlerdir.[21] Bunun nedeni bölge ülkelerinin çıkarlarının ABD'ye karşı olmamaktan geçmesidir. Bu örnekteki sorun; bölge dışından bir gücün yaptığı askeri müdahale, tehdit; ABD ve çıkar ise mevcut olaydan hasar almamaya çalışmaktır. Bu doğrultuda Ortadoğu ülkeleri benzer bir tavır sergilemişlerdir.

Ülkeler seviyesinde ortak bir bölgesel algıya sahip olmak bölgeselcilik sürecinin başlatılması için tetikleyicidir. Sorun, tehdit ve çıkar algılarındaki bu benzerlik, aynı bölge içerisinde var olan ülkelerin, sorun çözümünde, mevcut tehditlere karşı güvenliklerini sağlamada ve çıkarlarını gözetmede birlikte hareket edebilme fırsatını doğurmuştur. Böylelikle bölgeselcilik, bölge ülkelerinin sorun, tehdit ve çıkar algıları çerçevesinde bir araya geldikleri bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. ASEAN ülkelerini ele alalım. ASEAN 1967'de Güneydoğu Asya'da güvenliği sağlamak ve Komünist Bloku dengelemek adına kurulmuştur. İlerleyen yıllarda Güneydoğu Asya ülkelerinin hemen hepsi gruba dâhil olmuştur ve bir güvenlik birliği oluşturmaya çalışmışlardır. Amaçları, aralarında çıkabilecek çatışmaları önlemek ve büyük güçlerin bölge üzerindeki etkilerini azaltmaktır. Güneydoğu Asya ülkeleri bunu yaparken ABD'nin desteklediği NATO ya da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) desteklediği Varşova Paktı gibi askeri anlamda

[20]Kamal S. Salibi, "Middle Eastern Parallels: Syria-Iraq-Arabia in Ottoman Times", *Middle Eastern Studies*, Vol. 15, No. 1, 1979, 70-75.
[21]Frederic Wehrey, *The Iraq Effect: Middle East After Iraq War*, Rand Corporation, United States, 2010.

bir pakt kurmamışlardır. Onları bu tarz bir güvenlik birliği şeması altına sokan sorun, tehdit ve çıkar algılarının ABD ve SSCB'den farklı olmasıdır.[22]

Avrupa bölgeselciliğinin başlamasını tetikleyen unsur Avrupalı ülkelerin Soğuk Savaş Döneminde SSCB'yi bir tehdit olarak görmeleridir. SSCB'ye karşı bir güç oluşturmak amacıyla Avrupalı ülkeler bir çatı altında birleşmiş ve çıkarlarını bu şekilde korumayı amaçlamışlardır.[23] İki bloğa ayrılan dünyada Avrupalı ülkeler ekonomik işbirliği içerisine girerek kalkınmaya ve uluslararası sistemde söz sahibi olmaya çalışmışlardır. Böylelikle denebilir ki AB'nin kuruluşuna giden yol, bölge ülkelerinin sorun, tehdit ve çıkar algılarındaki benzerlikten geçmiştir.

Sorun, tehdit ve çıkar algıları genellikle bölgesel seviyede benzeşmektedir ve bölgeselcilik sürecinin başlatılmasında etkilidir. Ancak Soğuk Savaş Döneminde ülkeler seviyesinde bölgesel algılar farklı bir boyuta daha taşınmıştır.

3.2.Soğuk Savaş Döneminde Sorun, Tehdit ve Çıkar Algıları

Soğuk Savaş ile birlikte, daha önceden bölgesel temelde benzeşen, sorun, tehdit ve çıkar algıları bölgeleraşırı bir nitelik de kazanmıştır. Soğuk Savaş sırasında Dünya, Batı ve Doğu olmak üzere iki ana bloğa ayrılmıştır. Batı Blokunda ABD, Doğu Blokunda ise SSCB tüm dünya ülkelerini kendi taraflarına çekmeye çalışmışlardır. ABD'ye yakın olan ülkeler için SSCB bir tehdit kaynağı iken, SSCB'ye yakın ülkeler için ABD bir tehdit kaynağı olmuştur. Ülkeler çıkarları doğrultusunda bu iki bloktan birine yakınlaşmış ya da uzaklaşmışlardır.[24]

Soğuk Savaş Döneminde aynı bölgede olmasalar dahi ülkelerin benzer tavırlar sergilediği görülmüştür. Üçüncü dünya ülkeleri, Soğuk Savaş Döneminde sorun, tehdit ve çıkar algıları temelinde benzer tavırlar sergilemişlerdir.[25] Bunun nedeni söz konusu ülkeleri içlerinde barındıran üçüncü dünya bölgelerinin Soğuk Savaş atmosferinde benzeşen bölgesel algılarıdır. Soğuk Savaş'ın sorun, tehdit ve çıkar algısını bölge aşırı bir atmosfere taşımasıyla bölgesel algılar arasında da benzerlikler kurulabilmiştir. Soğuk Savaş sırasında

---

[22]Amitav Acharya, "The Association of Southeast Asian Nations: "Security Community" or "Defence Community"?", *Pacific Affairs*, Vol. 64, No. 2, 159-163.
[23]Arthur N. Holcombe, "An American View of European Union", *The American Political Science Review,* Vol. 47, No. 2, 1953, 418.
[24]Soğuk Savaş için bkz: Melvyn P. Leffler, David S. Painter, Origins of The Cold War: An Intervation History, Second Edition, Taylor & Francis, 2005.
[25]Sonraki bölümlerde görüleceği üzere Bandung ve Bağlantısızlık Hareketleri ile üçüncü dünya bölgeleri Soğuk Savaş döneminde yeni bir uluslararası grup oluşumu içerisine girmişlerdir.

Latin Amerika, Güneydoğu Asya, Afrika ve Ortadoğu bölgeleri içerisindeki ülkeler bölgesel algılarındaki benzeşmeden dolayı aynı düzlemde değerlendirilebilirler. Ancak Soğuk Savaş Döneminde üçüncü dünya bölgeleri bölgesel algılarındaki söz konusu bu benzeşme bir takım nedenlere dayandırılmalıdır.

Üçüncü dünya bölgelerinin Soğuk Savaş sırasında sorun, tehdit ve çıkar algıları bakımından benzeşmeleri dışsal ve içsel iki nedene dayandırılabilir. Sırasıyla birincisi, söz konusu ülkelerin hegemonik etkiye maruz kalmış olmalarıdır. Latin Amerika, Afrika ve Güneydoğu Asya'da kolonicilik etkili olmuşken Ortadoğu'da mandacılık etkili olmuştur. İkincisi ise üçüncü dünya ülkelerinin kendi bölgeleri içerisindeki etkileşim şekillerindeki benzerliktir. Üçüncü dünya bölgelerinin Soğuk Savaş Döneminde bölgesel algılar çerçevesinde benzeşmelerini kavrayabilmek için üçüncü dünya bölgeleri de etkili olan hegemonik etki şekillerinin ve ülkelerin etkileşim şekillerinin açıklanması gerekmektedir.

4.Üçüncü Dünya Bölgelerinde Etkili Olmuş Hegemonik Etki Şekilleri

Hegemonya kavramı, uluslararası ilişkiler boyutuyla bir ülkenin ya da gücün bir diğer ülke ya da güç üzerinde fikirsel ve değersel açıdan ya da doğrudan güç unsurları ile üstün gelmesi ve söz konusu ülkeyi ya da gücü çıkarları doğrultusunda kontrol etmesi şeklinde açıklanabilir.[26] Hegemonik etki ise hegemonyanın uygulanmaya başlandığı andan itibaren devreye giren, hegemonik gücün hegemonyası altına aldığı güç üzerindeki etkisidir. Bu etki hegemonya altındaki güçte politik, ekonomik, sosyo-kültürel ve algısal bir takım değişimlere neden olabilir.[27]

Hegemonik etki üçüncü dünya bölgelerinde kolonicilik ve mandacılık olmak üzere iki şekilde kendini göstermiştir. Bu kavramlar hegemonik etki çatısı altında benzeşirler. Bu benzeşme bizi üçüncü dünya bölgelerinin Soğuk Savaş sırasındaki bölgesel algı temelli benzeşmesine götürecektir. Öte yandan kolonicilik ve mandacılık arasında üstünlük anlayışı, hükmetme şekli ve sorumluluk olgusu bakımından bir takım farklılıklar vardır. Bu farklılıklar ise Ortadoğu'nun diğer üçüncü dünya bölgeleri arasındaki özel pozisyonunu kavrayabilmemizi sağlayacaktır. Hegemonik etkinin üçüncü dünya bölgeleri üzerinde neden olduğu –özellikle algısal- benzeşmeleri ve Ortadoğu'nun diğer üçüncü dünya bölgeleri içerisindeki farklı pozisyonunu kavrayabilmek için kolonicilik ve mandacılık

[26]Benedetto Fontana, *Hegemony and Power; On the Relation Between Gramsi and Machiavelli*, University of Minesota Press, London, 1993, 141.
[27]Liu Kang, "Hegemony and Cultural Revolution", *New Literary History*, Vol. 28, No. 1, 1997, 72.

kavramları üzerinde durulması gerekmektedir.

4.1.Üstünlük Anlayışı, Hükmetme Şekli ve Sorumluluk Olgusu Bakımından Kolonicilik

Kolonicilik, temelde bir ülkenin ya da gücün bir diğer ülke ya da güç üzerindeki üstünlüğüne dayanan bir sömürü yönetimidir.[28] Söz konusu üstünlüğün temelde kolonici gücün koloni üzerindeki ırksal üstünlük olduğu savunulabilir.[29] Ancak koloniciliğin uygulanabilmesi için ırksal üstünlüğün yanında kolonici gücün koloniye kıyasla politik, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan da üstün olması gerekir. Kolonicinin koloni üzerindeki üstünlüğü hükmetme şekline de yansır.

Kolonicilik kavramında temelde iki aktörden bahsedilebilir. Bunlardan biri kolonici dışsal güç, diğeri ise kolonileştirilen yerel güçtür. Kolonicilik bu iki aktörün etkileşimi ile oluşur. Bu tür bir etkileşime girilmesinin temel sebebi, kolonici gücün kolonileştirdiği güç üzerindeki üstünlüğü ve çıkarlarıdır.[30] Kolonicilikte, kolonici gücün üstünlüğü ve çıkarları doğrultusuna en uygun şekilde hükmetmesi esastır.[31]

Koloniciliğin ilk safhasında kolonici güç, kolonileştireceği gücü yıkıcı gücüyle yenilgiye uğratır. Daha sonra politik, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan hegemonyası altına alır. Elde edilen hegemonya, koloniciye kendi değerlerini kolonisine benimsetme şansını verir.[32] Böylece koloninin dilinde, dininde, kültüründe ve dolayısıyla algısında bir erozyon gerçekleştirilir. Kolonici güç kolonisi üzerindeki söz konusu bu erozyonu strateji gereği gerçekleştirir. Koloni bu strateji sayesinde kendi özünden koparılır ve kolonicinin bir uzantısı haline gelir. Böylelikle kolonici ve kolonisi arasında bir bağ oluşur.[33] Bu bağ kolonicinin koloni üzerindeki çıkarlarını daha kolay ve uzun süreli koruyabilmesi için gereklidir. Kolonici güç, politikalarını uygularken birden çok yöntem kullanabilir. Koloni halkının imha edilmesi, asimile edilmesi ya da her ikisinin birden uygulanması bu yöntemler arasındadır. [34]

---

[28]<http://plato.stanford.edu/entries/colonialism/> (28.03.2014)
[29]Rupert Emerson, "Colonialism", *Journal of Contemporary History*, Vol. 4, No. 1, 1969, 12.
[30]David Ryan, "Colonialism and Hegemony in Latin America: An Introduction"*, The International History Review,* Vol. 21, No. 2, 1999, 288.
[31]Ronald J. Horvath, "A Definition of Colonialism" *Current Anthropology*, Vol. 13, No. 1, 1972, 46.
[32]K. N. Panikkar*,* "Scientist Colonialism, Culture and Revivalism", *Social Scientist*, Vol. 31, No. ½, 2003, 3-7.
[33]Ibid., 7.
[34]Ronald J. Horvath, "A Definition…", 46-47.

Kolonici güç kolonisine karşı üstünlüğünden kaynaklanan hükmetme hakkını kullanırken sadece kendisine karşı sorumludur. Bunun nedeni kolonicilikte, kolonici güç ve koloni dışında üçüncü bir aktörün bulunmamasıdır. Kolonicilik Kıta Avrupa'sı ülkeleri arasında popüler olduktan bir müddet sonra Avrupalı kolonici güçler bir araya gelerek kolonilerine karşı izleyecekleri politikalar hakkında uzlaşı oluşturmaya çalışmışlar ancak bu durumu pratiğe dökememişlerdir. Bunun nedeni ise hiç bir kolonici gücün bir başka kolonici güç ya da güçler tarafından kolonicilik politikaları bağlamında kısıtlanmayı kabul etmemesidir. Hangi toprakları kolonileştireceklerine ve nasıl politikalar uygulayacaklarına kendileri karar verirler.[35]

4.2.Üstünlük Anlayışı, Hükmetme Şekli ve Sorumluluk Olgusu Bakımından Mandacılık

Koloniciliğin dışında üçüncü dünya bölgeleri arasında etkili olmuş diğer bir hegemonik etki şekli de mandacılıktır. Manda kelimesinin kökü Latince "*mandatum"*dan gelmektedir ve "emredilen şey" anlamında kullanılır.[36] Ancak bu anlamda mandacılık bağlamında bir değişim yaşanmıştır. Mandacılık emirden çok anlaşmaya dayanır.

Mandacılığın literatüre geçmesi ise I. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir. Manda yönetimi bir dönem Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilen koloni ve toprakların, Milletler Cemiyeti tarafından, Milletler Cemiyeti üyelerinden biri ya da bir kaçına geçici süreliğine yönetmeleri üzerine tahsis edilmesi sistemidir.[37]

Milletler Cemiyeti Tüzüğünün 22. Maddesinde savaş sonrasında özellikle eskiden Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde olan Ortadoğu topraklarındaki ülkelerin kendi başlarına ayakta kalamayacakları bundan dolayı yardıma ihtiyaç duydukları vurgulanmıştır. Bu doğrultuda Milletler Cemiyetine bağlı güçlü ülkeler bu topraklarda kurulan ülkelerin yönetimini üstlenmişlerdir. Amaç, söz konusu güçsüz ülkelerin kendi ayakları üzerinde duruncaya kadar desteklemek ve güçlendiklerinde onlara egemenliklerini iade etmektir. [38] Maddeye göre manda yönetiminin tahsis edilebilmesi için güçlü ülkelerin bu yönetimi Milletler Cemiyeti adına kabul etmesi gereklidir. Kısacası bu topraklar Milletler

---

[35]Matthew Lange, James Mahoney and Matthias vom Hau "Colonialism and Development: A Comparative Analysis of Spanish and British Colonies", *American Journal of Sociology*, Vol. 111, No. 5, 2006, 1412-1420.
[36]<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/mandate> (26.03.2014)
[37]<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/361608/mandate> (28. 03.2014)
[38]Lord Lugard, "Colonial Administration", *Economica*, No. 41, 1933, 255.

Cemiyetinin yönetimindedir. Esas olan bir diğer husus da bir ülkenin manda yönetimine atanırken bu topraklara yakınlığı, yönetim deneyimi ve yönetebilme kapasitesinin değerlendirilmesidir. Ayrıca mandaların yönetimleri konusunda standart bir usulden bahsedilemez. Yönetilecek toprakların koşullarına, insanlarının gelişmişlik düzeyine, ekonomik şartlara göre manda yönetimin tarzı değişebilir. Bu bağlamda Milletler Cemiyeti Mandaları A, B ve C tipi mandalar olarak ayırmıştır.[39]

Milletler Cemiyetinin mandalarla ilgili üç ana prensibi vardır; Bunlardan ilki; manda yönetiminin asli görevinin yerli halkın iyiliğinin sağlanması olduğudur. İkinci olarak mandalara uygulanacak ticaret ve yatırım politikaları tüm Milletler Cemiyeti üyeleri için standart olmalıdır. Son olarak ise mandalarda askeri birlikler ve deniz kuvvetleri oluşturulması uygun değildir. Bununla birlikte yerel halkın polis olarak ya da savunma dışında askeri anlamda yetiştirilmemeleri gerekmektedir.[40]

Mandacılık aslına bakılırsa koloniciliğin bir uzantısı konumundadır. Birçok kaynakta emperyalizm bağlamında mandacılıktan da kolonicilik olarak bahsedilir.[41] Ancak mandacılığı I. Dünya Savaşı'ndan sonra modern dünya şartlarına göre koloniciliğin yeniden düzenlenmiş hali olarak kabul etmek daha doğru olacaktır.[42] Buna karşın üstünlük anlayışı, hükmetme şekli ve sorumluluk olgusunda belirgin değişimler mandacılığı kolonicilikten ayrı bir yerde değerlendirmemizi gerektirir.

Mandacılıkta mandayı üstlenen ülkenin üstünlüğü esastır. Ancak manda yönetiminde kolonicilikte olduğu gibi ırksal ya da sosyo-kültürel üstünlükten bahsedilemez. Mandacı ülke ekonomik ve politik yönden manda altına alacağı güçten daha üstün olmalıdır.[43] Bu üstünlük kurallarla belirlenir ve kapasitesi yönetmeye uygun olan ve gönüllü olan Miletler Cemiyeti üyesi ülke bu göreve getirilir. Manda yönetimi altındaki güç böylelikle mandacı ülkenin ekonomik ve politik yönden üstünlüğünü kabul ederken, ırksal ve sosyo-kültürel bir üstünlük baskısı hissetmez.

---

[39]<http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp#art22> (28.03.2014)
[40]Norman Bentwich, "Colonial Mandates and Trusteeships", *Transactions of the Grotius Society*, Vol. 32, 1946, 122.
[41]A. P. Thornton, "Colonialism", International Journal, Vol. 17, No. 4, 1962, 342-342.
[42]Susan Pedersen, "The Meaning of the Mandates System: An Argument", *Geschichte und Gesellschaft,* Vol. 32, No. 4, 2006, 560-565.
[43]Nele Matz, "Civilization and the Mandate System under the League of Nations as Origin of Trusteeship", <http://www.mpil.de/files/pdf2/mpunyb_matz_9_47_95.pdf > (20.05.2014)

Mandacı ülke söz konusu üstünlüğü çerçevesinde hükmeder. Hükmetme şekli vekâlete dayanır. Vekil olarak atanan ülke ya da ülkeler anlaşma şartlarını kabul ederler ve böylelikle manda yönetimini üstlenebilirler. Vekâletin verilmesi sırasında ülkeler bir araya gelirler ve tartışırlar. Birbirlerinin deneyimlerine ve kapasitelerine göre manda uygulanacak toprakları bölüştürürler.[44] Manda yönetimini üstlenen ülkenin manda altına aldığı güç üzerinde hükmetme şekli sadece vekâlet bazındadır ve Milletler Cemiyetinin belirlediği kurallar dâhilinde gerçekleşir. Böylelikle mandacı, manda altındaki güç üzerinde bir nüfuza sahiptir denilebilir. Ancak bu koşulsuz, kayıtsız bir nüfuz değildir. Bunun nedeni mandacının Milletler Cemiyetine karşı sorumlu olmasıdır.

Mandacılıkta, hegemonik etki bağlamında mandacı güç ve manda altına alınan güç olmak üzere iki aktör olduğu düşünülse de Milletler Cemiyetinin varlığı üçüncü bir aktörü daha işaret eder. Sorumluluk, manda yönetimlerinde Milletler Cemiyetine karşıdır. Manda yönetimini üstlenen ülkeler kendi geçmişlerinde kalan kolonicilik politikalarını burada uygulayamazlar. Her yıl Milletler Cemiyetine yönetim hakkında rapor göndermek zorundadırlar.[45] Ayrıca manda yönetimi altındaki halk ya da onları temsil eden otorite manda yönetiminden duydukları hoşnutsuzlukları ya da şikâyetleri Milletler Cemiyetine dilekçe göndererek iletebilirler.[46] Uluslararası topraklar sayılan bu topraklarda mandayı üstlenen ülkeler anlaşmanın tüm şartlarına uymak zorundadırlar. Kısacası mandayı üstlenen ülkeler bir üst merciye bağlıdırlar ve onun belirlediği kurallara uymak zorundadırlar.[47]

4.3.Hegemonik Etkinin Üçüncü Dünya Bölgeleri Üzerindeki Etkileri

Koloni ve manda olma deneyimine sahip bölgeler hegemonik etkiden kurtulduktan sonra dahi geçmişte yaşadıkları deneyimler çerçevesinde büyük güçlere şüphe ile yaklaşmışlardır. Bu yüzden Soğuk Savaş Döneminde üçüncü dünya bölgeleri Batı ve Doğu Bloklarına yaklaşmaktan çekinmişlerdir. Bu iki süper gücün hegemonyası altına girmek istememişlerdir. Özellikle Batı Bloku içerisinde yer alan İngiltere, Fransa, Hollanda, İspanya ve Portekiz gibi ülkeler daha önce üçüncü dünya bölgeleri üzerinde hegemonya

---

[44]Norman Bentwich, "Colonial Mandates…", 127-131.
[45]Amry Vandenbosch, (Review), "The Mandates System: Origin, Principles, and Application by League of Nations", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 246, 1946, 143-144.
[46]Baron F. M. van Asbeck, N. Bentwich, N. V. Boeg, Lord Hailey… "International Law and Colonial Administration", *Transactions of the Grotius Society*, Vol. 39, 1953, 23.
[47]Huntington Gilchrist, "The Mandates System", *Advocate of Peace through Justice*, Vol. 88, No. 3, 1926, 170.

kurmuş ülkelerdir. Üçüncü dünya ülkeleri söz konusu eski kolonici ve mandacı ülkelere güvenmemektedirler. Herhangi bir dış gücün hegemonyası altına girmek yerine kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeyi seçmişlerdir. Bundan dolayı da üçüncü dünya ülkelerinin bölgesel algı temelli tavırları Soğuk Savaş Döneminde benzeşmektedir. Soğuk Savaş sırasında üçüncü dünya ülkeleri için sorun; hegemonik etki altına tekrardan girme ihtimali, tehdit; ABD Bloku ve SSCB Bloku, çıkar ise bu iki süper güç arasındaki düşmanlıktan faydalanarak kendi bağımsız egemenliklerini pekiştirmektir.

Kolonicilik ve mandacılık arasındaki üstünlük anlayışı, hükmetme şekli ve sorumluluk olgusu bakımından mevcut farklılıklar Ortadoğu'nun diğer üçüncü dünya bölgelerinden farklı bir pozisyonda değerlendirilmesini gerektirmektedir. Mandacılık her ne kadar koloniciliğin yeniden düzenlenmiş şekli olsa da bu iki hegemonik etki şeklinin uygulandığı bölgelerde farklı etkilere de neden olmuştur.

Mandacılıkta kültürel erozyon, asimilasyon ve ırksal imha olmadığından dolayı Ortadoğulular kendilerini, diğer üçüncü dünya bölgelerinde yaşayan halkların kolonicilikte hissettikleri gibi ırksal bir ezilmişlik hissetmemişler yorumu yapılabilir. Bunun yanında dil, din ya da kültür temelli bir erozyona ya da ırksal asimilasyona maruz kalmamışlardır. Son olarak ise mandacılığın bir anlaşma usulüne dayanması ve koloniciliğe kıyasla çok daha kısa sürmesi, hegemonik etki bağlamında kolonicilikle kıyaslandığında çok daha az etkili olmasına neden olmaktadır.

Bir sonraki alt başlıkta hegemonik etki sonrasında üçüncü dünya bölgelerinin genel görüntüsü verilmeye çalışılacaktır. Kolonicilik ve mandacılık bağlamındaki üçüncü dünya bölgelerine etkileri bağlamındaki fark böylelikle daha net bir şekilde görülebilir.

4.4.Hegemonik Etkinin Üçüncü Dünya Bölgeleri Üzerindeki Sonuçları

Hegemonik etki altında kalmış ülkelerde bağımsız egemenliklerini kazandıktan sonra bir takım prensiplerin benimsendiği, pan-ideolojik temelli birleştirici unsurlar oluşturulmaya çalışıldığı görülebilir. Son olarak ise hegemonik etki altında kalmış ülkeler bağımsız egemenliklerini kazandıktan sonra dahi dış güçlere ekonomik ve politik yönden- eskisi kadar olmasa da- bağımlılıklarının devam ettiği söylenebilir. Bu üç durum hegemonik etki sonrasında üçüncü dünya bölgeleri yapılarının ana hatlarını çizebilmemiz açısından önemlidir.

4.4.1.Prensipler

Kolonicilikten kurtulan ülkeler bağımsız egemenliklerini kaybetmemek için bir takım prensipler benimsemişler ve bu prensipler temelinde bağımsız egemenliklerinin devamlılığını sağlamaya çalışmışlardır.[48] Bu prensiplerden ilki "ülkelerin iç işlerine karışılmaması*"* prensibidir. Bu prensip yeni egemen olmuş bir devleti hegemonyası altına almaya çalışacak bir gücün müdahalelerini meşrulaştıramamasını sağlayacaktır. Aynı zamanda bölge ülkelerinin birbirlerine müdahale etmelerini de engelleyecektir.[49] İkinci prensip ise "ülkelerarası ilişkilerde güç kullanmama" prensibidir.[50] Ülkeler arasındaki sorunlar böylelikle güç kullanmayacak ve bağımsız egemenliklere tecavüz edilmeyecektir. Üçüncü ve son prensip ise "uzlaşı temelli diplomasi" prensibidir. Bu prensip de sorunların müdahale odaklı çözülmediği ortamlarda uygulanabilecek bir yöntemdir.[51] Ülkeler sorunların çözümünde bir araya gelirler ve uzlaşı sonucunda ortak bir karar alırlar. Bu prensiplerden iç işlerine karışılmaması prensibi diğer iki prensibin benimsenmesine neden olabilir. Ancak bağımsız egemenliklerin korunmasının temelinde iç işlerine karışılmaması prensibinin yattığı savunulabilir.

Manda yönetiminden kurtulmuş ülkelerde ise söz konusu prensiplerin benimsenmesine karşın çok fazla vurgulanmadıkları görülebilir. Koloni geçmişine sahip ülkeler kolonicilikten o kadar şikâyetçi olmuşlardır ki bundan korunmak için bağımsız egemenliklerini kazandıklarından itibaren hemen her alanda bu prensipleri benimsemişlerdir. Ancak mandacılık ile yönetilmiş ülkeler, manda yönetiminin bir anlaşmaya dayandığını ve bir süre sonra ortadan kalkacağını bilindiklerinden dolayı bu prensiplere sıkı sıkıya bağlanmamışlardır denebilir. Bununla birlikte koloni olma deneyimine sahip ülkeler geçirdikleri kültürel erozyon ve asimilasyon politikalarını unutmamışlardır ve bunları bir daha yaşamaktan çekinirler. Bu bağlamda bu tip ülkeler bağımsız egemenliklerine aşırı önem verirler. Öte yandan kolonicilik uzun süren bir hegemonik yönetim sistemidir. Mandacılık ise daha kısa süreli olmuştur.[52] Böylelikle

---

[48]Upendra Baxi, "What May the 'Third World' Expect from International Law?", *Third World Quarterly*, Vol. 27, No. 5, 2006, 714-721.
[49]Hidemi Suganami, "Understanding Sovereignty through Kelsen/Schmitt", *Review of International Studies*, Vol. 33, No. 3, 2007, 523-526.
[50]William E. Butler, *The Non-Use of Force in International Law*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht /The Netherlands, 1989, 29.
[51]Sasson Sofer, "Old and New Diplomacy: A Debate Revisited", *Review of International Studies*, Vol. 14, No. 3, 1988, 201.
[52]Koloniciliğin uluslararası sistemde var olma aralığı için bkz. <http://www.worlddevelopment.uzh.ch/research/indcol/durcol.html> (11.04.2014); Manda sisteminin uluslar

manda yönetimi altında yaşamış ülkeler bağımsız egemenliklerini kolonicilik ile yönetilmiş ülkeler kadar uzun süre kaybetmemişlerdir. Bu durum da bu üç prensibin manda yönetimine maruz kalmış ülkelerde koloniciliğe maruz kalmış ülkeler kadar vurgulanmamasına neden olmuştur.

Bağımsız egemenliklere hassasiyetin beraberinde getirdiği bu üç prensibin yanında bölgesel anlamda kurulacak kurumların üyelik yapılarının gevşek olmasına da neden olacaktır. Bölge ülkeleri bölgesel bazda kurulacak ulus üstü kurumların bağımsız egemenlikleri için bir tehdit olabileceğini düşünebilmektedirler. Böylelikle üçüncü dünya bölgelerinde bölgesel bazda kurulan ulus üstü kurumlar, devletler üzerinde bir üstünlüğe sahip olamamaktadırlar, son karar bireysel olarak devletlere aittir.[53]

4.4.2.Pan-İdeolojiler

Bağımsız egemenliklerini elde eden ülkeler kendi bölgeleri içerisinde ortak bölgesel algıları çerçevesinde bir bölgeselcilik kurmaya çalışmışlardır. Bu ülkeler arasında sorunlar, tehditler ve çıkarlar benzeşse de söz konusu ülkeleri bir araya getirecek bir birleştirici unsurun eksikliği vardır. Bu unsurun eksikliğinin kolonicilik zamanında yaşanmış kültürel erozyon, asimilasyon ve ırksal imha sonucunda ortaya çıktığı savunulabilir.

AB oluşumunun temelinde yatan bölge ülkelerinin ekonomik yönden karşılıklı bağımlılıklar içerisine girerek bir süre sonra oluşturdukları Avrupalılık benzeri bir bilinç yeni egemen olmuş üçüncü dünya ülkeleri için ilk aşamada söz konusu değildir.[54] Bunun nedeni yeni egemen olmuş bu üçüncü dünya ülkelerinin ekonomik ve politik yönden zayıf olmalarıdır. Aynı üçüncü dünya bölgelerindeki ülkelerin ticari mallarda tamamlayıcılığı sağlayamaması, ekonomik karşılıklı bağımlılıkların oluşturulamamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda üçüncü dünya bölgeleri bölgeselcilikler kurmak adına birleştirici bir unsura ihtiyaç duyarlar.[55]

---

arası sisteme dahil olma zamanı için bkz; <http://www.foreignaffairs.com/articles/68852/david-hunter-miller/the-origin-of-the-mandates-system> (11.04.2014)

[53]Amitav Acharya, Alastair Iain Johnston, *Crafting Cooperation Regional International Institutions in Comparative Perspective,* Cambridge University Press, 2007, 20.

[54]Willy Sellekaerts, "European Economic Integration by Bela Balassa*",* (Review), *Journal of Economic Literature*, Vol. 15, No. 3, 1977, 958.

[55] V. Biju Kumar, "Postcolonial State : An Overview", *The Indian Journal of Political Science*, Vol. 66, No. 4, 2005, 936.

Üçüncü dünya bölgelerinde bölgesel bazda birleştirici bir unsur edinebilmek adına pan-ideolojilere yönelmişlerdir. Bu birleştirici unsur bölge ülkelerini kapsayacak ve bir kimlik görevi görecektir. Bununla beraber bölgeselcilik bu birleştirici unsur üzerine inşa edilebilecektir.[56] Oluşturulacak pan-ideolojilerin bölge ülkelerinin tamamı tarafından benimsenerek başarıya ulaşma durumu ise belirsizdir.[57]

Kolonicilikte pan-ideolojiyi kültürel erozyon, asimilasyon ve ırksal imha gibi nedenlerden dolayı oluşturmak zordur. Ancak mandacılık ile yönetilmiş ülkeler öz kültürlerini koruduklarından dolayı pan-ideolojileri oluşturmaları ve benimsemeleri çok daha kolay olacaktır.

4.4.3.Dış Güçlere Bağımlılık

Bağımsız egemenliklerini yeni kazanmış ülkeler, ekonomik yönden istikrarsız bir ortama sahiptirler.[58] Daha önceden hegemonik gücün yönetimi altındaki ekonomik sistem, bağımsız egemenlikler kazanıldıktan sonra ortadan kalmıştır. Söz konusu ülkeler kısa süre içerisinde ekonomik yönden istikrarı sağlayamazlar. Bu bağlamda bağımsız egemenliklerini yeni kazanmış ülkeler ekonomik yönden daha önce hegemonyası altında olduğu güce bağımlı olmaya devam ederler ya da diğer dış güçlere bağımlı hale gelirler.[59]

Kolonicilikte bu bağımlılık daha katı iken manda yönetiminde daha azdır. Bu bağlamda dış güçler bölge ülkeleri üzerinde etkili olacaklardır. Bu da bölgeselciliğin bölge ülkelerinden ziyade dış güçlerin kontrolünde yürütülmesi ihtimalini doğuracaktır.[60]

Üçüncü dünya bölgelerinin Soğuk Savaş Döneminde bölgesel algılarındaki ikinci olarak ülkelerarası etkileşim şekillerindeki benzerliğe dayandırabiliriz. Ancak hegemonik etkinin ülkelerarası etkileşim şekilleri üzerinde de etkisi olduğunu bundan dolayı da bu iki unsurun üçüncü dünya bölgesi modelini oluşturmak adına birlikte var olduğunu da vurgulamak gerekmektedir.

---

[56]Amitav Acharya, Alastair Iain Johnston, *Crafting Cooperation*…, 18-19.
[57]Laurie Kay Sommers, "Inventing Latinismo: The Creation of "Hispanic" Panethnicity in the United States", *The Journal of American Folklore*, Vol. 104, No. 411, 35.
[58]Nicolas Rost, John A. Booth, "Determinants of Regime Type in Newly Independent States", *European Journal of Political Research,* Vol. 47, 2008, 640–645.
[59]Joy Asongazoh Alemazung, "Post-Colonial Colonialism: An Analysis of International Factors and Actors Marring African Socio-Economic and Political Development", *The Journal of Pan African Studies*, Vol.3, No.10, 2010, 64.
[60]Johannes Muntschick, "Theorising Regionalism and External Influence: A Situation-structural Approach", *Mainz Papers On International And European Politics*, No. 2, 2012, 4-7.

5.Üçüncü Dünya Bölgelerinde Ülkelerarası Etkileşim Şekilleri

Hegemonik etkinin yanında Soğuk Savaş Döneminde üçüncü dünya bölgeleri arasındaki bölgesel algı benzeşmesinde etkili olan bir diğer unsur ise bölge ülkeleri arasındaki etkileşim şekilleridir. Hegemonik etki bölgesel algıları etkileyen dışsal bir faktörken, bölge ülkeleri arasındaki etkileşim şekilleri de bölgesel algıları içsel olarak etkiler. Ancak hegemonik etkinin ülkeler arasındaki etkileşim şekilleri ile bağlantısı olduğu da belirtmek gereklidir. Sonuç itibariyle hegemonik etki sonrasında bağımsız egemenliklerini kazanan ülkeler birbirleri arasında etkileşime girebilme fırsatını yakalamışlardır. Bu bağlamda hegemonik etki ile ülkelerarası etkileşim şekillerinin birlikte düşünülmesi gerektiği çıkarımı yapılabilir. Üçüncü dünya bölgelerindeki ülkelerarası etkileşim kendini yönetim şekilleri, ideolojiler, ülkelerarası güç farklılıkları, ekonomik yönden zayıflık, ülkelerarası rekabet ve ülkelerarası anlaşmazlıklar şeklinde sıralanabilir.

5.1.Yönetim Şekilleri

Üçüncü dünya ülkeleri çoğunlukla demokrasilerden yoksun otoriter rejimlerle yönetilen ülkelerdir. Egemenlikler elde edilirken söz konusu ülke içindeki kişi ya da gruplar yönetimi üstlenmek isterler ve istikrar sağlanana kadar bu ülke bu kişi ya da grupların çatışmasına sahne olur. Bu çatışmadan galip çıkan aktör ya da elit kesim ise yönetimi ele geçirir.[61] Diktatörlerin ya da yönetici elitlerin elinde olan yönetimler uluslararası boyutta bölge içinden ve dışından ülkelerle hemen her konuda işbirliği yapılması adına güvensizliğe neden olmaktadır. Demokratik ülkelerin birbirleriyle işbirliği yapması bu anlamda daha güvenlidir.[62]

Otoriter üçüncü dünya bölgesi yönetimlerinin meşruiyet konusunda da sıkıntıları vardır. Bu bağlamda üçüncü dünya ülkeleri arasındaki ilişkilerin daha çok "gayrı resmi ve kanunlara aykırı" çerçevede gerçekleşmesi muhtemeldir. Ayrıca bu yönetimler her an değişebilir ve yerine başka bir ideolojiye sahip yeni bir yönetim gelebilir. Bu durumda var olan işbirlikleri aniden bozulabilir ya da yenileri kurulabilir. Yönetimlerde mevcut bu istikrarsızlık ortamı bölgeselcilik süreçlerine de yansımaktadır.[63]

---

[61]Adham Saouli, "Stability under Late State Formation: The Case of Lebanon", *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 19, No. 4, 2006, 705–706.
[62]Karen L. Remmer, "Does Democracy Promote Interstate Cooperation? Lessons from the Mercosur Region", *International Studies Quarterly*, Vol. 42, No. 1, 1998, 27-32.
[63]Miles D. Wolpin, "Contemporary Radical Thırd World Regimes: Prospects For Theır Survival", *Caribbean Quarterly*, Vol. 27, No. 1, 1981, 69-71.

5.2.İdeolojiler

Üçüncü dünya ülkeleri arasında ideolojiler de büyük öneme sahiptir. Ülke yönetimleri aynı ideolojiye sahip iseler işbirliği yapmaları kolay olmaktadır. Ancak zıt ideolojiler bu ülkelerin çatışmasına sebebiyet verecektir. Buna ek olarak yönetimlerin değişmesi durumunda ideolojik değişimde yaşanırsa, daha önceden çatışan ülkeler işbirliği yapabilir ya da tam tersi gerçekleşebilir.[64] Bu durumdan da anlaşılabileceği gibi yönetici elitlerin ülkeler üzerinde çok büyük etkileri vardır. Halk bu süreçlerden dışlanmış durumdadır.

5.3.Ülkelerarası Güç Farklılıkları

Üçüncü dünya ülkelerinin politik ve ekonomik güçleri de birbirine eşit değildir.[65] Bu farklılaşmadan dolayı kurulan bölgeselcilikler her bir ülke için eşit fayda sağlamayabilir. Diğerlerine göre daha güçlü olan ülke daha fazla kar edebilir ya da zayıf olan ülkeler işbirliklerine yeterince fayda sağlayamayabilir. Ülkeler arasındaki politik ve ekonomik temelli bu eşitsizlikte istikrarsız bir ortamın oluşmasında etkili olmaktadır.

5.4.Ekonomik Zayıflık

Üçüncü dünya bölgeleri genellikle ekonomik yönden zayıf ülkelerden oluştuklarından ve yönetimlerin yarattığı istikrarsız ortamdan dolayı bölge ülkeleri de birbirlerine karşı şüphe ile yaklaşırlar. Her ne kadar söylemlerde bölge içi işbirliklerinin kurulması gerektiği yer alsa da ekonomik ve politik ilişkilerini daha çok bölge dışından güvenilir ülkelerle oluşturma eğilimdedirler. Bölge dışından kurulan bağlarda ise eski kolonici ülkelerin etkinliği görülebilir. Ülkeler eski kolonicilerine özellikle ekonomik yönden bağımlıdırlar ve aynı bölge içerisinde birbirleriye yapacakları işbirlikleri yüzünden bu bağları kaybetmek istemezler.[66]

---

[64]Joseph M. Kum, "African Interstate Conflict: A Perceptual Approach", *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 4, 1990, 447.
[65]Nicolas Rost, John A. Booth, "Determinants of Regime…", 640-645.
[66]David Sheinin, "Flaccid Anti-Americanism: Argentine Relations with the United States at the Turn of the Century", 8, <http://biblioteca.clacso.edu.ar/ar/libros/lasa97/sheinin.pdf> (18.04.2014)

5.5.Ülkelerarası Rekabet

Üçüncü dünya ülkeleri aralarından bir ülkenin gelişip güçlenmesinden de rahatsız olurlar. Gelişen ülke diğerleri için bir tehdit unsuru olarak algılanır. Mevcut durumun istikrarsız olması gelişen ülkenin diğerleri üzerinde hak talep etmesi ve diğerlerini boyunduruk altına alması ile sonuçlanabilir. Özellikle gelişen ülke lideri ideolojik olarak diğerlerine karşı bir yapıdaysa gelişen ülke karşısında bir koalisyon bulabilir.[67]

5.6.Ülkelerarası Anlaşmazlıklar

Son olarak üçüncü dünya ülkeleri arasında tarihi anlaşmazlıklar –genellikle sınır anlaşmazlıkları- mevcuttur. Sınır anlaşmazlıklarının nedeni yeni bağımsız olmuş devletlerin eski hegemonik etkiye göre sınırlara sahip olmasıdır. Hegemonik etki sınırları doğal olarak değil hegemonya sahibi tarafından çizilmiştir.[68] Bu anlaşmazlıklar ülkelerin işbirliği içerisine girmesini zorlaştırabilir. Söz konusu anlaşmazlıklar uzlaşı ile çözümlense de, genellikle bu ülkeler ekonomik karşılıklı bağımlılıklarla birbirlerine bağlı olmadıklarından dolayı, her an alevlenme potansiyeline sahiptir.

---

[67]Joseph M. Kum, "African Interstate Conflict: A Perceptual Approach", *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 4, 1990, 449.

[68] <http://www.theatlantic.com/international/archive/2013/09/stop-blaming-colonial-borders-for-the-middle-easts-problems/279561/> (17.05.2014)

BÖLÜM II - ÜÇÜNCÜ DÜNYA BÖLGESELCİLİĞİ VE ÜÇÜNCÜ DÜNYA BÖLGE ÖRNEKLERİ

1.Üçüncü Dünya Bölgeselciliği

Üçüncü Dünya Bölgeselciliği ifadesi tüm üçüncü dünya bölgelerinin bir araya gelerek oluşturdukları bir yapıyı belirtmek için kullanılmamaktadır. Üçüncü dünya bölgelerinin Soğuk Savaş Döneminde bölgeselcilik yapılarındaki benzerlikler, üçüncü dünya bölgelerinin her birinin bölgeselcilik yapılarını aynı çatı altında değerlendirebilmemiz imkânını vermektedir.

Üçüncü Dünya Bölgeselciliği, üçüncü dünya bölgelerinin geçmişte maruz kaldıkları hegemonik etki sonrasında değişen bölgesel algıları ve ülkelerarası etkileşim şekillerinin bir ürünüdür. Üçüncü dünya ülkeleri bölgesel algıları çerçevesinde bir araya gelerek kendi bölgelerinde bölgeselcilik süreçleri başlatmışlardır. Üçüncü Dünya Bölgeselciliği üçüncü dünya bölgelerinin bölgeselcilik yapılarının tümünü birden içine alabilen bir ifadedir.

Tüm bölgeselcilik süreçlerinde olduğu gibi Üçüncü Dünya Bölgeselciliğinde de bölgeselcilik sorun, tehdit ve çıkar algılarındaki ortaklıktan doğar. Bu ortaklık sonucunda, ise kurulacak bölgesel kurumlarla bölgeselcilik uygulanmaya başlanır.

Üçüncü Dünya Bölgeselciliğinde kurumlar katı kurallara sahip değildir. Bunun nedeni kurumların ulus üstü yapılar olmalarına karşın üye ülkeler üzerinde çok fazla nüfuza sahip olamamalıdır. Kurumların üye ülkeler üzerinde çok fazla nüfuza sahip olamamaları ise bölge ülkelerinin bağımsız egemenliklerine aşırı hassasiyet göstermelerinden kaynaklanır. Bölgesel bir kurumun bir üye ülke üzerinde yapacağı baskı, söz konusu ülkenin bağımsız egemenliğine karşı bir hareket olarak görülebilir. Bu bağlamda Üçüncü Dünya Bölgeselciliği kurumlarında bağımsız egemenliklere saygı ilkesi benimsenmiştir. Bağımsız egemenliklere saygı ilkesi ülkelerin iç işlerine karışılmaması, ülkelerarası ilişkilerde güç kullanmama ve ülkelerarası uzlaşı temelli diplomasi prensiplerinin bölgesel kurumlar tarafından benimsenmesiyle sağlamlaştırılır.

Bölgesel kurumların bağımsız egemenliklere saygı ilkesinden dolayı üye ülkeler üzerinde bir nüfuza sahip olmama durumu ise Üçüncü Dünya Bölgeselciliğini kırılgan bir

hale getirmektedir. Özellikle sorunların çözümü konusunda bölgesel kurumlar yetersiz kalmaktadır.

Üçüncü Dünya Bölgeselciliğinde sorun, tehdit ve çıkar algısında benzerlikler olsa da bu durum bölge ülkelerini çoğu zaman bölgeselcilik zemininde bir araya getirmek için yeterli olmayabilir. Bu doğrultuda aynı üçüncü dünya bölgesi içerisinde var olan ülkeleri bölgeselcilik adına bir araya getirmek için pan-ideolojiler kullanılır. Bölge ülkelerinin aynı milletten gelmeleri, aynı kültürü paylaşmaları ya da aynı dine inanmaları gibi ideolojik birleştirici unsurlar pan-ideolojilerin dayanağı olabilir. Bölge ülkeleri bu pan-ideoloji bağıyla bölge kurumlarının içerisine çekilmeye çalışılır. Ancak pan-ideolojiler bölge ülkelerini bölgeselcilik adına bir araya getirseler de bunun kesin başarıya ulaşacağından bahsedilemez.

Üçüncü Dünya Bölgeselciliği dış güç etkisine çok açık bir yapıya sahiptir. Hegemonik etki geçmişlerinden kalan kolonici-koloni, mandacı-manda bağları özellikle ekonomik ve politik anlamda varlıklarını korumaktadır. Böyle bir durumda ise dış güçler üçüncü dünya bölgelerinin bölgeselcilik süreçlerine müdahil olabilmektedirler. Dış güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda üçüncü dünya bölgelerinin bölgeselcilik süreçlerine müdahil olmaları ise Üçüncü Dünya Bölgeselciliği yapılarının özellikle özgünlük konusunda aksamasına neden olmaktadır. Üçüncü dünya ülkelerinden bazıları dış güçlerin bölgeselcilik sürecine müdahil olmasını faydalı bulurken bazıları bunu olumlu karşılamayabilir. Bu durum Üçüncü Dünya Bölgeselciliği içerisinde anlaşmazlıklar olması sonucunu doğurmaktadır.

Üçüncü dünya ülkelerinin yönetim şekillerinin genellikle otoriter rejimlerden oluşması da Üçüncü Dünya Bölgeselciliğinin işlevselliğini azaltan etkenlerden biridir. Ülke yönetimleri arasında kişisel anlaşmazlıklar bölgeselciliği olumsuz etkileyebilir. Böyle bir atmosferde işlevsel kurumlar kurmak ve devamlılıklarını sağlamak oldukça zordur. Söz konusu üçüncü dünya ülkelerinde yönetimler her an değişebilir ve yeni yönetim eski yönetimin amaçlarından farklı amaçlar belirleyebilir.

Üçüncü dünya ülkeleri arasında özellikle Soğuk Savaş Döneminde ideolojik çatışmalardan da bahsedilebilir. Üçüncü dünya ülkeleri genellikle otoriter rejimler tarafından yönetildiklerinden dolayı, aynı ideolojiye sahip ülke rejimleri birbirleriyle daha iyi anlaşırken zıt ideolojilere sahip rejimler çatışabilmektedir. Bir üçüncü dünya ülkesi yönetiminin değişmesi ve yeni gelen yönetimin önceki yönetimden farklı bir ideolojiye

sahip olması bölge içerisindeki dengeleri değiştirebilmektedir. Bölgeselcilik süreci ise bu durumdan oldukça kötü etkilenir. Yapılan anlaşmalar askıya alınabilir, bazı üye ülkeler üyelikten çekilebilir ve süreç yarıda kesilebilir.

Üçüncü dünya ülkeleri arasındaki ekonomik ve politik güç farklılıkları da Üçüncü Dünya Bölgeselciliğinin özelliklerinden biridir. Bölgeselcilik etrafında bir araya gelen ülkelerden bazıları, diğerlerine göre daha fazla kar elde edebilir. Bu durumda ekonomik ve politik yönden zayıf olan üye ülkeler bu durumdan rahatsız olacaklardır. Üye ülkeler arasında güç dengesindeki eşitsizlik yüzünden tartışmalar çıkması muhtemeldir. Bu durum da süreçlerin yarıda kesilmesine neden olabilir.

Üçüncü dünya ülkeleri genellikle ekonomik yönden zayıf ülkelerden oluşurlar. Bu durum bölgeselcilik temelinde ekonomik ilişkiler geliştirilmesi ihtimalini zayıflatmaktadır. Ekonomik yönden zayıf üçüncü dünya ülkeleri genellikle güçlü endüstrilere sahip değillerdir ve tarıma dayalı üretim yaparlar. Böyle bir durumda ise üye ülkeler arasındaki ticarette malların birbirini tamamlayıcılığından bahsetmek oldukça güç olacaktır.

Üçüncü Dünya Bölgeselciliği çerçevesinde kurulan kurumlara üye olan ülkeler arasında bir rekabetin varlığından da bahsedilebilir. Bölge kurumuna üye ülkeler birbirlerinin çok fazla gelişmesini istemezler. Gelişen ülkenin diğerleri üzerinde bir baskı ortamı oluşturabileceğini düşünürler. Bu yüzden gelişen bir bölge ülkesi diğer ülkelerin hoşnutsuzluğunu kazanabilir. Bu durumda ülkelerarasında anlaşmazlığa ve dolayısıyla bölgeselcilik sürecinin kötü yönde etkilenmesine neden olabilir.

Son olarak üçüncü dünya ülkeleri arasında geçmişten gelen kronik anlaşmazlıklar bölgeselcilik süreçleri içerisinde belirleyicidir. Aralarından tarihsel bir anlaşmazlığa ya da sınır sorunlarına sahip olan ülkeler aynı kurum çatısı altında bir araya gelmeyi reddedebilirler.

Üçüncü Dünya Bölgeselciliği daha iyi kavrayabilmek adına üçüncü dünyacılık fikrine de değinmekte fayda vardır. Çalışmanın bu bölümünde üçüncü dünya ülkelerinin üçüncü dünyacılık fikri etrafında nasıl toplandıkları üzerine değinilecektir.

2.Üçüncü Dünyacılık Fikri

"Üçüncü dünyacılık" fikri 1950-1960'larda bağımsızlıklarını kazanan devletlerin batı emperyalizmine olan antipati, yeni-kolonicilik karşıtlığı ve ülke egemenliklerin korunması düşünceleri ışığında oluşturulmuştur.[1] Bu üç odak noktasından yola çıkan üçüncü dünya liderleri genellikle Marksist ve sosyalist düşünceler ışığında ve fakat batı tarzı modernleşme ve gelişme vizyonuyla, kolonicilik öncesi gelenek ve kültürlerini birleştirerek ortaya bir üçüncü dünya modeli atmışlardır. Üçüncü dünyacılığın oluşum süreci Soğuk Savaş Dönemine rast gelmektedir. Soğuk Savaşın getirdiği iki kutupluluk egemenliklerini yeni elde etmiş bu ülkeleri bir tarafı seçmeye zorlamıştır. Üçüncü dünya ülkeleri ise kendilerini ne batı yanlısı ne de komünist olarak görmüşlerdir ve bir kutba dâhil olmak istememişlerdir.[2] Bunun nedeni ise bir kutba dâhil olduklarında o gücün onları bir süre sonra hegemonyası altına alacağı korkusudur.

Diğer bir değişle bağımsız egemenliklerine olan düşkünlükleri onları taraf seçmekten alıkoymuştur. Böylelikle üçüncü bir seçenek yaratmışlardır. Bununla birlikte Soğuk Savaş ortamında tarafsız kalmayı tercih eden bu ülkeler zaman zaman her iki süper güçten de destek almışlardır. SSCB ve ABD üçüncü dünya ülkelerini kendi yanlarına çekebilmek, en azından düşmanla ittifaka girmelerini engellemek için yardımlarda bulunmuşlardır. Üçüncü dünya ülkeleri bu ikililiği kendi çıkarları doğrultusunda kullanmışlar. O kadar ki 1990'lara gelindiğinde ve Soğuk Savaş bittiğinde bu ülkelere olan yardımlar da bitecek ve kısa bir süre sonra üçüncü dünyacılık fikri de etkinliğini yitirecektir.[3]

Üçüncü dünyacılığın etkinliğini yitirmesi sadece Soğuk Savaş'ın bitimine dayandırmak yanlış olur. Bir başka neden ise bu ülkeler arasındaki işbirliğinin siyasal retorikte kalması, ekonomik bir temele dökülememiş olmasıdır. Soğuk Savaş Döneminde iki kutuptan da ekonomik yardım gören bu ülkeler, Soğuk Savaş sonrasında dünya sisteminden marjinalleşme tehdidiyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu durumdan kurtulmak için her bir üçüncü dünya bölgesi kendi politikasını benimsemiştir.[4]

---

[1]Dipesh Chakrabarty, "Legacies of Bandung: Decolonisation and the Politics of Culture", *Economic and Political Weekly*, Vol. 40, No. 46, 2005, 4812.
[2]Mark T. Berger, "After The Third World? History, Destiny and the fate of Third Worldism", *Third World Qarterly*, Vol.25, No:1, 2004, 9.
[3]Werner Levi, "Third World States: Objects of Colonialism or Neglect?", *International Studies Quarterly*, Vol. 17, No. 2, 1973, 227.
[4] Ibid.

Üçüncü dünya ülkeleri, üçüncü dünyacılık fikirleri etrafında konferanslarda toplanarak kararlar almışlardır. Söz konusu konferanslar üçüncü dünyacılık fikrinin oluşumu ve gelişimi adına önemlidir.

2.1.Bandung Konferansı

Üçüncü dünyacılık fikirlerinin temellerinin atıldığı yer "Bandung Konferansı"dır. Bandung Konferansının oluşum sürecinde özellikle ülkelerin kolonicilik deneyimleri dolayısıyla büyük güçlere karşı güvensizlikleri belirleyicidir. Kolonicilik sonrası zamanlarda da bu güvensizlik devam etmiştir ve özellikle batıdan gelen her şeye bir ön yargıyla yaklaşılmıştır.[5] Bu doğrultuda Soğuk Savaş'ın taraflarından biri olmaktansa bir araya gelerek farklı bir oluşuma girme kararı almışlardır. Asya ve Afrika'dan 29 yeni bağımsız olmuş ülkeden 600'e yakın lider ve delege 18-24 Nisan 1955 tarihinde Bandung'da bir araya gelmişlerdir.[6] Bandung Konferansı'nda ekonomik ve kültürel işbirliğine, insan haklarının korunmasına, kendi kaderini tayin etme hakkına saygıya ve koloniciliğe karşı birlik olunmasına dair kararlar alınmıştır. Bunlara paralel olarak Kuzey Afrika ülkelerinden Tunus, Cezayir ve Fas da yaşanan temel insan hak ve özgürlükleri ihlallerinin, Ortadoğu'da mevcut Filistin sorunu ve Asya'da Endonezya ile Hollanda arasındaki Batı Irian sorunlarının barışçıl yöntemlerle çözülmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Belirlenen prensipler içerisinde dünya barışının sağlanması ve işbirliği, nükleer silahlara karşıtlık ve uluslararası sorunların barışçıl yöntemlerle çözülmesi yer almaktadır.[7] Buna ek olarak herhangi bir süper gücün çıkarlarına hizmet edecek bir kolektif güvenlik paktı içerisinde yer alınmaması gerektiği vurgulanmıştır.[8] Görüldüğü üzere konferansta Fransa ve Hollanda gibi Batılı güçlere karşıtlık ve genel anlamda bir tarafsızlık söz konusudur.

Konferansın iki ana teması olduğu söylenebilir bunlardan ilki anti-emperyalizm, ikincisi ise barış içerisinde birlikte var olabilme prensibidir. Bu bağlamda konferansa katılan ülkeler ortak güvenlik önlemleri alınabileceğini vurgularken bu güvenlik çerçevesi içerisine süper güçlerin alınmaması gerektiğini savunmuşlardır. Bandung Konferansı'nda benimsenen prensipler, insan haklarına saygı, toprak bütünlüğüne ve egemenliklere saygı,

---

[5]C. P. Fitzgerald, "South-East Asia After Bandung", *The Australian Quarterly*, Vol. 27, No. 3, 1955, 10.
[6]Dipesh Chakrabarty, "Legacies of Bandung:"…, 4812.
[7]The Ministry of Foreign Affairs, Republic of Indonesia (Ed.). Asia-Africa speak from Bandung. Djakarta: 1955, 161-169., <http://www.nam.gov.za/background/history.htm> (26.02.2014)
[8]<http://franke.uchicago.edu/Final_Communique_Bandung_1955.pdf> (17.04.2014)

ırkların ve milletlerin eşitliğine saygı, ulusların kendilerini bireysel ya da ortaklaşa koruyabilmeleri hakkı, ülkelerin iç işlerine müdahalede bulunulmaması gerektiği, diğer bir ülkeye karşı güç kullanılmaması gerektiği, sorunların barışçıl yöntemlerle ve uzlaşıyla çözülmesi gerektiği, ortak çıkarların ve işbirliğinin desteklenmesi ve uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesi şeklinde sıralanabilir. [9]

Görüldüğü üzere Bandung konferansında alınan kararlar Üçüncü Dünya Bölgeselciliğinin ilk adımı niteliğindedir. Bandung'da bir araya gelen üçüncü dünya ülkeleri daha sonra kendi bölgelerindeki kurumlarda benimseyecekleri iç işlerine karışmama, ülkelerarası ilişkilerde güç kullanmama ve uzlaşı temelli diploması prensiplerini bu konferansta tartışmışlardır. Buna ek olarak hegemonik etki geçmişlerinden kaynaklı kolonicilik karşıtlığını vurgulamışlardır. Bu doğrultuda büyük güçlerin özellikle güvenlik bazlı oluşumlara dahil edilmemesi kararı üzerinde tartışmışlardır. Bu durumu sahip oldukları hegemonik etki geçmişinden miras kalan dış güçlere güvenmeme hissine bağlayabiliriz.

Bandung kararları, Bandung konferansı temelli bir kurum kurularak hayata geçirilmemiştir. Konferansta değinilen sorunlar tartışma boyutuyla kalmış, somut bir çözüme ulaştırılamamışlardır. Bandung konferansı daha çok normatif bir değere sahiptir ve fikirsel temelin oluşumuna katkı sağlamıştır. Bu fikirsel temel Soğuk Savaş atmosferinde ABD ve SSCB dışında başka bir anlayışın oluşmasına hizmet etmiştir.[10] Bununla birlikte Bandung'un amacının hiçbir zaman tüm katılımcıları kapsayacak kurumlar kurmak olmadığını savunanlarda vardır. Ancak Bandung'da ortaya atılan normlar her bölgede ayrı bölgeselcilik kurumların oluşmasına ya da var olan kurumların bu normlar çerçevesinde hareket etmesine neden olmuştur.[11] Bu bağlamda Bandung Konferansı'nın Üçüncü Dünya Bölgeselciliğinin kurumsallaşmasının ilk adımı olduğu söylenebilir.

Bandung Konferansı'nda tartışılan konular aslına bakılırsa tüm üçüncü dünya bölgeleri de var olan konulardır. Bandung Konferansı sadece tüm üçüncü dünya bölgelerinin sorunlarının bir arada tartışılabileceği bir zemin oluşturmuştur. Aslına bakılırsa üçüncü dünya bölgelerinin Bandung Konferansı'nda tartıştıkları konular hegemonik etki ve ülkelerarası etkileşim şekillerinin benzerliğinden kaynaklanmaktadır.

---

[9]Donald E.Weatherbee, *International Relations in Southeast Asia; The Struggle for Autonomy* Rowman & Littlefield Publishers, 2009, 67-68.
[10]C. P. Fitzgerald, "South-East…", 17.
[11]Amitav Acharya, *Asia is Rising, Who is Leading?,* World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., Singapore, 2008, 52.

Soğuk Savaş atmosferi bölgesel algıları birbirine benzeşen üçüncü dünya bölgelerinin Bandung'da bir araya gelmesine neden olmuştur. Bandung Konferansı'ndan sonra üçüncü dünya ülkeleri bir takım başka konferanslarla da bir araya gelmişlerdir. Bağlantısızlık Hareketi'ni oluşturan konferanslar bunlardan bazılarıdır.

2.2.Bağlantısızlık Hareketi

Bandung Konferansı'ndaki fikirler Bağlantısızlık Hareketi'nin oluşmasında çok etkili olmuştur.[12] Bağlantısızlık Hareketi'nin oluşumu 1961'de Belgrat Konferansı'nda Hindistan lideri Cevahirlal Nehru, Mısır lideri Cemal Abdül Nasır ve Yugoslavya lideri Josip Broz Tito'nun bir araya gelmeleri ve fikirlerini ortak bir platformda öne sürmeleriyle ortaya çıkmıştır. İlerleyen yıllarda Bağlantısızlık Hareketi mensupları 1964 de Kahire'de, 1970'de ise Lusaka'da, 1973 de Cezayir'de ve 1976'da Colombo'da da toplanılmıştır. Daha sonra bazı konferanslar düzenlense de Bağlantısızlık Hareketinin ruhu en canlı bu 4 konferansta kendini belli eder. [13] Bağlantısızlık Hareketi'nin özünde ise kolonicilik karşıtlığı ve yeni-kolonicilik korkusunun, milliyetçilik ve sosyalizm gibi fikirlerle birleştirilmesi yatar. Bu doğrultuda Afrika ve Asya bölgelerinden liderler bir araya gelmişler ve sonrasında bu düşüncelerini bölgelerine de yaymışlardır. Bu görevi Ortadoğu'da Nasır yaparken Asya'da Nehru ve Afrika'da Tanzanya lideri Nyerere üstlenmiştir. [14]. Bağlantısızlık Hareketi'nin temelinde yatan neden tıpkı Bandung'da olduğu gibi koloniciliğe olan tepkiler ve gelişmekte olan bağımsız ülkelerin kendi kaderlerini tayin etme isteğidir.[15] Benimsenen prensiplerin temelde bu duygu üzerine kurulduğu söylenebilir.

1961'de Kahire'de düzenlenen hazırlık toplantısında Bağlantısızlık Hareketi katılımcıları sırasıyla şu prensipleri benimsenmişlerdir;[16]

* Ülkeler, Bağlantısızlık Hareketi içerisinde yer alan farklı politik ve sosyal sistemlere sahip ülkelerle aynı anda var olmaya dayalı bir bağımsızlık politikası benimsemelidir ya da bu eğilimde olmalıdırlar.

---

[12]Muhammad Badiul Alam, "The Concept Of Non - Alignment: A Critical Analysis", *World Affairs*, Vol. 140, No. 2, 1977, 167.
[13]Peter Lyon , "Association Non-Alignment at the Summits: From Belgrade 1961 to Havana 1979—A Perspective View", *The Indian Journal of Political Science*, Vol. 41, No. 1, 1980, 136-140.
[14]Kristin S. Tassin, "Lift up Your Head, My Brother: Nationalism and The Genesis of the Non-aligned Movement", *Journal of Third World Studies*, Vol. 23, No. 1, 2006, 149-152.
[15]B. Gopal, "Relevance Of Non-Alignment", *The Indian Journal of Political Science*, Vol. 52, No. 1, 1991, 56-57.
[16]<http://www.nam.gov.za/background/history.htm>, (26.02.2014)

* Ülkeler milli bağımsızlık hareketlerini desteklemelidirler.

* Ülkeler süper güçlerin çatışmaları içerisinde olmalarına neden olacak çok taraflı askeri ittifakların içerisinde olmamalıdırlar.

* Eğer bir ülke bir süper güç ile iki taraflı bir anlaşma içerisinde ise ya da bölgesel bir savunma paktının içerisinde bulunuyorsa bu anlaşmaları onu süper güçlerin çatışmasına sürüklememelidir.

* Eğer yabancı bir güçle yapılan anlaşma askeri boyutta ise büyük güçlerin çatışmasına müdahil olma hususunda taviz verilmemelidir.

Genel hatlarıyla Bağlantısızlık Hareketi içerisinde mevcut iki ana gruptan bahsedilebilir. Bunlardan ilki "ılımlılar"dır. Bu görüşü savunanlar gelişimleri için gerektiğinde süper güçlerle istisnai anlaşmalar yapılabileceklerini vurgularlar ama temel hatlarla süper güçlerin etkisi altına girmemeleri gerektiğini vurgularlar. İkinci grup ise "radikal"ledir. Bu grupta olanlar kesinlikle süper güçlerle herhangi bir bağ kurulmamasından taraftırlar.[17] Bu bağlamda ülkelerin süper güçlerle olan münasebetlerinde farklılaşmalar gözükür. Bağlantısızlık Hareketi'ne mensup ülkeler, Soğuk Savaş'ın iki kutbundan herhangi birine dâhil olmasalar da bu durum onların SSCB ve ABD ile dönemsel iş birlikleri yapmalarına engel olmamıştır. Bağlantısızlık Hareketi içerisindeki bazı ülkeler kendi çıkarları doğrultusunda süper güçlerle belirli münasebetlere girmişlerdir.[18] Ancak Batılı güçlere karşı olan antipati ve SSCB'nin bir arada var olma politikasının Bağlantısızlıksız Hareketine mensup olan ülkelerin politikalarıyla benzeşmesi, işbirliğinin SSCB ile daha çok yapılmasına neden olmuştur.[19] Üçüncü dünya ülkeleri arasında kolonicilik politikası güttüğüne inandıkları ABD'ye karşı bir antipati mevcuttur. Bu antipati kendini Marksizm, Köktenci İslam ve Milliyetçilik olarak göstermektedir. Bununla birlikte bu ülkeler ABD'nin onlara yardım etmesi konusunda samimi olmadığını, niyetinin onları SSCB' ye karşı kullanmak olduğunu düşünmüşlerdir.[20]. Bu nedenlerden dolayı üçüncü dünya tarafsız olmasına karşın SSCB' ye biraz daha yakındır denebilir. Ancak SSCB'ye olan bu yakınlık da Bağlantısızlık

[17]George W. Shepherd, Jr.," Pragmatic versus Radical Nonalignment Systems" *Africa Today*, Vol. 15, No. 6, 1969, 5-7.
[18]Patrick J. McGowan, "Africa and Non-Alignment: A Comparative Study of Foreign Policy", International *Studies Quarterly*, Vol. 12, No. 3, 1968, 266-267.
[19]Cecil V. Crabb, Jr, "India, Egypt, And New Patterns Of Non-Alignment" *World Affairs*, Vol. 134, No. 4, 1972, 289.
[20]Alvin Z. Rubinstein, Donald E. Smith, "Anti-Americanism in the Third World", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 497, 1988, 35-45.

Hareketi'nin özüne aykırı olduğu yorumu yapılabilir.

1971'de Mısır ve Hindistan'ın SSCB ile Barış, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalamasıyla Bağlantısızlık hareketi içerisindeki ilk hoşnutsuzluklar belirmeye başlamıştır. Ancak Mısır'ın SSCB ile anlaşma yapmasının arka planında ABD'nin İsrail ve Siyonist harekete verdiği karşılıksız destek neden olarak gösterilebilir. Tüm Araplar gibi Mısır da İsrail'i bölgedeki tehditlerden biri olarak görmektedir. Mısır'ın İsrail ile baş edebilmesi için gelişmiş silahlara sahip olması gerekir ki bunu ABD'den sağlayamayınca aslına bakılırsa sağlayacağı tek yer kalmaktadır.[21] Mısır'ın SSCB ile böyle bir anlaşma yapması önemlidir. Özellikle 1956 Süveyş Krizinden sonra Mısır lideri Nasır tüm Arapların lideri ve uluslararası sistemin bir figürü haline gelmiştir. Bu da Nasır'ın fikirlerinin Arap dünyasında yankı bulacağı anlamına gelmektedir. Bağlantısızlık fikrinin Arap dünyasınca benimsenmesi de Nasır'ın bu coğrafyadaki konumundan ileri gelmektedir.[22] Bağdat Paktı sürecinde bunu net bir şekilde görebilmekteyiz. ABD'nin SSCB'yi sınırlama politikasının uzantılarından biri olan Bağdat Paktı aslına bakılırsa Mısır'ı içerisine dâhil etmeyi amaçlamıştır. Fakat Bağlantısızlık Hareketinin Ortadoğu'daki lideri Nasır, bu pakta girmenin doğrudan ABD'nin tarafına geçmek olacağını düşünmüştür. Mısır'ın pakta karşı duruşu ABD'nin Irak'ı pakta dâhil etmek istemesine neden olmuştur. Fakat bir süre sonra Nasır'ın baskılarına dayanamayan Irak pakttan çekilmiştir.[23]

Asya'daki Bağlantısızlık Hareketinin lideri konumundaki Hindistan'ın da Mısır gibi 1971'de SSCB ile barış ve dostluk anlaşması imzalaması Tarafsızlık Hareketi'nin benzer şekilde sorgulanmasına neden olmuştur. Ancak Mısır gibi Hindistan da aslında taraf olmak için değil hem SSCB ile birlikte var olmak ve sorunların militarist değil barışçıl yollarla çözebilmek için hem de etrafındaki tehditlere karşı önlem alabilmek için böyle bir hamle yapmıştır. Hindistan SSCB' den silah yardımı almasının yanında SSCB'yi Hindistan'ın bölgedeki düşmanlarına silah satmaması konusunda da ikna etmiştir. Öte yandan SSCB'nin Mısır ve Hindistan ile anlaşma yapması aslında Bağlantısızlık Hareketi'ni tanıdığını da gösterir.[24] Benzer şekilde Pakistan da Hindistan'ı kendine bir tehdit olarak gördüğünden

---

[21]Karel Holbik, Edward Drachman, "Egypt as Recipient of Soviet Aid, 1955-1970" *Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft / Journal of Institutional and Theoretical Economics*, Vol. 127, No. 1, 1971, 138-139.
[22]Don Peretz, "Nonalignment in the Arab World", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 362, 1965, 40-43.
[23]Nigel John Ashton, "The Hijacking of a Pact: The Formation of the Baghdad Pact and Anglo-American Tensions in the Middle East, 1955-1958" *Review of International Studies*, Vol. 19, No. 2, 1993, 130-131.
[24]Cecil V. Crabb, Jr, *"India, Egypt, And…",* 289.

dolayı ABD'nin desteklediği SEATO'nun üyelerinden biri olmuştur. Bağlantısızlık Hareketi üyeleri Hindistan, Endonezya, Seylan ve Burma SEATO'yu olumlu karşılasalar da paktın içinde yer almamışlardır.[25] Üçüncü dünya ülkeleri aslına bakılırsa bağlantısızlığa ek olarak pragmatist bir yaklaşım içindedirler.[26] Bunun için iki süper gücün de yardımlarına hayır dememişlerdir. Ancak SCBB'ye daha fazla bir yakınlık içinde olduğu belirtilebilir. SSCB ile bu tür bir anlaşmaya varabilmelerinde konjonktürün etkisi göz ardı edilmemelidir.

1955 Bandung Konferansı üçüncü dünyacılık fikrinin temellerini oluştururken, Bağlantısızlık Hareketi bu fikirlerin olgunlaşmasını sağlamıştır. Bu konferanslara dâhil olan liderler ise kendi bölgelerinde bu fikirlerin yayılmasına hizmet etmişlerdir. Böylece genel bir üçüncü dünyacılık modeli oluşmuştur.

Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketi, iç işlerine karışılmaması ve uzlaşı temelli diplomasi, insanların ve ulusların eşitliğine saygı, kolonicilik karşıtlığı, yeni koloniciliğe karşıtlık ve süper güç mücadelesinde tarafsız kalınması gibi normların oluşturulmasını sağlamalarının yanında yeni egemen olmuş bu ülkelerin yeni bir uluslar arası grup dâhilinde toplanmalarına neden olmuştur.

Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketi üçüncü dünyacılık fikrinin ortaya çıktığı ve geliştiği oluşumlardır. Üçüncü dünya ülkeleri Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketleri çerçevesinde bir araya gelerek fikir alış verişinde bulunmuşlardır.

Üçüncü Dünya Bölgeselciliği de Soğuk Savaş Döneminde Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketi ile eş zamanlı ilerlemiştir. Üçüncü dünyacılık fikirleri üçüncü dünya ülkeleri liderleri aracılığıyla üçüncü dünya bölgelerine yayılmış ve Üçüncü Dünya Bölgeselciliği bu fikirler ile eklemlenmiştir. Şunu belirtmekte fayda vardır ki Üçüncü Dünya Bölgeselciliği, üçüncü dünyacılık fikirleri etrafında oluşturulmamıştır. Üçüncü Dünya Bölgeselciliği üçüncü dünya ülkelerinin hegemonik geçmişlerindeki ve ülkeler arasındaki etkileşim şekillerindeki benzerliklerden kaynaklanmaktadır. Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketleri ile ortaya çıkan üçüncü dünyacılık fikri, üçüncü dünya ülkelerinin birbirleriyle iletişime geçmeleri açısından önemlidir.

---

[25]Christopher Waters, "After Decoloniazation: Australia and Emergence of Non-Aligned Movement in Asia 1954-1955", *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 12, No. 2, 2001, 153.
[26]Patrick J. McGowan, "Africa and Non-Alignment…", 266-267.

Bölgesel algılar çerçevesinde şekillenen Üçüncü Dünya Bölgeselciliğinin üçüncü dünya bölgelerinde nasıl bir süreç izlediğini anlayabilmek için söz konusu üçüncü dünya bölgelerini incelemek gerekmektedir. Hegemonik etki ve ülkelerarası etkileşim şekilleri tüm üçüncü dünya bölgelerinde benzeşse de her bir üçüncü dünya bölgesi içerisinde farklı unsurlar barındırmaktadır.

3.Latin Amerika

Latin Amerika kolonicilikten çıkış sürecini Güneydoğu Asya ve Afrika'dan çok daha önce 1820'lerin ortalarında tamamlamıştır.[27] Böylelikle Latin Amerika bu bölgelerin Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketi ile benimsedikleri değerleri çok daha önceden benimseyebilmiştir. Bu durum Latin Amerika'nın diğer üçüncü dünya bölgeleri arasında daha deneyimli bir pozisyona taşımaktadır. Latin Amerika'nın diğer üçüncü dünya bölgelerinden bir diğer farkı ise diğer üçüncü dünya bölgelerine coğrafi uzaklığı ve ABD gibi güçlü bir devlete olan yakınlığıdır. ABD'nin bölgeselcilik çerçevesinde belirlediği politikalar bu nedenden dolayı Latin Amerika'yı da doğrudan ilgilendirmektedir. Bu bağlamda Latin Amerika'nın ABD'den bağımsız bir şekilde değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır. Latin Amerika'daki bölgeselcilik ABD'nin içerisinde olduğu yapılardan ve ABD'nin dâhil olmadığı yapılardan oluşur.

Latin Amerika kolonicilikten kurtulduktan sonra, ABD gibi güçlü bir ülkenin hegemonyası altına girme tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Latin Amerika üzerindeki hegemonya kurma bazlı ABD tehdidi Latin Amerika'nın bölgeselcilik sürecinde çok önemli bir yere sahiptir.

3.1.Latin Amerika'da Hegemonik Etki

Latin Amerika bölgesi 1810'lardan itibaren bağımsızlık hareketlerine sahne olmuştur. Birçoğu İspanyol sömürgesi olan devletler bu dönemden başlayarak bağımsızlıklarını kazanma sürecine girmişlerdir. [28] Bağımsızlıklarını ilan ederek egemen olan devletler birbirleriyle ilişki kurmaya başladıklarında aynı zamanda kuzeydeki komşuları ABD ile de ilişkiler kurmaya başlamışlardır. Bu doğrultuda Latin Amerika'nın bölgeselcilik sürecinde

[27]H.C.F. Mansilla, "Latin America within the Third World: The Search for a New Identity, The Acceptance of Old Contents", *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies,* Vol. 12, No. 24, 1987, 89.
[28]Wolfgang Gabbert, "The longue durée of Colonial Violence in Latin America", *Historical Social Research*, Vol. 37, No. 3, 2012, 262-266.

de ABD ile olan ilişkileri kritik öneme sahiptir.

Latin Amerika'nın geçirdiği kolonicilik deneyiminden kurtulmasının ardından ABD, Latin Amerika üzerinde özellikle ekonomik alanda bir hegemonya kurmaya çalışmıştır. Latin Amerika ülkelerinin bölgeselcilik faaliyetleriyle bir araya gelmek istemelerinin nedeni bu yeni kolonicilik tehdidine karşı bir denge oluşturabilmektir.[29] Latin Amerika ülkeleri sorun, tehdit ve çıkar algılarındaki ortaklık vasıtasıyla ABD'ye karşı bir Latin Amerika bölgeselciliği oluşturmak istemişlerdir.

Latin Amerika ülkeleri Latin Amerika temelli bir bölgeselcilik kurmak için birleştirici bir unsur olarak pan-ideolojilere yönelmişlerdir. Ancak ABD'de tüm bölgeyi kapsayacak ve ABD liderliğinde hareket edecek bir bölgeselcilik yapısı oluşturmaya çalışmıştır.

3.2.İki Amerika'nın İdeolojik Savaşı

ABD'nin Latin Amerika ile olan ilişkilerinin 1811 Geçişsizlik Politikası (No Transfer Policy) ve 1823 Monroe doktrinleri ile başladığı söylenebilir.[30] Bu politikalar Amerika kıtasının tamamının özellikle Avrupa'ya karşı izole edilmesi ve tüm kıtanın ABD kontrolü altına alınmasını amaçlamaktadır. ABD bu politikalarıyla tüm kıtayı kendine ait bir saha olarak gördüğünü vurgulamıştır. Diğer bir değişle kurmak istediği hegemonyanın sınırlarını belirlemiştir.[31] 1845'de ise Açık Kader (Manifest Destiny) ile politikasını bu yönde güçlendirmiştir. ABD aslına bakılırsa kendi hegemonyası altında diğer ülkeleri de içine alan bir bölgeselcilik şeması sunmaktadır. Ancak ABD'nin tüm kıtayı kapsayan politikaları Latin Amerika ülkeleri tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmıştır. Bunun nedeni Latin Amerika ülkelerinin daha önceden sahip oldukları hegemonik etki geçmişleridir.

Latin Amerika ülkelerinin ABD'yi bir tehdit olarak görmeye başlamaları 1824 yılında gerçekleşen savaşta ABD'nin İspanya'yı yenmesi ile başlamıştır.[32] ABD'nin güçlenmeye başladığını ve Latin Amerika ülkeleri üzerinde bir hegemonya kurmaya

---

[29]Gordon Connell-Smith, "Latin America in the Foreign Relations of the United States", *Journal of Latin American Studies*, Vol. 8, No. 1, 1976, 139; David Ryan, "Colonialism and Hegemony in Latin America: An Introduction", *The International History Review,* Vol. 21, No. 2, 1999, 289.
[30]William P. Tucker, "No Transfer: An American Security Principle by John A. Logan", (Review), *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 339, 1962, 194-195; Achille Loria, "The Monroe Doctrine", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 54, 1914, 130-131.
[31]David Ryan, "Colonialism and Hegemony…", 289.
[32]Louise Fawcett, Mónica Serrano, *Regionalism and Governance in the Americas*, Palgrave Macmillan, 2005, 30-31.

çalışacağını düşünen Latin Amerika ülkeleri Simon Bolivar tarafından düzenlenen Özgürlük Kongresi'nde (Congress of Liberty) bir araya gelmişlerdir. 1826'da benzer bir kongre Panama'da toplanmıştır. Kongrelerin amacı İspanya'nın tanıdığı özgürlüklerin korunması ve sağlamlaştırılmasıdır.[33] Bununla beraber Latin Amerikalılar ABD'ne karşı gerektiğinde işbirliği içerisine girebilecekleri ve birbirlerine ABD'ye olduklarından daha yakın oldukları mesajını vermektedirler. Simon Bolivar'ın fikirleri ve çabası uygulamada başarılı olamasa da Latin Amerika bölgeselciliğinin fikirsel arka planının oluşmasına katkı sağlamıştır.[34]

Simon Bolivar'ın fikirleri, Andres Bello tarafından geliştirilmiştir. Bello, Latin Amerika bölgeselciliğinin kurulması gerektiği fikrinin yanında inter-Amerikan ilişkilerinin oturtulması gereken temelleri de belirlemeye çalışan ilk Latin Amerikalı düşünürdür. 1832'de basılan *Principios de Derecho Internacional* onun fikirlerinin belirgin bir biçimde su yüzüne çıktığı ilk eserdir. Bello bu çalışmasında inter-Amerikan ilişkilerinde egemenlik, eşitlik ve iç işlerine karışılmaması prensiplerinden bahsetmektedir.[35] Bu çalışmasıyla Bello, ABD'nin politikasına alternatif olarak inter-Amerikan sistemi konusunda yeni bir şema sunmaktadır. Latin Amerika'nın kendi bölgeselcilik şeması içerisinde birleşmesi gerektiğinin altı ise Bello tarafından 1844'de çizilmiştir. Bello, Latin Amerika ülkelerinin ortak sorunlarından ve çıkarlarından bahsetmiştir. Latin Amerika ülkelerinin işbirliği yapması gerektiğini, aynı dili konuşuyor olmalarının bile bir avantaj ve miras olduğunu vurgulamıştır. Bu çerçevede Latin Amerika ülkelerinin benzerlikleri üzerine kurulu bir bölgeselcilik inşa ederek ve uluslararası bir hukuk sistemi kurarak tüm Latin Amerika ülkelerinin barışı koruyabileceğini ve adaleti sağlayabileceklerini vurgulamıştır.[36]

Latin Amerika ülkeleri ortak bölgesel algıları çerçevesinde bir bölgeselcilik kurmaya çalışmışlardır. Latin Amerika ülkelerinde sorun; ABD'ye karşı bir birlik olunması gerektiği, tehdit; ABD ve çıkar; oluşturulacak bir bölgeselcilikle ABD'nin Latin Amerika ülkeleri üzerinde kurmaya çalıştığı hegemonyayı ortadan kaldırmaktır. Böylelikle Latin Amerika'nın kendine özgü ilk bölgeselcilik fikirleri ortaya atılmış olmaktadır. Bu bölgeselciliğin birleştirici unsuru ise Latin Amerikanizm'dir.

---

[33]James Brown Scott, "The Ideals of Panamericanism", *World Affairs*, Vol. 98, No. 2, 1935, 87-91.
[34]Simon Bolivar'ın fikirleri için bkz. John Lynch, *Simón Bolívar A Life,* Yale University Press New Haven and London, 2007.
[35]Jean Franco (ed), *Selected Writings Of Andres Bello*, Oxford University Press, New York, 1997, xlix/ 250-251; Ivan Jaksic, *Andres Bello: Scholarship and Nation-Building in Nineteenth-Century Latin America*, Cambridge Latin American Studies, New York, 2006, 104-107.
[36]Louise Fawcett, Mónica Serrano, *Regionalism and Governance…,* 31.

3.2.1.Latin Amerikanizm

Bello'nun fikirsel alt yapısını oluşturduğu Latin Amerikanizm, ABD'nin tamamen soyutlanmasını ön görmemektedir. Latin Amerika ülkelerinin ekonomilerinin gelişebilmesi için ABD kilit bir öneme sahiptir. Latin Amerikanizm sadece ABD'nin Latin Amerika üstünde kurmaya çalıştığı hegemonyayı kabul etmemektedir. Böylelikle Latin Amerika'nın kendine özgü pan-ideolojisi büyük ölçüde ABD'nin hegemonik politikasına karşıtlıktan beslenmektedir.[37]

Temellerini Bolivar'ın attığı, Bello'nun ise geliştirdiği Latin Amerika odaklı fikirler aslına bakılırsa Latin Amerika'nın Avrupa'dan etkilenmesine bağlanabilir. Latin Amerika ülkeleri siyasi anlamda bağımsız olsalar da Avrupalı eski kolonici ülkeler Latin Amerika bölgeselcilik sürecine müdahil olabilmektedirler. [38] Avrupalı ülkeler bu doğrultuda Latin Amerika ülkelerini ABD'nin yükselişini dengelemek adına kullanmak istemektedirler ve Latin Amerika ülkelerini bölgeselcilik süreçlerinde desteklemişlerdir.[39] Latin Amerika ülkeleri her ne kadar eski kolonicilerine karşı içlerinde karşıtlık barındırsalar da ABD'ye karşı durabilmek adına bu desteği kabul etmişlerdir.

Latin-Amerikanizm yaklaşık 20 yıl etkisini sürdürdükten sonra 1864-1870 yılları arasındaki Brezilya, Arjantin ve Uruguay'ın Paraguay'a karşı mücadele ettiği savaş ve 1879-1883 yılları arasında gerçekleşen Pasifik Savaşı ile birlikte düşüşe geçmiştir. Latin Amerika ülkelerinin birbirleriyle savaşıyor olması, Latin Amerikanizm'in sorgulanmasını ve fikirsel bazda yeni arayışlar içerisine girilmesini de beraberinde getirmiştir. [40]

Latin Amerika ülkelerinin gerek inter-Amerikan gerekse de Latin Amerikanizm temelli fikirler geliştirmeleri Carlos Calvo gibi düşünürlerin bu fikirlerden etkilenmesine neden olmuştur. Calvo bu fikirleri geliştirmeye ve uluslararası sisteme aktarmaya çalışmıştır. 1868'de *Derecho internacional teórico y práctico de Europa y América* adlı eseri ile fikirlerini ortaya koymuştur. Calvo'nun temelde savunduğu iki prensip vardır. Bunlardan ilki ülkelerin içişlerine karışılmaması prensibi, ikincisi ise yerel halk ile

---

[37]Laurie Kay Sommers, "Inventing Latinismo: The Creation of "Hispanic" Panethnicity in the United States", *The Journal of American Folklore*, Vol. 104, No. 411, 1991, 37.
[38]Matthew Brown,Gabrie Paquette (ed), *Connections After Colonialism: Europe and Latin America in the 1820s*, The University of Alabama Press, 2012, 12-21.
[39]Wolf Grabendorff, "European Community Relations with Latin America", *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Vol. 29, No. 4, 1988, 69-70.
[40]Ruy Mauro Marini, "The Paths of Latin American Integration" *Social Justice*, Vol. 19, No. 4, 1992, 34.

yabancıların aynı statüde değerlendirilmesi gerektiği prensibidir.[41] Ancak üçüncü dünyacılık fikirlerinden farklı olarak Calvo'nun ülkelerin iç işlerine karışılmaması prensibinin Avrupa'nın anlayışına daha yakın olduğu söylenebilir. Calvo zayıf milletlerin korunabilmesi için gerektiğinde büyük güçler tarafından diplomatik ve askeri müdahalenin kullanılabilmesi gerektiğinden bahsetmektedir.[42]

Latin Amerika'nın kendine özgü bölgeselcilik fikirlerini geliştirmesi ABD'nin reaksiyon bazında farklı politikalar izlemesine neden olmuştur. Bu bağlamda ABD, Latin Amerikanizm ile eş zamanlı olarak başka bir fikrin alt yapısını oluşturmaya çalışmıştır.

3.2.2.Pan-Amerikanizm

Modern anlamda ilk Pan-Amerikan Konferansı 1889-90 yılları arasında Washington'da toplanmıştır.[43] İlk Pan-Amerikan Konferansı'nın Washington'da toplanmasının önemli büyüktür. ABD burada Latin Amerika ülkelerini kendi başkentine çağırmaktadır. ABD böylelikle Latin Amerika ülkelerine kimin lider olduğunun mesajını vermek istemiştir. ABD'nin benzer tavrı II. Dünya savaşından sonra Birleşmiş Milletlerin kurulması adına ülkeleri 1945'de San Francisco'ya davet etmesinde de kendini göstermektedir.[44]

Pan-Amerikanizm diğer pan-ideolojilerden farklı bir temele dayanmaktadır. Pan-Amerikanizm içerisinde ne ortak bir dil ne etnik yapı ne de kültür barındırmaktadır. Bir gücün hegemonyasına karşıtlık da söz konusu değildir. Pan-Amerikanizm ortak bir algı yaratmak adına ekonomik işbirliği sağlanmasını ve bir gümrük birliği oluşturulmasını öngörmektedir. ABD'nin gelişmiş bir ülke olması ve 1800'lerden beri Latin Amerika'ya olan ilgisinin bu bölgeden ham madde ihtiyacını sağlamak ve bölgeye tamamlanmış mal ve teknoloji ihraç etmek yönünde olmasından dolayı bu fikrin Amerika genelinde işlemesi mümkün gözükmüştür.[45] ABD'nin burada asıl amaçladığı ise Latin Amerika ülkelerini kendine bağımlı hale getirerek bu ülkeler üzerinde ekonomik yönde hegemonya

---

[41]Louise Fawcett, Mónica Serrano, *Regionalism and Governance*…, 34.
[42]Calvo Doktrini hakkında bilgi almak için bkz. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/90348/Calvo-Doctrine> (18.04.2014)
[43]First Special Inter-American Conference, *The American Journal of International Law,* Vol. 59, No. 3, 1965, 719-721.
[44]Grayson Kirk; Lawrence H. Chamberlain, "The Organization of the San Francisco Conference", *Political Science Quarterly*, Vol. 60, No. 3, 1945, 322-330.
[45]Ruy Mauro Marini, "The Paths…", 35.

kurabilmektir.[46]

Pan-Amerikan fikri 1898 İspanyol-ABD savaşında ABD'nin galip gelmesi ile hız kazanmıştır. Bu galibiyet ABD'ye Amerika bölgeselciliği dâhilinde hegemonya inşası konusunda cesaretlendirmiştir. ABD, Pan-Amerikanizm içerisinde hegemon bir lider görüntüsüne sahipken Latin Amerika ülkeleri ABD'nin birleştiriciliği ile aynı platformda toplanmış aktörler nitelindedirler.[47] Böyle bir yapının savunucusu olan ABD Dışişleri Bakanı James Gillespie Blaine, Pan-Amerikanizm çerçevesinde bir Pan-Amerikan Birliği (Pan-American Union) kurmayı hedeflemiştir.[48] Ancak Pan-Amerikanizm fikri her ne kadar yumuşak bir görüntü sergilese ve ekonomik bir alt yapıya sahip olsa da Latin Amerika ülkeleri, ABD'nin kurmaya çalıştığı hegemonik sistemin farkına varmışlar ve bundan rahatsızlık duymuşlardır. Latin Amerika ülkeleri kolonicilik geçmişlerinin neden olduğu hassasiyetten dolayı ABD'nin bu politikasını da egemenliklerine karşı bir tehdit olarak görmüşlerdir. [49]

Pan-Amerikanizm'de Monroe Doktrini'nin geçerliliği hâlihazırda yerini korumuştur. 1902-1903 Venezüella krizinin hemen akabinde Theodore Roosevelt'in *Roosevelt Corollary* olarak tarihe geçen Monroe Doktrini yorumlaması ne zaman ve hangi şartlar altında diplomatik ya da askeri müdahale yapılabileceği üzerinedir.[50] Bu görüşe paralel olarak 1953-1959 yılları arasında ABD dışişleri bakanlığı yapmış John Foster Dulles yeri geldiği zaman en insani şekilde müdahalenin yapılması gerektiğini savunmuştur.[51] Bu yaklaşımlar Latin Amerika ülkeleri tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu dönem Latin Amerika-ABD ilişkilerinde Büyük Sopa Siyaseti'nin (Big Stick) literatüre girdiği dönemdir.[52] Müdahalenin ne zaman ve hangi koşullar altında yapılabileceğinin ABD tarafından değerlendirilmesi, müdahalelerin ABD'nin isteğine göre yapılacağı şeklinde yorumlanabilir. Bu da Latin Amerika ülkeleri tarafından endişe ile karşılanmıştır.[53] ABD ve Latin Amerika arasında böylelikle iç işlerine karışılmaması prensibine dayalı bir

---

[46]Gordon Connell–Smith, "The Organization of American States", *The World Today*, Vol. 16, No. 10, 1960, 447-450
[47]Laurie Kay Sommers, "Inventing Latinismo…", 36.
[48]"Convention on the Pan American Union", *The American Journal of International Law*, Vol. 22, No. 3, 1928, 161-166.
[49]Louise Fawcett, Mónica Serrano, *Regionalism and Governance…,* 33.
[50]Serge Ricard, "The Roosevelt Corollary", *Presidential Studies Quarterly*, Vol. 36, No. 1, 2006, 17-20.
[51]Martin B. Travis, Jr. "Association The Organization of American States: A Guide to the Future", *The Western Political Quarterly*, Vol. 10, No. 3, 1957, 510.
[52]Serge Ricard, "The Roosevelt…", 18.
[53]Alfred Jamieson, "Ideals awl Reality in Foreign Policy: American Intervention in the Caribbean", 68, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED041803.pdf> (18.04.2014)

anlaşmazlık söz konusudur denebilir. Latin Amerika ülkeleri bunu egemenliklerine bir tehdit olarak görürken, ABD barış ortamının tahsisi için müdahalenin gerekli olduğu zaman uygulanmasından yanadır.[54]

Pan-Amerikanizm homojen bir topluluk oluşturulmasına vesile olamamıştır. Bunun nedeni ABD ve Latin Amerika ülkeleri arasındaki politik ve ekonomik eşitliksizdir. Pan-Amerikanizm çerçevesi ABD'nin baskın pozisyonunu desteklemiştir. Bu bağlamda Latin Amerika ülkeleri Latin Amerika odaklı bir bölgeselciliğin daha homojen olacağını düşünmüşlerdir.[55] 1933'de Franklin D. Roosevelt yine Pan-Amerikanizm çerçevesinde Latin Amerika ülkelerinin ABD'ye olan çekincelerini hafifletmek adına İyi Komşu (*Good Neighbor*) Politikası'nı benimsemiştir.[56] Ancak bu politika da Latin Amerika ülkelerinde oluşmaya başlayan ABD karşıtlığını yok etmeye yetmemiştir.

ABD'nin sürekli olarak Latin Amerika ülkeleri üzerinde kurmaya çalıştığı hegemonya böylelikle ABD karşıtlığının oluşmasına neden olmuştur. 1898 İspanya- ABD savaşından 1934'e kadar olan dönemde ABD'nin müdahaleci tavrı ve genel politikaları ABD karşıtlığı çerçevesinde yeni bir fikirsel yapının temellerinin atılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda *Hispanismo* hareketi Latin Amerika bölgesine yayılmaya başlamıştır. *Hispanismo* hareketi Latin Amerika ülkeleri arasında "biz" duygusunu geliştirmeyi amaçlamış ve bu biz duygusu Latin Amerika ülkelerinin ilerleyen yıllarda gerçekleşecek ortak iştiraklerinde temelini oluşturmuştur. [57]

İkinci dünya savaşından sonra ABD, dış politikasında bazı değişimlere gitmiştir. Bunun da kaçınılmaz olarak Latin Amerika'ya yansımaları olmuştur. Daha önce Pan-Amerikanizm ile oluşturulan çok taraflılık girişimleri yerini 1950'lerin ilk yıllarıyla birlikte iki taraflı anlaşmalara bırakmıştır. ABD ve Latin Amerika ülkeleri arasında sadece ekonomik değil askeri ve güvenlik bazlı anlaşmalar da yapılmıştır. Aslına bakılırsa ABD'nin amacı SSCB tehdidine karşı kendi hegemonya altına almaya çalıştığı bölgeleri korumaktır.[58] Bu bağlamda Soğuk Savaş gibi kritik bir atmosferde çok taraflı yapılardan ziyade iki taraflı anlaşmalar ABD tarafından daha güvenli bulunmuştur. Ancak bu durum Latin Amerika ülkeleri üzerindeki ABD baskısını bölgeselcilik bazında hafifletmiştir. Bu

[54]Jorge Castaneda, "Pan Americanism and Regionalism: A Mexican View", *International Organization*, Vol. 10, No. 3, 1956, 381-382.
[55]Ibid., 389.
[56]Jerome Slater, "Council The Decline of the OAS", *International Journal*, Vol. 24, No. 3, 1969, 498.
[57]Michael Kenny, (Review) "Hispanismo, 1898-1936: Spanish Conservatives and Liberals and Their Relations with Spanish America by Fredrick Pike", *The Americas*, Vol. 29, No. 4, 1973, 528-530.
[58]Ruy Mauro Marini, "Latin America Faces the 21st Century" *Social Justice*, Vol. 19, No. 4, 1992, 37.

boşluktan yararlanan Latin Amerika ülkeleri kendilerine benzeyen diğer üçüncü dünya ülkeleri ile Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketleri vasıtasıyla ilişkiler kurmaya başlamışlardır.

Latin Amerika ülkelerinin üçüncü dünya fikirlerine olan ilgileri 1970'lerde daha da artmaya başlamıştır. Latin Amerika ülkeleri ile üçüncü dünyanın modernleşme, endüstriyelleşme ve bunu milliyetçilik çerçevesinde yapma fikirleri örtüşmektedir. Bunun yanında ortak oldukları bir diğer konu ise süper güçlerin yardımına muhtaç olmadan uluslararası ortamda söz sahibi olabilmektir.[59] Latin Amerika'nın Asya, Afrika ve Ortadoğu'daki üçüncü dünya ülkeleriyle olan ilişkisi aslında ekonomik bağların kuvvetlendirilmesine dayanmaktadır. ABD'nin tek elinden kurtulmak isteyen Latin Amerika ülkeleri ise Küba dışında bunu yeni egemen olan üçüncü dünya ülkeleriyle yapacakları ekonomik işbirliğiyle başarabileceklerini düşünmüşlerdir. Küba ise olaya daha ideolojik bakılmıştır. 1966 da kurulan Asya, Afrika ve Latin Amerika Halkları Birliği Teşkilatı, (*Organization of Solidarity with the People of Asia, Africa and Latin America*) (OSPAAL) bu bağlamda emperyalizm karşıtı mücadele ve solcu-milliyetçi özgürlük hareketler temelinde kurulmuştur.[60]

Latin Amerika ülkeleri kolonicilikten kurtulduktan hemen sonra yeni bir hegemonik etki baskısıyla karşı karşıya kalmışlardır. ABD Latin Amerika'da kurulmaya çalışılan hemen her bölgeselcilik sürecine müdahil olmaya çalışmıştır. Hegemonik etki geçmişinden elde edilen bağımsız egemenliklere düşkünlük çerçevesinde Latin Amerika ülkeleri ABD'nin kendi üzerlerinde hegemonya kurmaya çalışma çabalarına karşı durmaya çalışmışlardır. Bunu da Latin Amerika temelli bir bölgeselcilik kurarak gerçekleştirme yolunu seçmişlerdir. Ancak hegemonik etki geçmişlerinin getirdiği kültürel erozyon ve asimilasyon Latin Amerika ülkelerinin tek bir bölgeselcilik çatısı altında birleşmesini zorlaştırmıştır. Latin Amerika ülkeleri bu sorunu ortadan kaldırmak adına kendi pan-ideolojilerini oluşturmaya çalışmışlardır. Latin Amerika ülkeleri pan-ideolojiler oluştururken ABD karşıtlığından faydalanmışlardır. ABD böylelikle Latin Amerika ülkeleri üzerinde hegemonya kurmaya çalışan bir güçken aynı zamanda da Latin Amerika ülkelerini birbirlerine yakınlaştıran bir unsur görevi de görmüştür.

[59]H.C.F. Mansilla, "Latin America…", 88.
[60]Ibid., 88.

Latin Amerika bölgeselciliğinin fikirsel alt yapısı, yukarıda da anlatıldığı üzere kolonicilik geçmişi deneyiminden sonra edinilen prensipler ile atılmıştır. Daha sonra ise Latin Amerika bölgeselciliğini oluşturmak amacıyla ABD karşıtlığından kaynaklanan pan-ideolojiler benimsenmiştir. Latin Amerika bölgeselciliğini etkileyen bir diğer unsur ise bölge ülkeleri arasındaki etkileşim şekilleridir.

3.3.Latin Amerika'da Ülkelerarası Etkileşim Şekilleri

Latin Amerika bölgesi için İber ve Amerikan yerli kültürünün kaynaşmasından doğan, ABD gibi büyük bir gücün daimi etkisi altında olan, uzun ömürlü bir devletler sistemidir.[61] Latin Amerika'yı diğer üçüncü dünya bölgelerinden ayıran daha çok onun kültürel farklılıkları değil, bağımsız egemenliklerinin daha eskiye dayanması ve ABD ile olan "yakın" ilişkileridir.

Latin Amerika'nın diğer üçüncü dünya bölgelerine benzerliği konusunda ise ülkelerarası etkileşim şekillerindeki benzerlikler verilebilir. Tıpkı diğer üçüncü dünya bölgelerinde görüleceği üzere Latin Amerika'da da bağımsız egemenliklerini kazanan ülkeler genellikle otoriter rejimler tarafından yönetilmiştir. Bunun yanında ülke rejimleri ideolojik temelli çatışmalar içerisine de girmişlerdir. Latin Amerika ülkelerinin ekonomik yönden zayıf ülkelerinden oluşması ve ülkeler arasındaki ekonomik ve politik güç dengesindeki eşitsizlik ise söz konusu ülkelerin bölgeselcilik yapıları içerisinde başarısız olmalarına neden olacaktır. Bunun yanında diğer üçüncü dünya bölgelerinde görüleceği gibi Latin Amerika ülkeleri arasında da sınır anlaşmazlıkları ve rekabet ortamı mevcuttur.

Latin Amerika bölgeselciliğini yukarıda anlatılan hegemonik etki ve ülkelerarası etkileşim şekilleri bağlamında incelendiğinde Üçüncü Dünya Bölgeselciliği içerisine dâhil edilebilir. Ancak Latin Amerika bölgeselciliğini kurumlar üzerinden incelemek, onun Üçüncü Dünya Bölgeselciliğinin bir parçası olduğunu kavramak açısından önemlidir.

3.4.Latin Amerika'da Bölgeselcilik

Andrew Hurrell, Latin Amerika bölgeselciliğinin iki temel ayrıma gittiğinden bahseder. Bunlardan birincisi Latin Amerika ülkelerinin ABD ile yaptığı bölgeselcilik diğeri ise Latin Amerika ülkelerin kendi aralarında yaptıkları bölgeselciliktir.[62] Latin

[61]Louise Fawcett, Mónica Serrano, Regionalism and Governance…, 29.
[62]Andrew Hurrell, "Latin America…", 122.

Amerika ülkeleri 1889 yılından sonraki dönemde bölgeselcilik süreçlerine dâhil olmuşlardır[63] 1889'da başlayan bölgeselcilik süreci Hurrell'ın da bahsettiği gibi ABD'nin de içerisinde olduğu bölgeselciliktir. Bunlardan ilki Amerikan Devletler Örgütü'dür. (*Organization of American States*) (OAS). OAS'dan sonra sırasıyla Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (*Latin America Free Trade Assosiation*) (LAFTA) ve Latin Amerika ve Karayip Ekonomik Sistemi (*Latin American and Caribbean Economic System*) (SELA) bölgeselcilik kurumları gelmektedir.

3.4.1.Amerikan Devletler Örgütü (*Organization of American States*)

1889 yılında temelleri atılan Pan-Amerikanizm ideolojisi Amerika kıtasının tamamını kapsayacak bir bölgeselciliğin oluşturulmasını öngörmektedir. Bu amaç doğrultusunda atılan ilk somut adım OAS'ın kurulmasıdır. 1947 Rio Konferansı ve 1948 Bogota Konferansı ile OAS kurulmuştur. Latin Amerikalıların Bolivar ve daha sonra Bello ile benimsediği değerler bu kurumun tüzüğünde yer almaktadır. Bu bağlamda Madde 6, ülkelerin eşitliğinden, Madde 15 iç işlerine karışılmaması prensibinden, Madde 16 ülkelerarası ilişkilerde güç kullanmama prensibinden bahseder.[64] Bu boyutuyla OAS Üçüncü Dünya Bölgeselciliği kurumlarından biridir. Ancak OAS içerisinde bu prensiplerin benimsenmesi ABD'nin Latin Amerika ülkelerini kendinin de içerisinde olduğu bir bölgeselcilik yapısı içerisine çekme çabasıdır. Nitekim bu oluşumda bazı sıkıntılar ortaya çıkmaya başlamıştır. ABD görece zayıf Latin Amerika ülkelerinin fikirlerini çok önemsememiş ve görmezden gelmiştir. Bununla beraber OAS her ne kadar söz konusu prensipleri içerisinde barındırsa da aslına bakılırsa ABD, OAS aracılığıyla bölge üzerinde hegemonya kurmaya çalışmıştır.[65]

1960'lara gelindiğinde ABD, OAS'ın komünizm karşıtı bir tavır sergilemesi gerektiğini düşünmüş ve Latin Amerika ülkelerine bu yönde baskı yapmıştır. Bu dönemde Latin Amerika ülkeleri ABD ve SSCB arasında kalmak istememişler ve Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketi ile üçüncü ülkelerine yakınlaşmışlardır. Latin Amerika ülkeleri diğer üçüncü dünya ülkeleriyle benzer prensipleri sahip olsalar da aslına bakılırsa Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketi ile amaçlanan, üçüncü dünya ülkeleriyle ekonomik ilişkiler geliştirmek ve ABD'ye olan ekonomik bağımlılıklarından

[63]H.C.F. Mansilla, "Latin America…", 90.
[64]Louise Fawcett, Mónica Serrano, *Regionalism and Governance…,* 37.
[65]Martin B. Travis, Jr. "Association The Organization…", 492-494.

kurtulmaktır. Böylelikle OAS içerisinde çatlaklar daha da belirginleşmeye başlamıştır. Buna paralel olarak Latin Amerika ülkeleri ABD'nin dışarıda bırakıldığı Latin Amerika odaklı bir bölgeselcilikler kurulmaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda sırasıyla 1960'da Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (*The Latin American Free Trade Association)* (LAFTA), daha sonra ise 1975'de SELA sürecine girilmiştir. [66]

3.4.2.Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (*The Latin American Free Trade Association*)

LAFTA, 1960 yılında Brezilya, Arjantin, Şili ve Uruguay tarafından kurulmuş daha sonra başka bölge ülkeleri de gruba dâhil edilmiştir. LAFTA bir Üçüncü Dünya Bölgeselciliği Kurumu olmasının getirdiği eksiklikleri ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Daha önceden Latin Amerika ülkelerinin ticaretlerinde bağımlı oldukları ABD ve Avrupa tekellerinden kurtulmayı amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda LAFTA ülkeleri birbirleri arasında ticarette kolaylık sağlayarak bir gelişim vizyonu ortaya koymayı hedeflemişlerdir.[67] LAFTA ekonomik alanda karşılıklı bağımlılıklar kurulmasını gerekliliği öngörmüştür.

LAFTA sürecinin ilk problemi ülkelerarasındaki gelişmişlik düzeylerinin farklı olmasıdır. Arjantin, Brezilya ve Meksika gibi ülkeler ekonomik ve endüstriyel anlamda diğer üyelerden daha güçlü oldukları için yapılacak ticari anlaşmalardan daha fazla kar edeceklerdir. Bu durum diğer grup üyelerini rahatsız etmiştir.[68] Ancak kurulduktan bir süre sonra LAFTA ülkeleri arasından özellikle finansal alanda problemler baş göstermeye başlamıştır.[69]

LAFTA'daki bir diğer sorun ise üye ülkelerde gerçekleşen ani rejim değişiklikleridir. Arjantin'de 1962, Brezilya'da 1964'de askeri rejimlerin başa gelmesi ekonomik entegrasyon sürecinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur. Ekonomik entegrasyonun sağlanabilmesi için ülke rejimlerinin AB'de olduğu gibi demokrasilerden oluşması ve istikrarlı olmaları gereklidir. LAFTA bir Üçüncü Dünya Bölgeselciliği

---

[66]Ruy Mauro Marini, "The Paths…", 34-47.
[67]Francisco Orrego-Vicuña, "Developments in The Latin American Free Trade Association" *Proceedings of the American Society of International Law at Its Annual Meeting(1921-1969)*, Vol. 61, 174-175.
[68]Latin American Free Trade Association, *International Organization*, Vol. 18, No. 3, 650-651
[69]Frank E. Nattier, "The Latin American Free Trade Association (LAFTA)", *The Business Lawyer*, Vol. 21, No. 2, 1966, 515-520.

Kurumu olduğundan bu şartı sağlamak oldukça zordur.[70]

3.4.3. Latin Amerika ve Karayip Ekonomik Sistemi (*Latin American and the Caribbean Economic System*)

Latin Amerika ülkelerinin kurduğu bir diğer bölgeselcilik kurumu ise 1975'de kurulan SELA'dır. SELA'nın kapsamı Latin Amerika odaklı bölgeselciliklerle karşılaştırıldığında en geniş boyutta olanıdır. Örgüt 25 Latin Amerika ve Karayip ülkesinin üye olarak içerisinde barındırmıştır. SELA'nın kurulmasında OPEC'in 1974-1975 yıllarındaki başarısı etkili olmuştur. Latin Amerika ülkeleri OPEC'in uluslararası arenada söz sahibi olabilmesinden etkilenmiş ve bir benzerini oluşturmak istemişlerdir.[71]

SELA'nın iki temel amacı, üye ülkeler arasında ekonomik-sosyal gelişim sağlamak ve üçüncü bir ülke, ülkeler grubu ya da uluslararası örgüte karşı grup üyeleri arasında uzlaşıya dayalı kalıcı bir strateji ortaklığı oluşturmaktır. Bunlarla beraber SELA bölge içinde mevcut ekonomik entegrasyon kurumlarını ve çok taraflı girişimleri desteklemektedir. Ayrıca teknoloji üretimi yapan ülkelerle ve ham madde üretimi yapan ülkelerin birbirleriyle anlaşmalar yapmalarını desteklemektedir. SELA çerçevesinde tüm anlaşmalar gönüllülük usulüne dayanmaktadır. Bölge dışında ise SELA'nın Latin Amerika'yı temsil etme misyonu vardır.[72]

SELA'nın hem bölge içinde hem de bölge dışında geniş bir çalışma alanı vardır. Ekonomik girişimlerin yanında iletişimde, endüstride, finansta ve hammadde konularında işbirlikleri oluşturulmaya çalışılmıştır [73] SELA her ne kadar uzlaştırıcı ve iş birliğine dayalı bir kurum olsa da, süreç, Latin Amerika ülkelerinin birbirleriyle olan ilişkilerinden olumsuz etkilenmiştir. SELA, Küba, Meksika ve Venezüella gibi ülkelerin bölgede lider konumuna gelebilmek için mücadele ettikleri bir platform haline gelmiştir.[74]

SELA'nın başarısızlık nedenlerinden biri bağımsız egemenliklere olan hassasiyet bağlamında üye ülkelerin hiç birinin yetkiyi tam anlamıyla bir üst kuruma devretmek istememesidir. Bununla birlikte kurumsal yapının gevşekliği, gönüllülüğe ve uzlaşıya

---

[70]Hem C. Basnet, Subhash C. Sharma, "Economic integration in Latin America", 5, <http://cola.siu.edu/economics/_common/documents/discussion/integration-basnet.pdf> (17.04.2014)
[71]Ibid., 409.
[72]Robert D. Bond, "Regionalism in Latin America: Prospects for the Latin American Economic System (SELA)" International Organization, Vol. 32, No. 2, 1978, 403.
[73]<http://www.sela.org/> (18.04.2014)
[74]Cole Blasier, Carmelo Mesa-Lago (ed), *Cuba in the World*, University of Pittsburgh Press, USA, 1979, 302-303.

dayalı yapısı, bu kurumun bölge ülkeleri arasında çok da önemsenmemesine neden olmuştur. Ülkeler SELA toplantılarına mecbur olmadıkları için gitmemişler, bu durum da katılım sayılarının düşük kalmasına neden olmuştur. Diğer bir değişle bireysel anlamda ülkeler entegrasyon ve ekonomik işbirliği gibi konuları önemser gözükürken öte yandan bireysel çıkarlarına odaklanmışlardır.[75] Bunun nedeni ise ülkelerin birbirlerine güvenmemeleri ve kısa vadeli çıkarları uzun vadeli çıkarlara tercih etmelerinden kaynaklanır.

Latin Amerika ülkeleri hegemonik etki deneyiminin mirası olan prensipleri benimsemiş ve bunları bölgeselcilik kurumları içerisine sokmaya çalışmışlardır. Lakin Amerika bölgeselciliğini kurabilmek adına birleştirici unsur olarak pan-ideolojiler oluşturmuşlardır. Bir süre sonra pan-ideolojilerin Latin Amerika bölgeselciliği için yetersiz kaldığını görerek ekonomik karşılıklı bağımlılıklar kurmaya çalışmışlardır. Ancak gerek Latin Amerika ülkelerinin sahip oldukları hegemonik etki geçmişi ve ülkelerarası etkileşim şekillerinden dolayı ekonomik karşılıklı bağımlılıklara dayalı bir bölgeselcilik kurma çabaları da başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

4.Güneydoğu Asya

Güneydoğu Asya bölgesi parçalara ayrılmış birçok adadan oluşur. Bu yapısı özellikle geçmiş zamanlarda bu bölgede yaşayan halkların birbirlerinden kopuk olarak yaşamalarına dolayısıyla farklı kültürler, dinler ve diller edinmelerine neden olmuştur. [76] Üçüncü dünya bölgeleri arasında, içerisinde en çok farklı dil, din, millet ve kültür barındıran bölge Güneydoğu Asya bölgesidir. Bu farklılığın Güneydoğu Asya ülkelerinin birbirlerini diğer üçüncü dünya ülkelerine göre daha az anlamasına neden olacağı yorumu yapılabilir. Ancak Güneydoğu Asya ülkeleri bu yorumlamaya tamamen zıt bir şekilde birbirlerini çok iyi anlayabilmektedirler. Güneydoğu Asya ülkeleri tüm farklılıklarına rağmen bölge içerisinde ortak bir değerler bütünü oluşturmayı başarabilmişlerdir. Bu değerlerin ise Asya bölgesinin tamamının değerleri olduğunu savunurlar. Öyle ki Güneydoğu Asya bölgesi uzun süre kolonicilik etkisinde kalmış olmasına rağmen, bahsedilen bu değerler sayesinde özlerinden koparılamamışlardır. Kolonicilik Güneydoğu Asya ülkelerini belli ölçüler de etkilese de, Güneydoğu Asya ülkelerinin oluşturdukları ortak değerler bozulmadan günümüze kadar gelebilmiştir. Bu bağlamda Güneydoğu Asya bölgesinin diğer üçüncü dünya bölgelerinden

[75]Robert D. Bond, "Regionalism…", 414.
[76]Philomena Murray, *Europe and Asia Regions in Flux*, Palgrave Macmillan, London, 2008, 90.

daha özgün bir yapıya sahip olduğu savunulabilir. Güneydoğu Asya Bölgeselciliği de ilerleyen paragraflarda görüleceği üzere diğer Üçüncü Dünya Bölgeselciliği örneklerinden çok daha başarılıdır. Tüm bu yorumlamalara rağmen Güneydoğu Asya bölgesi de bir üçüncü dünya bölgesi ve Güneydoğu Asya Bölgeselciliği de bir Üçüncü Dünya Bölgeselciliğidir. Bunun nedenlerini görebilmek için Güneydoğu Asya bölgesinin hegemonik etki ve ülkelerarası etkileşim şekilleri bakımından incelenmesi gerekmektedir. Daha sonra ise bölge kurumları incelenerek Güneydoğu Asya Bölgeselciliğini bir Üçüncü Dünya Bölgeselciliği yapan nedenler ortaya çıkarılmalıdır.

4.1.Güneydoğu Asya'da Hegemonik Etki

Güneydoğu Asya bölgesinin hegemonik etki bağlamında iki defa koloniciliğe maruz kaldığı söylenebilir. Birincisi Avrupalı ülkelerin koloniciliği ikincisi ise Japonya'nın bölgede kurmaya çalıştığı koloniciliktir.[77] Japonya'nın uyguladığı kolonicilik kısa süreli olduğundan bölgesel algıların şekillenmesinde çok etkili olmasa da Güneydoğu Asya halklarının kolonicilikten daha da fazla nefret etmelerine neden olduğu yorumu yapılabilir.

Avrupalı güçler, Güneydoğu Asya bölgesini kolonileştirmeye başladıklarında buradaki halkların çok geri kalmış olduğunu düşünmüşlerdir. Bu doğrultuda bu topraklara Batı Modernizmini yaymaya çalışmışlardır. Ancak kültürel bazda Avrupalı güçlerin Güneydoğu Asya'daki kolonicilik deneyimlerinin diğer üçüncü dünya bölgelerinden farklılaştığı söylenebilir. Koloniciler Güneydoğu Asya'ya kendi kültürlerini monte etmekten ziyade bu toprakların kültürlerinden etkilenmişlerdir. Bunun nedeni Güneydoğu Asya halklarının kültürlerinin çok köklü olması ve bu kültüre olan bağlılıklarından kaynaklanmaktadır. Avrupa'nın Güneydoğu Asya'ya monte ettiği Avrupa kültüründen çok Batı Modernizmi olmuştur. Güneydoğu Asya halkları Batı Modernizmini kabul etmelerine karşın kültürel anlamda Avrupalılara benzememişlerdir. Avrupalılardan aldıkları Batı Modernizmini kendi kültürleri ile harmanlayarak bir sentez haline getirmişlerdir. [78]

Güneydoğu Asya bölgesinde kültürün bu denli güçlü olması, bölgenin etrafında yer alan köklü kültüre sahip ülkelerden etkilenilmiş olmasıyla alakalıdır. Güneydoğu Asya bölgesi Hint ve Çin kültürlerinden yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Bu iki köklü kültür

---

[77]<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/556515/history-of-Southeast-Asia/52424/Japanese-occupation> (11.05.2014)

[78]Barbara Watson Andaya, "Historicising "Modernity" in Southeast Asia", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, Vol. 40, No. 4, 1997, 394-396/403-406.

Güneydoğu Asya'da Avrupa kültüründen çok daha baskın hissedilmiştir.[79] Güneydoğu Asya bölgesindeki kültürün kolonicilikle dahi aşındırılamayacak kadar güçlü olması Güneydoğu Asya Bölgeselciliğine de yansıyacaktır. Güneydoğu Asya Bölgeselciliği, Güneydoğu Asya'nın bir üçüncü dünya bölgesi olmasının getirdiği prensipleri içerisinde barındırmanın yanında birleştirici bir unsur olarak diğer üçüncü dünya bölgelerinde bulunmayan Asya değerlerine de sahiptir.

4.2.Asya Değerleri

Üçüncü dünya bölgeleri genellikle kolonicilikten kurtulmak için ve kolonicilik sonrasında bölgesel anlamda işbirliği sağlamak için milliyetçi ve pan-ideolojiler oluşturmaya çalışırlar. Böylelikle ülkeler ortak bir paydada birleştirilebilir. Ancak Güneydoğu Asya'da pan-ideolojik fikirlerin dayandırılabileceği bir arka plan yoktur. Güneydoğu Asya'daki ülkelerin tamamını kapsayacak bir ideoloji bir kimlik bulmak oldukça zordur. Bu bağlamda Güneydoğu Asya ülkeleri Asya değerleri diye bir olgudan bahsederler. Asyalılara göre bu değerler çalışkanlık, tutumluluk ve aile sadakati gibi unsurlardan oluşmaktadır.[80] Onlara göre bu değerler kültürleri ya da etnik yapıları her ne kadar farklı olursa olsun söz konusu halkları işbirliği yapmaya yöneltebilecektir. Özellikle Güneydoğu Asya ülkeleri bazında söz konusu Asya değerlerinin daha çok benzeştiği savunulabilir. Örneğin Güneydoğu Asya ülkelerinin birbirleri arasında işbirliğine gitmesi Güneydoğu Asya dışında Asya bölgesinin bir başka ülke ve bölgesiyle işbirliğine girmesinden daha kolaydır.[81]

Batı medeniyetleri ise Asya değerlerini anlamakta zorlanırlar ve çoğu zaman anlamadığı şeyin kötü olduğu kanısına kapılırlar. Amerikalı bir araştırmacı olan Virginia Thompson 1930'larda Güneydoğu Asya'ya olan ziyareti sonrasında Güneydoğu Asya halklarının doğal bir tembelliğe sahip olduğunu, bu tembelliğin de onların dillerine yansıdığını söylemiştir. Ayrıca ona göre Güneydoğu Asya halkları umursamaz ve telaşsız insanlardır. Amerikan bakış açısına göre bu halklar kendilerini yönetmekten ve çağa ayak uydurmaktan acizdirler.[82] Bu bakış açısı koloniciliğin Güneydoğu Asya bölgesinden

---

[79]Robert A. Scalapino, "Southeast Asia: Which Path Ahead?", *Asian Affairs*, Vol. 13, No. 3, 1986, 4.
[80]Barbara Watson Andaya, "Historicising "Modernity"…", 391.
[81]Christopher Hemmer and Peter J. KatzensteinSource, "Why Is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism", *International Organization*, Vol. 56, No. 3, 2002, 581.
[82]Marc Frey, "Visions of the Future: The United States and Colonialism in Southeast Asia, 1940-1945", *American Studies*, Vol. 48, No. 3, 2003, 370.

temizlenmesinden sonra da değişmemiştir. Bu kez de Güneydoğu Asya ülkelerinin güvenilmez oldukları ve çok taraflı anlaşmaları yürütemeyecekleri bu yüzden de yapılacak anlaşmaların iki taraflı olması gerektiğini düşünmüşlerdir.[83] Batılıların bu bakış açısının Güneydoğu Asya'nın diğer üçüncü dünya bölgelerine kıyasla daha başarılı bir bölgeselcilik örneği göstereceği ve hatta Asya'nın geri kalanını da içerisine çekebilecek bir sistem kuracağı düşünülürse, Batılıların fikirlerinin yersiz olduğu savunulabilir.

Güneydoğu Asya ülkeleri Asya değerlerini ekonomik işbirliği alanına kanalize etmişlerdir. Güneydoğu Asya bölgesinde ülkelerin ekonomik gelişimleri her şeyden önemlidir. Ekonomik işbirlikleri ise ekonomik gelişime neden olmaktadır ve bu durumdan tüm Güneydoğu Asya ülkeleri fayda sağlamaktadır. Üçüncü dünya bölgelerinde yer alan ideoloji temelli birleştirici unsur, Güneydoğu Asya'da Asya değerleri ve ekonomik işbirliğinden oluşan bir yapı olarak karşımıza çıkar.

Güneydoğu Asya ülkelerinin sahip olduğu birleştirici unsurlar diğer üçüncü dünya bölgelerinin sahip olduklarından daha işlevseldir. Bu durum Güneydoğu Asya Bölgeselciliğinin diğer üçüncü dünya bölgelerine kıyasla daha başarılı olmasını sağlayacaktır. Güneydoğu Asya bölgesinde mevcut hegemonik etki geçmişine ve Asya değerlerine sonra Güneydoğu Asya Bölgeselciliğini anlayabilmek için ülkelerarası etkileşim şekilleri üzerinde de durulması gerekmektedir.

4.3. Güneydoğu Asya'da Ülkelerarası Etkileşim Şekilleri

Diğer üçüncü dünya bölgelerinde olduğu gibi ülkelerarası etkileşim şekilleri Güneydoğu Asya bölgesinde de benzeşmektedir. Ülke yönetimleri genellikle otoriter rejimlerden oluşur, ülkeler ekonomik ve politik yönden zayıf ülkelerdir, ülkelerarası güç dengesinde eşitsizlikler vardır, ülkelerarası rekabet ortamı ve anlaşmazlıklar da mevcuttur. Ancak Güneydoğu Asya diğer üçüncü dünya bölgelerinden farklı olarak bölgeselcilik temelli bir arada çalışabilmektedirler. Bunu sahip oldukları Asya değerleri ve ekonomik pragmatizme verdikleri önem ile gerçekleştirirler.[84] İki ülke yapılacak bir işbirliğinden karlı çıkacaklarsa birbirleri arasındaki anlaşmazlıklara ya da farklı ideolojilere bakmazlar.

[83]Christopher Hemmer and Peter J. KatzensteinSource, "Why Is There…", 594.
[84] Amitav Acharya and Alastair Iain Johnston, *Crafting Cooperation…*, 40.

Güneydoğu Asya ülkelerinin ekonomik pragmatizme bu kadar önem vermeleri, koloniciliğin bir mirası olarak değerlendirilebilir. Diğer üçüncü dünya ülkelerinin aksine Güneydoğu Asya ülkeleri kolonici güçlerden öğrendikleri sistemleri kendi yararlarına kullanabilmeyi başarmışlardır. Ancak Avrupa'nın ekonomik karşılıklı bağımlılıkların sağlanması için inşa ettikleri kurumlardaki resmi süreçleri burada görmek çok zordur. Güneydoğu Asya ülkelerinin ilişkileri genellikle resmi olmayan diplomasiye dayanır.[85] Bu yaklaşım tarzı Güneydoğu Asya ülkelerine belli kriterler belirlemeden bölge içerisinde var olan her ülke ile irtibata geçebilme fırsatı verir. Ülkelerarası husumetler baş gösterse de ekonomik işbirlikleri bundan zarar görmeyebilir. Bunun yanında resmi olmayan diplomasi işbirliklerinin çok daha kısa sürede kurulabilmesine olanak tanır.

Güneydoğu Asya ülkeleri arasında bağımsız egemenliklere olan hassasiyetten dolayı anlaşmazlıklar çıkabilir.[86] Ancak bu durum ekonomik işbirliğinin rafa kaldırılmasına neden olmaz. Diğer üçüncü dünya bölgeleri de söz konusu olan iş birliklerinin yarıda kesilmesi durumunun Güneydoğu Asya ülkeleri arasında yaşanmamasının nedeni belki de Güneydoğu Asya'da mevcut ilişkilerin diğer üçüncü dünya bölgelerinin aksine çok daha işlevsel olmasında yatmaktadır. Ekonomik işbirliği ve ticaret bağlamında aralarındaki sorunlara rağmen Güneydoğu Asya ülkeleri birlikte çalışabilirler. Güneydoğu Asya ülkeleri ortaya çıkan anlaşmazlıkların ekonomik işbirliğine ve ticarete zarar vermesine müsaade etmemektedirler.

Güneydoğu Asya ülkeleri arasında ticari malların tamamlayıcılığı olmadığını söyleyenler mevcuttur.[87] Ancak Hindistan ve Çin gibi büyük güçler de bu bölge ile ekonomik ilişkilere sahiptir. Böylelikle Güneydoğu Asya'nın bölge içi ticaret dışında seçenekleri de vardır. Bu bağlamda Güneydoğu Asya'nın ekonomik işbirliği inisiyatiflerinin diğer üçüncü dünya bölgelerine göre daha fazla olduğu söylenebilir.[88]

Güneydoğu Asya bölgesi hegemonik etki sonunda benimsediği değerler ve ülkelerarası etkileşim şekillerindeki benzerlikler dolayısıyla bir üçüncü dünya bölgesidir. Ancak görüldüğü üzere Güneydoğu Asya bölgesine has özellikler Güneydoğu Asya Bölgeselciliğinin diğer üçüncü dünya bölgelerinden farklı olarak daha çok işlevselliğe

[85]See Seng Tan, "Non-official Diplomacy in Southeast Asia: "Civil Society" or "Civil Service"? *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 27, No. 3, 2005, 375-380.
[86]Christopher Hemmer and Peter J. KatzensteinSource, "Why Is There…", 584.
[87]Ronald Bruce St Johni Revolution, *Reform and Regionalism in Southeast Asia; Cambodia, Laos and Vietnam*, Taylor & Francis, 2006, 198.
[88]Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?", *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 29, No. 1, 2007, 122-130.

sahip olduğu savunulabilir. Bununla birlikte Güneydoğu Asya Bölgeselciliğinin Üçüncü Dünya Bölgeselciliği özelliklerini de taşıdığını görmek için Güneydoğu Asya bölgesel kurumlarını incelemek gerekmektedir.

4.4.Güneydoğu Asya'da Bölgeselcilik

Güneydoğu Asya bölgesinde bölge ülkelerin oluşturdukları bölgeselcilik adına ilk kurum Güneydoğu Asya Birliği'dir. (*Association of Southeast Asia*) Ancak Güneydoğu Asya Birliği tüm Güneydoğu Asya bölgesine yayılabilmiş bir kurum değildir. Ayrıca Endonezya gibi bölgenin önemli ülkelerinden biri Soğuk Savaş ortamının şartlarında Güneydoğu Asya Birliği'ne karşı tavır almıştır.[89] Güneydoğu Asya Birliği sürecinin sonrasında bölge ülkeleri yeni bir arayış içerisine girmişlerdir.

1960'ların başlarında Güneydoğu Asya ülkeleri arasında bazı anlaşmazlıklar mevcuttur. Ülkeler birbirlerinin toprakları üzerinde hak iddia etmekte ve bu durum ülkelerarası anlaşmazlıklara, zaman zaman çatışmalara neden olmaktadır. Bunun yanında ülkeler birbirleri içerisinde yer alan ayrılıkçı gruplara destek vermektedirler. En önemlisi ülkeler aralarındaki husumetler nedeniyle birbirlerini siyasi anlamda tanımamaktadırlar.[90] Bu doğrultuda mevcut sorunların ortadan kaldırılabilmesi için tüm Güneydoğu Asya ülkelerinin kabul göreceği bir kurum oluşturmak gerekmiştir.

ASEAN bu bağlamda 1967'de Güneydoğu Asya ülkeleri arasındaki sorunların ortadan kaldırılması ve ülkeleri işbirliğine sevk edebilmesi için kurulmuştur. Amacı bir "biz" kimliği çerçevesinde Güneydoğu Asya bölgesi ülkelerini bir çatı altında toplayabilmektir. Güneydoğu Asya'da "biz" kimliğinin oluşturulmaya çalışması AB'deki gibi ekonomik bağımlılıklar, entegrasyon, katı kurumsalcılık ile resmi ve kurallara dayalı bir yapı ile gerçekleşmemiştir. ASEAN, söz konusu "biz" kimliğini paylaşılan değerler, gevşek üyelik yapılarına sahip, resmi olmayan ve kurallara dayanmayan bir yapı üzerine oturtmaya çalışmıştırlar.[91]

ASEAN'ın kurulmasında üye olan ülkelerin bireysel çıkarlarının yerine getirilmesi beklentisi belirleyicidir. Filipinler ASEAN' ı bölgede ABD ile iyi ilişkileri olan batı yanlısı bir ülke görünümünü kırmak için bir araç olarak görmüştür. Tayland ise benzer şekilde

---

[89]Nicholas Tarling, *Regionalism in Southeast Asia; To foster the political will*, Taylor & Francis, New York, 2006, 112-114.
[90]Amitav Acharya and Alastair Iain Johnston, *Crafting Cooperation*…, 40.
[91]Nicholas Tarling, *Regionalism...,* 95.

SEATO' ya olan üyeliğini ve ABD yanlılığını dengelemek istemiştir. Singapur ASEAN ile bölgede egemenliğinin tanınmasını amaçlamıştır. Malezya ise ASEAN' ı zayıflamaya başlayan İngiliz Milletler Topluluğu (*Commonwealth*) bağlantılarına bir alternatif olarak görmüştür. Son olarak Endonezya ise ASEAN'ı bölgesel liderlik amaçlarını uygulayabileceği bir alan olarak kullanmayı amaçlamıştır.[92]

Güneydoğu Asya ülkeleri ASEAN'nın içerisinde var olan ASEAN Yolu (*ASEAN Way*) diye bir bölgeselcilik anlayışından bahsederler. ASEAN Yolu denilen anlayış içerisinde gayri resmilik, istişare ve uzlaşı unsurlarını barındırır.[93] Güneydoğu Asya ülkeleri, bu unsurlarında Asya değerlerinden kaynaklandığını savunurlar.[94] ASEAN Yolu bölge ülkelerin egemenliklerine saygı prensibini de içerisinde barındırır. [95] Bali'de toplanan ilk ASEAN zirvesinde egemenliklere saygı prensibi çerçevesinde ülkelerarası ilişkilerde güç kullanmama, ülkelerin iç işlerine karışılmaması ve uzlaşı temelli diploması prensiplerinin benimsenmesi gerekliliğine değinilmiştir. Ayrıca bu zirvede değinilen süper güçlerle askeri ittifaklara girilmesi durumu da kısıtlanarak sadece iki taraflı anlaşmalarla bunun yapılabileceği vurgulanmıştır.[96] Alınan bu karar ve benimsenen prensiplerde Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketi'nin yansımalarını görmek mümkündür.

ASEAN üyelerinin bağımsız egemenliklere saygı prensibiyle kurumun ulus üstü bir kimlik kazanamamasına ve dolayısıyla efektif olamamasına neden oldukları savunulabilir. ASEAN, konu üye ülkelerin egemenliklerine geldiğinde etkisizleşmektedir. Diğer bir değişle nüfuzu azalmaktadır. Bu bağlamda üye ülkelerin kendi aralarında ve bölge dışı ülkelerle girişecekleri çatışma, yarış ya da işbirliği konusunda ASEAN etkisiz kalabilmektedir.[97] Ancak bu Avrupa merkezli bakış açısı bir Üçüncü Dünya Bölgeselciliği kurumu olan ASEAN'ı anlamak için yetersiz kalmaktadır. Güneydoğu Asya gibi bir üçüncü dünya bölgesi egemenliklerin devredilebileceği bir ulus üstü yapının kurulmasını beklemek gerçekçi olmaz. Diğer Üçüncü Dünya Bölgeselciliği kurumlarıyla kıyaslandığında ise ASEAN'ın üye ülkeler arasındaki sorunların çözümünde, iş birliği ortamının kurulmasında çok daha etkili olduğu görülebilir. Diğer bir değişle ASEAN bir

---

[92]Donald E.Weatherbee, "International Relations…", 72-73.
[93]Hiro Katsumata, "Reconstruction of Diplomatic Norms in Southeast Asia: The Case for Strict Adherence to the "ASEAN Way", *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 25, No. 1, 2003, 107-110
[94]Amitav Acharya, *Constructing a Security Community in Southeast Asia; ASEAN and the problem of regional order,* Taylor & Francis, 2003, 26.
[95]Amitav Acharya and Alastair Iain Johnston, *Crafting Cooperation…,*10-11.
[96]Amitav Acharya, *Constructing a Security…,* 47.
[97]Donald E.Weatherbee, "International Relations…", 298.

Üçüncü Dünya Bölgeselciliği kurumu olarak olması gerektiğinden çok daha işlevseldir.

ASEAN bölgesel temelli ekonomik gelişmenin ve kalkınmanın gerekliliğini ön görür. Ancak ekonomik iş birlikleri ve kalkınma politikaları da gayri resmi yollardan yürütülür. Bir kurallar bütünlüne bağlılık söz konusu değildir.[98] Ülke liderleri arasındaki dostluklar çoğu zaman ülkeler arasında anlaşmalar yapılması için yeterlidir.

ASEAN ekonomik ilişkiler bağlamında diğer Üçüncü Dünya Bölgeselciliği kurumlarında daha başarılı olmuştur denebilir. Bunun nedeni ASEAN ülkelerinin Hindistan ve Çin gibi ticari mal tamamlayıcılığının olduğu komşularının bulunmasıdır. Örneğin Hindistan ve ASEAN ülkelerinin ilişkileri Soğuk Savaş atmosferinden kötü etkilense de Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru Hindistan'ın Doğuya Bak Siyaseti (*Look East Policy*) benimsemesiyle ilişkiler birden gelişmiş ve Hindistan ASEAN ülkelerinin bölgedeki en önemli ticari partnerlerinden biri haline gelmiştir.[99] ASEAN'ın tam anlamıyla bir hegemonik güç baskısı altında olmamasının da bu gelişmede rolü vardır. Afrika'nın ve Ortadoğu'nun da yakınında Avrupa gibi ticaret yapabileceği gelişmiş bir bölge vardır. Ancak Avrupa bu üçüncü dünya bölgeleri arasında hegemonik etki bağlamında gerçekleşir. ASEAN'nın Hindistan ve Çin ile ilişkisi ise ticari partnerliğinden kaynaklanmaktadır.

Güneydoğu Asya bölgesi ve ASEAN üzerinde diğer üçüncü dünya bölgelerinin aksine salt bir dış güç baskısından bahsedilemez. Bu bölge üzerinde birden çok büyük gücün etkisi mevcuttur. Büyük güçlerin ilişkisi bağlamında Soğuk Savaş Döneminde Güneydoğu Asya için ABD-SSCB-Çin- Hindistan ve Japonya'nın etkisinden söz edilebilir. [100] Bunlardan ABD ve SSCB ile iki taraflı anlaşmalara ve özellikle parasal ve askeri yardıma dayalı ilişkiler mevcuttur. Güneydoğu Asya bu büyük güçlerle sürekli etkileşim içerisindedir ve bu güçlerin arasında var olmaya çalışmaktadır. Güneydoğu Asya özellikle Soğuk Savaş sırasında Asya'da kilit bölgelerden biridir. Bu bağlamda büyük güçler Güneydoğu Asya'yı bir diğer büyük gücün etkisi altında kalmaya terk etmek istememişlerdir. Güneydoğu Asya ülkeleri ise bu durumu kullanmışlar ve büyük güçleri bir şekilde etrafında toplamışlardır.[101] Böylelikle Güneydoğu Asya bölgesi Asya'da tüm büyük güçlerin bir arada olduğu bir platform haline gelmiştir.

---

[98]Philomena Murray, *"Europe and Asia…,* 7.
[99]Faizal Yahya, "India and Southeast Asia: Revisited" *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 25, No. 1, 2003, 80-90.
[100]Robert A. Scalapino, "Southeast Asia…", 10.
[101]Muthiah Alagappa, "The Major Powers and Southeast Asia", *International Journal*, Vol. 44, No. 3, 1989, 541-597.

ASEAN üyelerinin kendi güvenlik anlayışlarını oluşturmaya çalıştıkları bir yapı olarak Barış, Özgürlük ve Tarafsızlık Alanı (*Zone of Peace, Freedom and Neutrality*) (ZOPFAN) örnek gösterilebilir. ZOPFAN, Güneydoğu Asya üzerindeki büyük güçlerin rekabet ortamını ve bu güçlerin etkilerini azaltmak amacıyla kurulmuştur. Bu bağlamda bir barış sahası oluşturulmasını amaçlar. Böylelikle büyük güç mücadelesinin neden olduğu istikrarsız ortam ortadan kalkacaktır. Bunun için büyük güçlerin bölgeye müdahaleleri engellenmelidir.[102]

Güneydoğu Asya bölgesi hegemonik etki ve ülkelerarası etkileşim tarzlarındaki benzerlikler sonucunda özellikle Soğuk Savaş Döneminde diğer üçüncü dünya bölgeleriyle benzeşen bölgesel algılara sahip olsa da, Güneydoğu Asya bölgesine has değerler onu diğer üçüncü dünya bölgeleri içerisinde farklılaştırmaktadır. Üçüncü Dünya Bölgeselciliği içerisine girebilen Güneydoğu Asya Bölgeselciği diğer üçüncü dünya bölgelerindeki örneklerine göre daha işlevsel olabilmiştir.

5.Afrika

Afrika, bölgesel algısının oluşmasında çok önemli bir yere sahip olan kolonicilik geçmişinden oldukça etkilenmiş bir bölgedir. Afrika'nın geçirdiği kültürel erozyon ve asimilasyon diğer üçüncü dünya bölgelerinde olmadığı kadar fazladır. Afrika'da koloniciliğin ve dolayısıyla kolonicilik sonrası ülkelerarası etkileşim şekillerinin etkisini Afrika'nın bölgeselciliği içerisinde de görebilmekteyiz.

Afrikalı ülkeler oluşturmaya çalıştıkları pan-ideolojiler sayesinde kolonicilikten sonra tüm bölge ülkelerini bir araya getirebilmeye çalışmışlardır. Kurulan bölgesel kurumlar bu amaca hizmet ederken zaman zaman başarılı sonuçlar alınsa da tam anlamıyla işlevsellik ve devamlılık sağlayamamışlardır. Afrika'nın üçüncü dünya bölgeleri arasında bir bölge olarak nasıl süreçler geçirdiğini anlayabilmek için önce sahip olduğu hegemonik etki geçmişine değinmek gereklidir.

[102]Ibid, 592-593.

5.1.Afrika'da Hegemonik Etki

Afrika'da hegemonik etki diğer bölgelerle kıyaslandığında çok daha etkili olmuştur. 19. yüzyılın başlarında Avrupalı ülkelerin bu bölgeye uyguladıkları kolonicilik 20. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Koloniciliğin Afrikalı halklar üzerinde bıraktığı etki de diğer üçüncü dünya bölgeleriyle kıyaslandığında çok daha geniş boyuttadır. Afrika'daki en önemli iki koloni gücü Fransa ve İngiltere'dir. Bu ülkeler, Afrika'nın kaynaklarını sömürmenin yanında Afrikalı halkların kültür, din, dil ve anlayışlarında büyük erozyona neden olmuşlardır. Bu iki güç bunu yaparken en çok eğitimi kullanmışlardır. Özellikle Fransızların kolonileri üzerindeki etkisi çok fazla olmuştur.[103]

Fransızların Afrika'da kurdukları eğitim sisteminde Afrikalıların atalarının barbar oldukları, köklü bir kültürlerinin bulunmadığı, Afrikalılar gelişmemiş ve kendi başlarına ayakta kalamayacak insanlar oldukları öğretilmiştir. Buna karşın Avrupalılar köklü bir kültüre sahip gelişmiş insanlardır. Bundan dolayı da Afrikalılardan üstündürler. Böylelikle Afrikalılar, Avrupalıların kendilerinden üstün olduklarını düşünmüşler, onların kültürünü, dinini ve dilini benimsemeye çalışmışlardır.[104] Birbirlerini ve atalarını hor görmeye başlamışlardır. Bu durum Afrikalılar arasında Avrupalıların efendi gibi görünmesine ve onlara karşı itaat duygusu oluşmasına neden olmuştur. Kolonici güçler Afrikalıların kültürlerini neredeyse tamamen yok edip yerine kendi kültürlerini monte etmişlerdir. Fransa'nın uyguladığı bu doğrudan asimilasyon politikası büyük başarıya ulaşmıştır. Günümüzde bile Fransa'nın eski sömürgeleri Fransa'nın birer uzantısı gibidirler. Afrika'da yer alan İngiliz sömürgeleri ise Fransa'nınkiler kadar olmasa da büyük oranlarda kültürel erozyona uğramışlardır ve algılarında değişimler olmuştur. Kolonicilikten kurtulan Afrika ülkelerinin bazılarının milliyetçi bazıların ise batı yanlısı olması buraya dayandırılabilir. Günümüzde eski Fransa ve İngiltere sömürgeleri arasında mevcut olan algı farklılıkları bu dönemlere dayandırılabilir. Afrikalılar kolonicilik döneminin bir mirası olarak birbirlerine yabancılaşmışlardır. [105]

---

[103]William Tordoff, *Government and Politics in Africa*, Indiana University Press, 1984, 224.
[104]Nobuhiro Mizuno, Ryosuke Okazawa, "Colonial Experience and Postcolonial Underdevelopment in Africa", *Public Choice*, Vol. 141, No. ¾, 2009, 405-419.
[105]C. P. Sarvan,"French Colonialism in Africa: The Early Novels of Ferdinand Oyono", *World Literature Today*, Vol. 59, No. 3, 1985, 333.

Avrupalı kolonici güçler koloni topraklarında kendi dini inanışlarını yaymada da başarılı olmuşlardır. Dini inanışları misyonerler tarafından değiştirilen Afrikalıların algıları da bu yönde değişmiştir. Böylelikle Afrika'da farklı dinlerin çatışacağı bir ortam da oluşmuştur. Din unsuru kolonici güçlerin Afrika'da çok daha rahat hareket etmelerine neden olmuştur. Oldukça ünlü bir sözün de vurguladığı gibi *" Misyonerler geldiklerinde bizde toprak onlarda İncil vardı; şimdi bizde İncil onlarda toprak var"*[106] Afrika'da koloniciliğin etkileri bu denli olumsuz gelişmelere neden olurken, öte yandan da Afrikalılar modern dünya sistemlerine aşina olmalarını da berberinde getirmiştir. Koloniciler daha önce kabileler halinde yaşayan ve çağın çok gerisinde olan Afrikalılar arasında ülke bilincinin oluşmasına yardım etmişlerdir. Kolonicilik sayesinde Afrikalılar diğer üçüncü dünya bölgelerinde de benzeştiği üzere gelişen dünya sistemine ayak uydurmaya çalışacaklardır. [107]

Afrikalılar sadece kıta içerisinde değil aynı zamanda Batılı ülkelerin içerisinde de ikinci sınıf insan muamelesi görmüşlerdir. Birçok insan kendi topraklarından koparılıp köle olarak gelişmiş ülkelere götürülmüş ve ağır işlerde çalıştırılmışlardır. Afrikalıların koloniciliğe karşı aşırı hassas olmalarının bir diğer nedeni de kölecilik gerçeğidir ve bu Afrika'da kolonicilikle paralel olarak hareket etmiştir. İlerleyen bölümlerde de görüleceği üzere Afrika'da koloniciliğe karşıtlık ve mücadele Afrika'da değil Batılı ülkelerdeki diasporalarda başlayacak daha sonra Afrika'ya yayılacaktır. Afrikalıların algılarında ki değişim o denli kuvvetlidir ki bir süre sonra sömürülmeye ve ikinci sınıf insan olarak değerlendirilmeye alışmışlardır. Ancak Batılı ülkelerdeki Afrikalı aydınlar gerçeği görmüş ve kolonicilikle ve kölecilikle mücadele etmeye başlamışlardır. Kolonicilik ve kölecilikle mücadele Afrika bölgesinin bir birleştirici unsur elde etmesine hizmet etmiştir. Bu birleştirici unsur ise Pan-Afrikanizm'dir.

5.2.Pan-Afrikanizm

Afrikalılar bölge ülkelerini bir araya toplayacak ve birlikte çalışmaya sevk edecek bir birleştirici unsur arayışına girmişlerdir. Bu bağlamda Pan-Afrikanizm'in temelleri atılmıştır. Ancak diğer üçüncü dünya bölgelerinden farklı olarak Afrika'nın birleştirici

---

[106]Ibid.,

[107]Alexandra Hrituleac, "The Effects Of Colonialism On African Economic Development; A Comparative Analysis Between Ethiopia, Senegal And Uganda Msc in International Economic Consulting" *Business And Social Sciences,* Aarhus University December, <http://pure.au.dk/portal-asb-student/files/41656700/alexandra_hrituleac_thesis_1_dec.pdf> (16.06.2014)

unsuru Afrika kıtasından çıkmış bir ideoloji değildir. İngiltere ve ABD'de ağırlıklı olarak bulunan Afrikalılar bu ideolojiyi köleliğe ve koloniciliğe karşı geliştirmişlerdir. Bu bağlamda Pan-Afrikanizm'in 1860'larda Afrika dışında başladığı söylenebilir. Daha sonra iki dünya savaşı arasında ortaya çıkan Harlem Rönesans'ı ile kolonicilik ve köleliğe karşı mücadele alevlenmiştir [108] Bu bağlamda Marcus Garvey, Malcolm X ve W.E.B Du Bois'nın çalışmaları belirleyicidir.[109] Daha sonra hareket Afrika kıtasında da yankı uyandıracak ve bütünsellik kazanacaktır. Afrika'da bu ideolojiyi benimseyen ve savunan liderler Kwame Nkrumah, Julius Nyerere, Sekou Toure ve Leopold Senghor gibi Batılı ülkelerde eğitim almış Afrikalı aydınlardan oluşur. Bu aydınlar diasporada doğan Pan-Afrikanizm fikrini Afrika kıtasına ait değerlerle harmanlayıp bir sentez haline getirmişleridir.[110] Pan-Afrikanizm ile kıtada amaçlanan olgu ise tüm Afrikalıların özgür olması ve birlikte hareket etmesi gerektiğidir. Bu bağlamda Pan-Afrikanizm bir platform olarak kullanılır. İdeolojinin dayanağı ise kolonicilik öncesi dönemdeki Afrika kültürüdür. Pan-Afrikanizm aslında Pan-Arabizm gibi kökleri olan bir kavram değildir. Pan-Afrikanizm tıpkı Latin Amerikanizm gibi yaratılmaya çalışılmaktadır. Afrika Batılı güçlerin sömürgesi altında çok uzun süre kaldığı için kendi kültürü aşınmaya uğramıştır. Tek ortak yönleri ise siyah olmaları ve sömürülmüş olmalarıdır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki Pan-Afrikanizm etnik yapıya dayanan bir ideoloji değildir, Afrika kıtasında var olan tüm halkları içerisine alır ve "biz" duygusu yaratmaya çalışır. [111]

19. yüzyılda Pan-Afrikanizm çerçevesinde kongreler toplanmıştır. Bu kongrelerin fikirsel temelleri yurtdışında bulunan aydın Afrikalılar tarafından atılmıştır. Bu kongreler Pan-Afrikanizm fikrinin güçlenmeye başladığı gelişmelerdir.[112] Ancak Afrika kıtasında mevcut koloniciliğin yok edilmesi adına çok etkili olamamışlardır. Bunun nedeni diasporadaki Afrikalılarla, Afrika'da yaşayan Afrikalılar arasındaki kopukluktur. Daha sonra 1945'de Manchester'da Afrikalıların özgürleşmesi gerektiğini, kolonicilikten kurtulması gerektiği üzerine söylemlerin yoğunlaştığı bir kongre gerçekleştirilmiştir.

---

[108]A. Yemisi Jimoh, "The Harlem Renaissance, 1920-1940. Vol. 5-Remembering the Harlem Renaissance by Cary D. Wintz", (Review), African American Review, Vol. 33, No. 3, 1999, 526-528

[109]Judith Stein, "African American Political Thought, 1890-1930: Washington, Du Bois, Garvey, and Randolph by Cary D. Wintz", (Review), *The Journal of Southern History*, Vol. 63, No. 2, 1997, 427-428; Justin Watson "Amid the Fall, Dreaming of Eden: Du Bois, King, Malcolm X and Emancipatory Composition by Bradford T. Stull", (Review*), Religion & Literature,* Vol. 33, No. 1, 2001, 102-104

[110]Guy Martin, *African Political Thought*, Palgrave Macmillan, United States, 2012, 85-105.

[111]Amare Tekle, "The Organization of African Unity at Twenty Five Years: Retrospect and Prospect", *Africa Today,* Vol. 35, No. 3/4, 1988, 8-11.

[112]Pan-Afrikan Kongreleri için bkz. Saheed A. Adejumobi, *The Pan-African Congress in Organizing Black America: An Encyclopedia of African American Associations,* Garland Publishing, Inc., New York, 2001.

Afrikalıların bu isteklerini gerçekleştirmek için Batılı güçlerden bağımsız bir Afrika birliği kurmaları gerektiği tartışılmıştır. [113] Afrikalıların bir kısmı bu görüşleri desteklerken bir kısmı da karşı çıkmıştır. Bu fikre karşı çıkanlar hemen Manchester'ın ardında 1946'da Bamako'da toplanmışlardır. Onlar Afrikalıların özgürlük adına yapacağı her mücadelenin hayinlik olacağını düşünmüşlerdir. Bamako'ya göre Afrika'da bir birlik oluşturulmalıdır. Ancak bu birlik federal olarak eski kolonici güçlere bağlanmalıdır.[114] Manchester ruhu özellikle Mısır'da Nasır ile ve Gana'da Nkrumah ile kendini göstermiştir. Özellikle Kahire bu ruhun merkezi haline gelmiş, Radyo Kahire'den sürekli milliyetçi ve özgürlükçü yayınlar yapılmıştır.[115] Görüldüğü üzere Afrikalılar da mevcut kültürel erozyon ve asimilasyon özgürlüklerin kazanılması konusunda bile ayrışmalar yaşanabilmektedir. Bir kesim Avrupalılarla bağın koparılmamasından yanayken bir kesim Avrupalıları bölgeselcilik yapısına dahil etmek istememektedir.

Karşılaşılan muhalefete rağmen Manchester kongresinden çıkan fikirler Afrika ülkelerinde yayılmaya başlamıştır. Daha sonra ise Bandung konferansında ortaya atılan fikirlerle birlikte pan-Afrikanizm fikirlerini harmanlayan Afrikalı ülkeler teker teker bağımsız olmaya başlamışlardır.[116] Bu bağlamda Afrika kıtasından çıkmayan Manchester ve Bandung fikirleri Afrikalılaştırılmaya çalışılıp uygulanmıştır denebilir. 1950 ve 1960'lar kolonicilikle mücadele eden Afrika ülkelerinin ve Avrupalılara yakın olunması gerektiğini düşünen Afrika ülkelerinin tartışmalarına sahne olmuştur. Milliyetçi ve sosyalist söylemlere sahip Casablanca Grubu Gana, Mali, Cezayir, Birleşik Arap Cumhuriyeti ve Fas'dan oluşmaktadır. Brazzaville Grubunda ise Frankofon Afrika ülkelerinden oluşmaktadır.[117]

Afrika bölgesi kolonicilikten diğer üçüncü dünya bölgelerine göre çok daha fazla etkilenmiştir. Bunun bir sonucu olarak görüldüğü üzere Pan-Afrikanizm dahi Afrika bölgesi içerisinden çıkmamıştır. Pan-Afrikanizm diasporadaki Afrikalıların köleliğe karşıtlığıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra oluşturulan pan-Afrikanizm düşüncesi temelinde Afrika bölgeselciliği kurulmaya çalışılacaktır. Afrika bölgesi hegemonik etki geçmişi bağlamında üçüncü dünya bölgesi modeli içerisine girmektedir. Ülkelerarası etkileşim

---

[113]George Bankes, "Exploring Africa in Manchester", *Journal of Museum Ethnography*, No. 13, 2001, 22-27.
[114]<http://www.blackpast.org/gah/african-democratic-rally-1946> (12.04.2014)
[115]Amare Tekle, "A Tale of Three Cities: The OAU and the Dialectics of Decolonization in Africa", *Africa Today*, Vol. 35, No. 3/4, 1988, 50.
[116]Mark Berger, "After The Third World? History, Destiny and the fate of Third Worldism", *Third World Qarterly*, Vol. 25, No. 1, 2004, 18.
[117]<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/idep/unpan003885.pdf> (12.04.2014)

şekillerine baktığımızda ise aynı sonuçla karşılaşırız.

5.3.Afrika'da Ülkelerarası Etkileşim Şekilleri

Kolonicilikten sonra Afrika'daki ülkeler genellikle diktatörler ve elit gruplar tarafından yönetilmiştir. Bu ülkeler egemenliklerin sağlamlaştırılması ve toprak bütünlüğünün sağlanması için birbirleriyle çatışmışlardır. Güçlenen bir Afrika ülkesi diğer Afrika ülkeleri arasında hoşnutlukla karşılanmamakta ve bir tehdit olarak görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeye karşı diğerleri cephe almakta ve bu ülkeyi dengelemeye çalışmaktadırlar. Bu çatışmalarda ülke liderlerinin bireysel anlaşmazlıkları da söz konusudur. Liderler arasında düşmanlık varsa ülkeler arasında da düşmanlık vardır. Halk genellikle söz sahibi değildir ve süreçten haberdar olmaz[118] Afrikalı liderler gelişmekte olan ülke liderleri hakkında kara propaganda yaparlar ve bu lideri şeytanlaştırırlar. Böylelikle güçlenen lider karşısında dengeleyici bir koalisyon oluşmuş olur. Ülkeler arasındaki anlaşmazlıklardan birbirlerini sorumlu tutarlar ve ilişkiler kopma noktasına gelebilir. Fildişi Sahili lideri Houphouet-Boigny'nin Gana lideri Nkrumah'ı Kongo'da çıkan krizden sorumlu tutması ve oluşturulmaya çalışılan Afrika kardeşliğini baltaladığını savunması buna örnek olarak verilebilir.[119] Bir diğer örnekte ise Uganda lideri Idi Amin Uganda ve Tanzanya arasındaki husumetten Julius Nyerere'yi sorumlu tutmuştur ve onu Afrikalı ülkeleri birbirine düşürmekle suçlamıştır.[120]

Afrikalı ülkeler arasında zaman zaman başarılı bir bölgeselcilik atmosferi olsa da kalıcı sıkıntılar da yaşanmaktadır. Libya ve Çad, Gana ve Togo-Fildişi Sahili, Uganda ve Kenya-Tanzanya arasındaki husumetler zaman zaman kendini göstermiş ve bölgeselcilik faaliyetlerinin yarıda kesilmesine neden olmuştur.[121]

Ülkeler arasında sorun olmasa dahi Afrika ülkelerinde her an darbe ile lider değişikliği gerçekleşebilir. Bu darbe sonucunda başa gelen lider iş birliği yapılan ülkelerle benzer ideolojileri paylaşmıyorsa bu organizasyonlar da askıya alınabilir. [122] İdeolojilerin yanında ülkeler arasındaki sorunlar doğal kaynakların paylaşımı ve sınır problemlerinden de ortaya çıkabilir. Fas ve Moritanya arasında olan anlaşmazlıklar buna örnek

---

[118]Joseph M. Kum, "African Interstate Conflict: A Perceptual Approach", *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 4, 1990, 445-450.
[119]George Shepherd, "Ghana's "Good Neighbor" Prospects", *Africa Today*, Vol. 10, No. 9, 1963, 36.
[120]Joseph M. Kum, "African Interstate…", 454.
[121]Ibid., 450.
[122]Balam Nyeko, "Exile Politics and Resistance to Dictatorship: The Ugandan Anti-Amin Organizations in Zambia 1972-79", *African Affairs*, Vol. 96, No. 382, 1997, 95-108.

gösterilebilir. Afrikalı ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların perde arkasında yanlış anlamalarda olabilir. Kolonicilik sonucunda bu ülkelerin algıları oldukça değişmiştir. Afrikalı ülkeler birbirlerini anlamakta zorlanırlar. Birbirlerinin kapasitelerini, niyetlerini yanlış değerlendirebilirler ve liderler üzerinden yürütülen ilişkiler bu yanlış anlamalarla her an kopabilir.[123]

Öte yandan Afrika ülkeleri arasında ekonomik ve politik yönden güç farklılıkları da vardır.[124] Oluşturulan iş birliklerinde üye olan her Afrika ülkesi aynı oranda kazanç sağlayamamışdır. Bu durumda Afrika ülkeleri için işlevsel ve devamlılığı olan iş birlikleri kurulmasına engel olmuştur.

Afrikalılar arasındaki sorunların birçoğu koloniciliğin mirasıdır. Anlaşmazlıkların temelinde Afrikalıların birbirlerini hor görmeleri yatar. Avrupalı ülkeler ile olan ilişkiler çoğu zaman kimin daha çok söz söyleyebileceğini gösterir. Beyaz adama en yakın olan ve iyi ilişkiler kuran Afrikalılar diğerlerini küçük ve gelişmemiş görmektedir. Kolonicilik zamanından algılarına işlenmiş olan Avrupalıların yüceliği ve Afrikalıların hor görülebileceği duygusu, Afrikalılar arasında birbirlerine karşı sürekli bir suçlama ve hırsa neden olmuştur. Afrikalılar Avrupalılara suçu yüklemekten çok sorunu birbirlerinin beceriksizliğinde ve gelişmemişliliğinde ararlar. [125]

Afrikalılar kolonicilikten kurtulmak için birbirleriyle işbirliği yapmak zorunda olduklarının farkındadırlar. Ancak ortak algılarının yetersiz olması onları bir bölgeselcilik altında toplayamamaktadır. Kolonicilikten kalan miras doğrultusunda aslında bir üçüncü dünya ülkeleri olmalarına rağmen Avrupalı gibi düşünmeye çalışırlar. Bölgeselciliği ekonomik entegrasyonda ararlar. Ancak aralarındaki husumetler, algı farkları ve Avrupalıların sahip oldukları değerlerin eksikliği böyle bir ortamın oluşmasını zorlaştırır. Afrika diğer üçüncü dünya bölgelerinden çok daha fazla bir şekilde dış güçlere ekonomik ve politik yönden bağımlıdır. Afrika'nın bölgeselciliğini kavrayabilmek için dış güçlere olan bağımlılığına değinmek gereklidir.

Afrika'nın diğer üçüncü dünya bölgelerinden farklı olarak bağımsız egemenliklerini kazandıktan sonra dış güçlere olan bağımlılığı büyük ölçüde devam etmektedir. Bu durum Afrika bölgeselciliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Afrika üçüncü dünya bölgeleri

---

[123]Joseph M. Kum, *"African Interstate…",* 453.
[124]Aaron Segal, "External Impact on African Integration", *Africa Today*, Vol. 15, No. 5, 1968, 14.
[125]C. P. Sarvan, *"French Colonialism…",* 333-335.

arasında dış güçlere bağımlılığı -özellikle ekonomik konuda- en fazla olan bölgedir.[126] Bunun nedeni Batılı güçler tarafından çok uzun süre sömürge altında tutulmuş olmasıdır. Bu durum onların algılarında değişimler yaşanmasına neden olmuştur. Öyle ki bugün bile Afrika'da birçok ülkenin resmi dili Fransızca ya da İngilizce'dir.[127] Afrikalıların kültürlerindeki bu aşınma onların daha çok batının kurallarını benimsemesine neden olmuştur. Bu yüzden ortak bir Afrikalı algısı yaratmak oldukça zordur. Ancak Afrikalılar Avrupa algısını edinirken Avrupa değerlerine sahip olamamışlardır.

Batı ile mevcut bu ilişki derin bir bağımlılığa dönüşmüştür. Afrika'nın Avrupa'ya olan bağımlılığı, bölgeselciliğine de yansımaktadır. Avrupa'nın Afrika ile arasında olan bu ilişkiden dolayı Afrika'ya sürekli –özellikle parasal- yardımlarda bulunmasıdır. Böylelikle Afrika'da kendi ile bağlı bir AB tarzı bölgeselcilik yapısı oluşturmayı amaçlamaktadır. Afrikalı ülkeler, Afrika odaklı bir bölgeselcilik gerçekleştirmek isteseler de bireysel anlamda bazı ülkeler, Avrupa ile olan bu bağlarını kopartmak istememişlerdir.[128]

Afrikalıların Afrika odaklı bir bölgeselcilik inşa edebilmeleri için Avrupa'ya olan bağımlılığından vazgeçmeleri gerekmektedir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi Afrika ülkeleri arasında bu konuda farklı fikirler ortaya çıkabilmektedir. Bir diğer sorun ise Afrika'nın üçüncü dünya bölgesi olmasına karşın Avrupa bölgeselciliği tarzı yapılar kurmaya çalışmasıdır. Afrika Tek *Pazarı* (*African Common Market*), Afrika Ekonomik Birliği (*African Economic Community*) bu çelişkinin net olarak görülüğü kurumlardandır. Bu iki kurum batı tazında dizayn edilmiştir ve ekonomik karşılıklı bağımlılık kurulmasını amaçlar.[129] Ancak politik söylemlerde oluşturulmaya çalışılan üçüncü dünyacılık ile uygulanmaya çalışılan bölgeselcilik birbiriyle çelişmektedir.[130]

Tüm bu çelişkilere rağmen çoğu sektör bölgeselcilik bağlamında Avrupa'nın yardımlarıyla ve Avrupa tarzında oluşturulmaktadır. Özellikle iletişim, taşımacılık ve endüstri sektörlerinde Avrupa'dan alınan yardımlar önemlidir. Ancak bu sektörlerdeki gelişmenin Avrupalıların penceresinden Afrika ile olan bağı kuvvetlendirmeyi amaçladığının altı çizilmelidir. Bu yardımlar ile batı tarzında gelişen kurumlar, Afrika'nın

---

[126]Paul Collier, "Africa's External Economic Relations: 1960-90" *African Affairs*, Vol. 90, No. 360, 1991, 339-345; Amare Tekle, "The Organization…", 9.
[127]<http://www.nationsonline.org/oneworld/african_languages.htm> (12.04.2014)
[128]Anne Hammerstad, "Domestic Threats, Regional Solutions? The Challenge of Security Integration in SouthernAfrica" , *Review of International Studies*, Vol. 31, No. 1, 2005, 71.
[129]<http://unctad.org/en/docs/ditctncd2011d2_en.pdf> (13.04.2014)
[130]Kwaku Danso, "The African Economic Community: Problems and Prospects", *Africa Today*, Vol. 42, No. 4, 1995, 42-44.

öz değerlerinden uzak ve oluşturulmaya çalışılan Afrikalılık olgusuna katkı sağlamayan girişimlerdir. Afrika'nın bölgeselciliği böylelikle Afrika'yı bir bölgeselcilik şeması içerisinde uluslararası arenada yükseltmek yerine her geçen gün biraz daha Avrupa'ya bağımlı bir hale getirmektedir.

Avrupa ile olan ilişkilerin yanında, Soğuk Savaş Döneminde, denkleme SSCB ve ABD'nin de dahil olması ile birlikte politik alanda da Afrika ülkeleri arasında farklı fikirler oluşmaya başlamıştır. İki süper güç arasındaki çekişme doğal olarak Afrika'ya da yansımıştır. Önce SSCB, Nkrumah gibi liderler aracılığıyla bölgeye nüfuz etmeye çalışmıştır. Daha sonra ise ABD Afrika'da nüfuz oluşturma sürecine dahil olmuştur. Afrikalı ülkelerin bu iki süper güce bakış açılarında da bir ortaklık yoktur. [131] Afrikalı ülkelerin çoğu Bandung Konferansı değerlerini paylaşır ve Bağlantısızlık Hareketi içerisinde yer alır durumdadır. Ancak birçoğunun SSCB ve komünist ülkelerle işbirliği yaptıkları görülür. Yine aynı şekilde Amerika ve Batılı ülkelerle iş birliği yapan Afrikalı ülkeler de vardır.[132] Bu durum Afrikalıların çıkarlar söz konusu olduğunda Bandung ve Bağlantısızlık normlarını –diğer üçüncü dünya bölgelerinde olduğu gibi- görmezden gelebildikleri anlamına gelir.[133] SSCB ve ABD'nin bölgeye uyguladıkları politikalar hâlihazırda Avrupa ve kendi öz kültürü arasında kalan Afrika'nın bu iki kutup dahilinde daha da ayrışmasına neden olacaktır. Casablanca ve Monrovia grupları arasındaki politik zıtlaşma bunun örneklerinden biridir.[134] Böylelikle Afrika'nın parası ve kurumları Avrupa'dan, politik düşünce tarzları SSCB ve ABD'den etkilenir duruma gelmiştir.

Afrika'daki bu yozlaşmışlık ve kendi olamama durumu özellikle uluslararası arenada Afrika'nın bir bölge olarak duruşunu zayıflatmaktadır. Ekonomik sisteme en çok girdi koyan bölgelerden biri olmasına karşın bu girdilerin dönüşlerinin en az olduğu bölgelerden de biridir. [135] Afrika ülkelerinin tek başlarına ya da dış güç destekli bölgesel kurumlarla uluslararası arenada söz sahibi olması zordur. Bunu ancak bir ortak Afrikalı duruşu oluşturarak sağlayabilirler.[136]

---

[131]Amare Tekle, "The Organization…", 9.
[132] Patrick J. McGowan, "Africa and Non-Alignment…", 266-267.
[133]Wilbert J. LeMelle, "The OAU and Superpower Intervention in Africa", *Africa Today*, Vol. 35, No. 3/4, 1988, 24.
[134]Jon Kraus, "Pan-Africanism in Perspective", *World Affairs*, Vol. 125, No. 4, 1962, 226-227.
[135]Ku-Ntima Makidi, "The OAU and the Quest for the Ever Elusive Goal of Economic Development", *Africa Today*, Vol. 35, No. ¾, 1988, 48.
[136]Kwaku Danso, "The African Economic…", 35.

Afrika bölgesi kolonicilikten kurtulmuş olmasına rağmen, dış güçlere olan bağımlılığını korumaktadır. Afrika ülkelerinin birbirleriyle etkileşim tarzı da bu bağımlılıktan etkilenmiştir. Afrika ülkeleri ortak bir fikir temelinde bir araya gelememektedirler. Afrikalı ülkelerin ortak bir fikir temeli üstünde bir araya gelme çabaları Afrika bölgeselciliği kurumları üzerinde net bir şekilde görülebilir.

5.4.Afrika'da Bölgeselcilik

Afrika bölgesi bir üçüncü dünya bölgesi olmasının yanında tüm üçüncü dünya bölgeleri gibi bazı yönleriyle diğerlerinden ayrışmaktadır. Bu farklılaşma bölgeselcilikte de kendini göstermektedir. Üçüncü dünya bölgesi olmanın getirdiği fikirler Afrika'da Avrupalılarla benzeşen algılarla çarpışmaktadır. Afrika'da bir tarafta AB benzeri ulus üstü bir yapının gerekliliğinden bahsedilirken diğer taraftan Üçüncü Dünya Bölgeselciliği özelliklerinden olan bağımsız egemenliklere hassasiyet mevcuttur. Bağımsız egemenliklere hassasiyetin olduğu bir bölgeselcilik içerisinde daha öncede değinildiği gibi ulus üstü nüfuza sahip kurumlar kurmak oldukça zordur. Böylelikle Afrika bölgeselciliği tam efektif olamayan melez bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

1945 Manchester konferansından sonra Afrika'da bölgeselcilikler kurulması adına sesler yükselmeye başlamıştır. Bu doğrultuda Pan-Afrikanizmin birleştiriciliğinden bahsedilmesinin yanında, ekonomik entegrasyonun Afrika'nın bölgeselciliği için en uygun yol olduğunu düşünmüşlerdir. Bu görüşün en ateşli savunucusu Casablanca grubunun içerisinde yer alan Gana'nın lideri Nkrumah'dır. Aslına bakılırsa Nkrumah'ın batı karşıtlığının Avrupa tarzı bir bölgeselciliğe girişmesi için engel olması gerektiği düşünülebilir fakat Nkrumah'ın görüşleri üçüncü dünyacılık temelindeyken bölgeselcilik hakkındaki görüşleri Avrupa merkezlidir. Bu bağlamda Nkrumah'ın öncülüğünde 1958 Accra'da Tüm Afrikalı İnsanlar (*All-African Peoples*)[137] konferansı toplanmış ve Nkrumah vizyonunu burada diğer Afrikalılarla paylaşmıştır.[138] 1050 ve 1960 yılları arasında toplanan Afrikalıların genel vizyonu bir "birlik" kurabilmektir. Bu vizyonun yanında ülkelerin birleştirilmesi fikirleri de bu dönemde popülerlik kazanmıştır ancak birleşen ülkeler anlaşmazlıklar yüzünden kısa bir süre sonra tekrar ayrılmışlardır[139]

---

[137]<http://africanactivist.msu.edu/document_metadata.php?objectid=32-130-D84> (16.04.2014)
[138]Kwaku Danso, "The African Economic…", 39.
[139]Elizabeth Schmidt, "Black Liberation and the Spirit of '57: The Ghana-Guinea Legacy", 14-15, <http://www2.binghamton.edu/fbc/archive/schmidt.pdf> (18.04.2014); J. S. F. Parker, "The United Arab

1960'lara gelindiğinde oluşturulmaya çalışılan Afrika'nın genelini kapsayan bir bölgeselcilik fikri kendini göstermeye başlamıştır. Bu dönem Casablanca Grubu ve Monrovia Grubu – Brazzivalle Grubunun içerisine yeni ülkelerin dahil edilmesiyle oluşturulmuştur- arasında hararetli tartışmaların geçtiği bir dönemdir. Casablanca Grubu Afrika dışında herhangi bir güçle politik, ekonomik ya da askeri bir işbirliğine girilmesini reddetmiştir. Monrovia Grubu ise bölgenin çıkarları doğrultusunda dış güçlerle ilişki içerisinde bulunulmasından yanadır. Manchester ve Bamako mirası bölgeselcilik konusunda da çatışmaya başlamıştır.[140] Tüm bu tartışmalar ışığında Afrika bölgeselciliği temelinde bir kurum oluşturulmuştur.

5.4.1. Afrika Birliği Örgütü (*Organization of African Unity)*

1962'de Addis Ababa'da Pan-Afrikan düşüncesinin birleştiriciliğinde *Pan-African Freedom Movement of East and Central Africa* (PAFMECA) toplanmıştır. Daha sonra buna güneydeki Afrika ülkeleri de dahil olmuştur ve *Pan-African Freedom Movement of East, Central Africa and South Africa* adını alarak Afrika Birliği Örgütü'nün (*Organization of African Unity*) (OAU) kurulma yolundaki ilk adımlar atılmıştır. [141] Bu konferansların ve dolayısıyla Pan-Afrikanizm düşüncesinin ışığından 1963'de Addis Ababa'da OAU kurulmuştur. Afrika'daki birçok ülkeyi içerisinde barındırması açısından oldukça önemli olan bu Üçüncü Dünya Bölgeselciliği kurumu aynı zamanda Afrika'da yer kurulacak diğer kurumları da kapsayacak geniş bir çatı niteliğindedir.[142] OAU politik, ekonomik ve sosyo-kültürel hemen her alanda Afrikalıların birlikte hareket etmesini, iş birliğinin arttırılmasını ön görmektedir. Bununla birlikte insan haklarına eşitliğe vurgu yapılır. OAU'nin temelinde yatan prensip ise koloniciliğe karşıtlıktır. Bu prensibin edinilmesinde Pan-Afrikan düşünce ve Bandung ile Bağlantısızlık hareketlerinin etkileri yadsınamaz.[143] OAU ülkelerin egemenliklerine saygı gösterilmesi ve korunması gerektiğini savunur. Bununla birlikte toprak bütünlüğüne saygı, ülkelerin iç işlerine karışılmaması ve müdahalelerde bulunulmaması esastır. Koloniciliğin her türlüsüne karşıtlık söz konusudur. OAU bölge bazlı güvenlik önlemlerinin alınmasının gerekliliğine de değinir. Ancak bu yapılırken

---

Republic", *International Affairs*, Vol. 38, No. 1, 1962, 15-28.
[140]Amare Tekle, "A Tale of Three Cities: The OAU and the Dialectics of Decolonization in Africa*", Africa Today*, Vol. 35, No. 3/4, 1988, 51.
[141]Erasmus H. Kloman, Jr.*,* "African Unification Movements", *International Organization*, Vol. 16, No. 2, 1962, 400-402.
[142]Wiiliam Tordoff, *Government and Politics…,* 239-240.
[143]Rupert Emerson, "Colonialism", 5.

Soğuk Savaş atmosferi düşünülmüş ve bu durumun tarafsızlık çerçevesinde dış güçlerle ilişkiye girilmeden yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Son olarak da tüm bu politikaların uzlaşıya dayalı bir sistemle yürütülmesi gerektiği konusuna vurgu yapılmıştır. Alınacak kararlar, çıkacak her türlü anlaşmazlıklar uzlaşı yöntemiyle çözülmelidir. Askeri müdahaleler meşru görülmez.[144] Görüldüğü üzere OAU'nin benimsediği prensipler Üçüncü Dünya Bölgeselciliği formuna uygundur.

OAU istenilen seviyeyi yakalayamasa da Afrikalı ülkeler arasında işbirliğinin artmasını sağlamıştır. Bunun yanında OAU, uluslararası arenada işbirliği içerisinde olan bir Afrikalı duruşunun yaratılmasını da sağlamıştır. Bunu yaparken Birleşmiş Milletler ile iyi ilişkiler içerisinde olmuş ve Birleşmiş Milletler de Afrika grubunun sürekli temsil edilebilmesini ve kalıcı olmasını sağlamıştır.[145] OAU, tüm Afrika'yı temsil eden bir kurum olması sebebiyle tüm dünyada tanınmıştır. Bu durum ona koloniciliğe karşıtlıkta büyük güçler ve Afrikalı devletler arasında köprü görevi görmesi fırsatını vermiştir. Büyük güçlerle yapılan müzakereler barış ve uzlaşı ortamı içerisinde devam ettirilmiştir. Böylelikle dünya ülkeleri Afrikalıların bağımsızlık mücadelesini sempatiyle karşılamışlardır. OAU'dan daha önce bağımsızlık mücadelelerinin batı dünyasında yarattığı antipati düşünüldüğünde OAU yaptığı büyük bir başarı olarak değerlendirilebilir.[146]

OAU'nin başarılarının yanında eksik kaldığı yönler de mevcuttur. Bu eksiklikler genellikle diğer Üçüncü Dünya Bölgeselcilikleri ile benzeşen özelliklerdir. Öncelikle OAU'yi oluşturan bağımsız ülkeler her ne kadar egemenliklerine sahip olsalar da içlerinden bir grup hala eski kolonicisiyle derin ilişkilere sahiptir. Bu durum bu ülkeler ve birliğin diğer ülkeleri arasında bir ikililik oluşmasına neden olmaktadır. Bu da işbirliği ortamını olumsuz etkilemektedir. Özellikle bu konu da Frankofon ülkelerinin pozisyonu belirleyicidir.[147] Sadece Frankofon ülkeleri değil diğer Afrika ülkeleri de zaman zaman çıkarları doğrultusunda bölge dışı büyük güçlerle ilişki içerisine girmişlerdir. Bu durum Afrika'nın amaçlanan birliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

---

[144]<http://www.au.int/en/sites/default/files/OAU_Charter_1963_0.pdf> (28.03.2014)
[145]Amare Tekle, "*The Organization…",* 10-12.
[146]Amare Tekle, *A Tale of Three…",* 55-59.
[147]Peter Hitchcock, "Postcolonial Africa? Problems of Theory", *Women's Studies Quarterly*, Vol. 25, No. 3/4, 1997, 233-244.

Bir üçüncü dünya bölgesi olmasına rağmen, Afrika ülkeleri ulus üstü bir bölgeselcilik kurumu oluşturmaya çalışmışlardır. Ancak egemenliklerine gösterdikleri hassasiyet bu durumun asla oluşmamasına neden olmuştur. Böylelikle OAU ulus üstü bir yapıya sahip, sağlam bir bölgeselcilik olmak yerine Afrikalıların zaman zaman birleştikleri, bölgeselciliğe, işbirliğine değindikleri ama pratikte çokta fazla çaba göstermedikleri gevşek bir kurum olarak kalmıştır. Bu gevşeklik OAU çerçevesinde benimsenen bazı prensiplere de zaman zaman uyulmamasını beraberinde getirmiştir. Örnek olarak Soğuk Savaş ortamında tarafsız kalınması prensibi 1980 Haziran'ın da Kenya'nın Mombasa Limanı'nı ABD'nin kullanımına açması verilebilir.[148] Sadece Kenya değil zaman zaman Afrika ülkeleri bireysel çıkarları doğrultusunda Soğuk Savaş'ın taraflarıyla iş birliği içerisine girmişlerdir.

Diğer bir başarısızlık ise OAU'nin üye ülkeler arasındaki husumetleri çözmekte yetersiz olması ve bu durumun konferanslara katılım sayısına yansımasıdır. Öyle ki Frankofon ülkeler ile Fransa'nın bağlarının kuvvetlendirilmesi için yapılan toplantılara daha fazla katılım sağlanmışlardır.[149] Bu durum şaşırtıcı değildir. Afrikalılar sonradan oluşturdukları bir pan-ideoloji etrafında birleşmişlerdir ama bu ideoloji onların ortak bir algı çerçevesinde hareket edebilmeleri için yeterli olmamıştır. Ancak Frankofon ülkeleri OAU'nin geri kalan üyelerinden daha fazla birbirlerini anlamaktadırlar ve benzer düşünmektedirler. Bu yüzden Fransa'nın önderliği altındaki bölgesel kurumlar Frankofon ülkeleri arasında daha işlevsel olmuştur denebilir.

OAU, Afrika'da bölgeselcilik hareketlerinin hızlanmasına yardım ettiği gibi Afrika temelli diğer bölgesel kurumların desteklenmesinde önemli rol oynamıştır. Doğu Afrika Birliği (*East African Community*) (EAC), Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (*The Economic Community of West African States*) (ECOWAS), Güney Afrika Kalkınma ve İşbirliği Konferansı (*Southern African Development Co-ordination Conference*) (SADCC) bu bölgesel kurumlara örnek olarak gösterilebilir. Bu kurumlar Afrika bölgesinin tamamında değil ancak bir kısmında faaliyetler gösterirler. OAU'nin Pan-Afrikanizm ile tüm kıtada bir birlik oluşturması fikrinin çalışmadığı görüldükten sonra söz konusu bu kurumlar eksikleri kapatmak adına kurulmuşlardır. İdeolojilerden çok ekonomik ve güvenlik temelli kurumlardır.

---

[148]Wiiliam Tordoff, *Government and Politics…,* 247.

[149]Colin Legum, "The Organisation of African Unity-Succes or Failure?", *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 51, No. 2, 1975, 208-219; Wiiliam Tordoff, *Government and Politics*…, 244.

5.4.2.Doğu Afrika Birliği (*East African Community*)

EACSO 1961'de eski İngiliz sömürgeleri Kenya, Tanzanya ve Uganda tarafından kurulmuştur. Kurumun geçmişi 1926'da gerçekleştirilen *Conference of East African Governors'*a kadar dayandırılabilir. Bu kurumda anlaşılabileceği üzere İngilizleri destekleriyle ve batılı tarzda işler yapmak için oluşturulmuş kurumlardandır. EACSO'nun adı daha sonra EAC olarak değiştirilmiştir. Bu kurum üye ülkeler arasında ekonomik işbirliğini ve bunun sonucunda oluşturulacak karşılıklı bağımlılıklar çerçevesinde bir bölgeselcilik ön görür. Tek Pazar *(Common Market)* vizyonunu oluşturmayı amaçlamaktadır. EAC demiryolları, limanlar ve telekomünikasyon alanlarında işbirliği yapmışlar. Aralarında karın orantısız dağılımı yüzünden sıkıntılar çıksa da daha sonra anlaşmaya varmışlar. Havayolları ve demiryolları merkezi Nairobi'de, limanlar ve iletişim merkezi Tanzanya Arusha'da kurulmuştur. Posta telgraf ve Doğu Afrika Kalkınma Bankası (*East African Development Bank*) Uganda'da kurulmuştur. EAC'nin karın dağılımı ve kurumların paylaştırılması konusundaki başarısı yadsınamaz. Ancak bu başarıda Avrupalılardan aldıkları desteklerin payının olduğunu da belirtmek gerekir. Söz konusu uzlaşı ortamının sağlanmasında Danimarkalı Finans bakanı Prof. Kjeld Philip'in başarısı söz konusudur.[150]

EAC 1977'de dağılmıştır. Kenya ve Uganda bunun sorumlusu olarak Tanzanya'yı göstermişlerdir. Bunun nedeni Başkan Nyerere'nin yeni yönetime gelen Uganda diktatörü Amin ile aynı masaya oturmak istememesinden kaynaklanmaktadır. Ancak 1983' de bu sorun da çözümlenmiştir. EAC'nin zayıf yönlerinden biri genişlemeye önem vermemesidir. Kurum bu üç ülkeden fazla genişleyememiştir. Diğer doğu Afrika ülkeleri birliğe girememişlerdir. 1968-69'da Zimbabwe EAC'ye girmeye çalışsa da kendi endüstrisinin bu üç ülkeninkinden zayıf olması dolayısıyla geri adım atmak zorunda kalmıştır.[151]

5.4.3.Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (*The Economic Community of West African States*)

Bölge altı seviyede kurulun bir diğer bölgeselcilik ECOWAS'tır. ECOWAS Mayıs 1975'de tamamen ekonomik işbirliğine dayanan amaçlarla, eski İngiliz ve Fransız sömürgeleri tarafında Lagos anlaşmasıyla kurulmuştur. Kuruma üye ülkeler arasında

---

[150]<http://www.eac.int/commonmarket/principles.html> (16.04.2014); Paulo Sebalu, "The East African Community", *Journal of African Law*, Vol. 16, No. 3, 1972, 354-355.
[151]Wiiliam Tordoff, *Government and Politics*…, 230-234.

malların ve servislerin serbest akışının sağlanması esastır. ECOWAS, Afrika'nın ortalarına kadar genişlemek ama aynı zamanda da bölge altı pozisyonunu korumak istemiştir. ECOWAS'ın bir diğer amacı da ortak para birimine geçebilmektedir. Bu perspektiften değerlendirildiğinde ECOWAS'ın AB ile hemen hemen aynı vizyona sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak AB'den farklı olarak ECOWAS üye ülkeleri sadece ECOWAS'a üye değillerdir. Kurumun içerisinde yer alan Frankofon ülkeleri aynı zamanda Fransa önderliğindeki başka kurumlara üyedirler. Bu durumda ekonomik entegrasyonun sağlanmaya çalışıldığı ve bu doğrultuda kuralların konulduğu bir kurumda karmaşaya neden olabilmektedir.[152]

5.4.4.Güney Afrika Kalkınma ve İşbirliği Konferansı (*Southern African Development Co-ordination Conference*)

ECOWAS'ın kuruluşundan dört yıl sonra 1979'da inşa edilen SADCC ekonomik işbirliğinin yanında güvenlik, iletişim, enerji, insan gücü, endüstriyel gelişim ve finans gibi alanlarda işbirliği yapmayı amaçlamışlardır. SADCC üyelerinin amacı tam entegrasyondur. Diğer bölge altı kurumlardan farklı olarak güvenlik konusunun önemine daha sık değinilmiştir. Ancak burada bahsedilen Avrupa tarzı katı ve kurallara dayanan bir güvenlik anlayışından çok gevşek bir güvenlik anlayışıdır. Ülkeler katı kural ve anlaşmalarla birbirlerine bağlanmazlar. Bunun böyle olması normaldir çünkü üçüncü dünya bölgelerinde katı kurallara dayanan güvenlik kurumlarının oluşturulması bağımsız egemenliklere karşı tehdit olarak algılanabilir. Bu bağlamda SADCC bir güvenlik birliği olarak da değerlendirilebilir. SADCC üyeleri birçok alanda işbirliği yapma kararı alsalar da bu karaların pratiğe dökülmesinde sorunlar yaşanmıştır. Konuların genişliği SADCC gibi bir bölge altı Afrika kurumunun yapabileceğinin çok ötesindedir. Her şeyden önce bu kadar geniş yelpazede iş birliği yapabilmek için üye ülkelerin birbirlerine bağlı olmaları gerekmektedir ama SADCC'da diğer Afrika bölgesel kurumları gibi gevşek bir üyelik yapısına sahiptir. [153]

Tüm bunlara ek olarak SADCC sürecinde de Avrupalı ülkelerin yardımlarının mevcudiyetinden bahsetmek gerekir. Hâlihazırda SADCC gibi bir Üçüncü Dünya Bölgeselciliği kurumunun amaçlarına bakıldığında bunun Avrupa vizyonunun yansımaları olduğunu görebilmek zor olmayacaktır. Bu soruna paralel olarak Afrika ülkelerinde mevcut

[152]*Ibid*., 234-237.
[153]Anne Hammerstad, "Domestic Threats…", 70-76.

politik istikrarsızlık, ülkelerin bireysel ekonomik çıkarları, ideolojilerdeki karşıtlık, üye ülkelerin algılarında ki farklılaşmalar, ülkelerarası iletişim ve karşılıklı diyalogun zayıf kalması ve son olarak da ülkelerin ticari mallarının tamamlayıcı nitelikte olmamasından dolayı bu kurumda başarısız olarak değerlendirilebilir.[154]

Sonuç olarak maruz kaldığı hegemonik etki ve mevcut ülkelerarası etkileşim şekilleriyle Afrika çalışmada ortaya konan üçüncü dünya bölgesi yapısına uymaktadır. Kurumlar üzerinden yapılan incelemede ise gerek benimsenen kurallar, gerekse başarısızlık nedenleri Afrika bölgeselciliğinin Üçüncü Dünya Bölgeselciliğinin bir parçası olduğunu ispatlamaktadır.

[154]Wiiliam Tordoff, *Government and Politics*…, 238.

BÖLÜM IV - ORTADOĞU'NUN METAMORFOZU

1.Ortadoğu Kavramı

Ortadoğu bölgesi 20.yüzyılın başlarına kadar 400 yıla yakın bir süre Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında kalmıştır. Bu 400 yıl içerisinde Ortadoğu büyük kargaşalar yaşamamıştır. 20.yüzyılın başlarında I. Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu, mağlup olan Osmanlı İmparatorluğu topraklarından koparılmıştır. Ortadoğu'nun Osmanlı İmparatorluğu topraklarından ayrılmasıyla birlikte Batılı güçlerin dikkatı bu bölgede daha da yoğunlaşmaya başlamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu'nun içerisinde barındırdığı petrol rezervleri ve jeopolitik öneminden dolayı bu bölgeye olan ilgi artmıştır.[1] Ortadoğu bölgesi söz konusu gelişmiş ülkelerin çıkarlarına ve bölgeye bakışlarına göre şekillenmiştir.

Ortadoğu kavramı batı terminolojisinden gelen bir kavramdır. Özellikle sömürgecilikle birlikte başta İngiltere olmak üzere sömürgeci devletler dünyayı kendi konumlarına göre tanımlamaya başlamışlardır. Bu tanımlamaya göre Balkanlar, Anadolu ve Kafkasya Yakın Doğu içerisinde değerlendirilirken Mısır, Basra Körfezi, İran, Türkiye ve tüm Arap Yarımadası Ortadoğu olarak değerlendirilmiştir. Ancak Ortadoğu'nun sınırları daha sonra değişimlere uğramıştır. ABD'nin zamanla İngiltere'nin pozisyonunu almasıyla birlikte, Ortadoğu'da ABD'nin bakış açısına göre değişmeye başlamıştır. Bu bağlamda doğuda Afganistan batıda Fas'a kadar sınırlar genişletilmiştir. Ortadoğu daha çok bir İslam Coğrafyası şeklini almıştır.[2]

Bir kavram olarak ise Ortadoğu, ilk defa Amerikalı bir amiral olan Alfred Thayer Mahan tarafından 1902'de yayınlanan "*The Persian Gulf and International Relations*" adlı çalışmasında kullanılmıştır. Daha sonra İngiliz gazeteci Valentine Chirol "*The Middle Eastern Question*" başlığı altında makaleler yayınlamaya başlamıştır. Chirol'a göre Ortadoğu Hindistan yolunu, Afganistan ve Tibet'i de içerisine almaktadır.

Görüldüğü üzere Ortadoğu konusundaki tanımlamalar daha çok 1900'lü yılların

---

[1]Mesut Elibüyük, "Orta Doğu'nun Coğrafya Bakımından Adı, Yeri, Önemi", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi,* Cilt. 1, Sayı.1, 129.
[2]Mustafa Öztürk, "Kavram-Jeopolitik ve Sosyo-Ekonomik Durum", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi,* Cilt. 1, Sayı.1, 253.

İngiltere'sinin çıkarları temelinde şekillenmiştir. Ortadoğu'nun İngiltere'nin Hindistan politikasında kritik öneme sahip olması Ortadoğu'nun önemini arttırmıştır.

Ortadoğu Osmanlı İmparatorluğu'ndan koptuktan sonra ve bir bölge olarak dikkat çekmeye başlamıştır. Ancak Ortadoğu hakkındaki söz konusu birçok farklı tanımlama Ortadoğu'nun literatürde sabit bir yere konulamamasına neden olmuştur. Ortadoğu bir sonraki başlıkta anlatılacağı dönüşümü geçirdikten sonra Latin Amerika, Güneydoğu Asya ve Afrika'nın içerisinde olduğu üçüncü dünya bölgeleri arasında değerlendirilebilir.

2.Ortadoğu'nun Metamorfozu

Ortadoğu diğer üçüncü dünya bölgelerinde farklı olarak kolonicilik deneyimine sahip bir bölge değildir. Bölge kolonicilik yerine manda yönetimi etkisinde kalmıştır.[3] Aslına bakılırsa tam anlamıyla üçüncü dünya bölgesi özelliklerini yansıtabilmek için kolonicilik deneyimine sahip olmak gerekmektedir. Önceki bölümlerde değinildiği üzere kolonicilik, hegemonya altına alınan ülke ve halkların algıları üzerinde büyük etkilere sahiptir. Ortadoğu'nun algısında bu denli büyük etkilere neden olacak bir deneyim yaşanmamıştır. Bunun nedeni diğer üçüncü dünya bölgeleri kolonicilik yönetimi altında iken Ortadoğu'nun Osmanlı İmparatorluğu altında yaşıyor olmasıdır.[4] Ancak Osmanlı İmparatorluğu, I. Dünya Savaşı sonunda dağılırken Ortadoğu bölgesi de Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparılmıştır.[5] Daha sonra Ortadoğu'da uygulanan mandacılık ise koloniciliğin bırakabileceği etkileri bırakmamıştır.

Ortadoğu I. Dünya Savaşı'ndan sonra günümüzdeki bölge görüntüsünü kazanmaya başlamıştır. Mandacılık Ortadoğu'ya tam olarak değilse de bir üçüncü dünya bölgesi gibi gözükebilmesi için gereken hegemonik etki zeminini sağlamıştır. Böylece Ortadoğu hegemonik etkiye maruz kalmış diğer üçüncü dünya bölgeleri ile birlikte incelenebilmektedir. Diğer bir değişle Ortadoğu I.Dünya Savaşı'ndan sonra bir dönüşüm geçirerek üçüncü dünya bölgesi formatına sahip olmuştur. Bu dönüşümü bir pozitif bilim argümanı olan "metamorfoz" kavramına benzetebiliriz.

---

[3]<http://www.nationsencyclopedia.com/United-Nations/The-Trusteeship-Council-THE-MANDATE-SYSTEM-OF-THE-LEAGUE-OF-NATIONS.html> (11.05.2014)
[4]Kamal S. Salibi, "Middle Eastern…, ", 70-75.
[5]Roger Owen, "Western Imperialism in the Middle East, 1914-1958 by D. K. Fieldhouse", (Review) *The International History Review*, Vol. 29, No. 1, 2007, 172-174.

Metamorfoz ilkel bir organizmanın değişimler geçirerek daha gelişkin bir organizma haline dönüştüğü biyolojik bir süreçtir. Bu sürecin gerçekleşme nedeni ilkel organizmanın değişen çevresel şartlara ayak uydurabilecek yetilere sahip olabilmesidir. Örneğin kurbağaların sudan karaya geçebilmeleri için ya da böceklerin karadan havaya adapte olabilmeleri için geçirdikleri dönüşüm süreci metamorfoza örnek olarak gösterilebilir.[6] Ortadoğu'nun da bir üçüncü dünya bölgesi olarak geçirdiği süreç metamorfoz sürecine benzemektedir. Ortadoğu'nun I.Dünya savaşından sonraki ilkel formu değişen dünya düzenine uyum sağlamamaktadır. Bundan dolayı Ortadoğu bir üçüncü dünya bölgesi halini alarak uluslararası sistemde diğer üçüncü dünya bölgeleriyle birlikte değerlendirilebilir olmuştur. Latin Amerika, Güneydoğu Asya ve Afrika Ortadoğu'dan çok daha önce bölge olarak değerlendirilmiş alanlardır. Ortadoğu'nun bir bölge olarak değerlendirilmesi ise çok daha yenidir. Ortadoğu ancak geçirdiği metamorfoz çerçevesinde diğer üçüncü dünya bölgeleri arasında değerlendirilebilir.

Hegemonik etki bağlamında Ortadoğu'nun geçirdiği metamorfoz, Ortadoğu'nun tam bir üçüncü dünya bölgesine dönüşebilmesi için yeterli değildir. Ancak Ortadoğu metamorfozu tamamlayabilmek için gereken unsurlara kendi içerisinde sahip olan bir bölgedir. Ortadoğu'da manda yönetimi anlatıldıktan sonra metamorfozu tamamlayan bu unsurlara alt başlıklar halinde değinilecektir.

2.1.Ortadoğu'da Hegemonik Etki

Ortadoğu bölgesinin günümüzdeki görüntüsüyle ortaya çıkması I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla olmuştur. Ortadoğu savaş sonrasında İngiltere ve Fransa'nın manda yönetimi altına girmiştir. Batılıların mandasına girmeden önce bu bölge Osmanlı İmparatorluğu ve dolayısıyla İslam toprakları olarak algılandığı için aslında bakılırsa bugünkü Türkiye, Balkanlar ve Kuzey Afrika'dan ayrı görülmemiştir. I.Dünya savaşından sonra bugünkü Ortadoğu ülkeleri Batılı güçlerin yönetimi altında kurulmuş ve Batılı güçler arasında yönetimleri paylaştırılmıştır.[7] Bir başka değişle böl ve yönet taktiği sonucunda Ortadoğu'da ülkeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Ortadoğu'nun Türkiye ve İran'dan ayrışmaya başlaması da böylece gerçekleşmiştir.[8]

---

[6]Peter Bennett, "Metamorphosis", *The American Biology Teacher*, Vol. 24, No. 7, 1962, 510-512.
[7]<http://cmes.arizona.edu/sites/cmes.arizona.edu/files/2.%20Overview%20%20WWI%20in%20the%20Mid%20East.pdf>, 4-6. (17.04.2014)
[8]Paul Salem, *The Middle East: Evolution of a Broken Regional Order*, Carnegie Endowment for International

Mandacılık Ortadoğu'da kültürel bir erozyona, asimilasyona ya da ırksal imhaya neden olmamıştır. Manda yönetimin yapısı gereği böyle bir durumun oluşmaması da normaldir. Mandacı güçlerden etkilenmeler olsa da bunlar kalıcı değildir. Ortadoğu'nun kültüründe, dilinde, dininde ya da etnik yapısında değişmeler gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte Ortadoğu'da çok köklü bir Arap kültürü mevcuttur ve halk bu kültüre son derece bağlıdır.[9] Böylelikle Ortadoğu'nun mevcut bölgesel algısını koruduğu savunulabilir. Mandacılık Ortadoğu'ya sadece hegemonik etki bazında bir üçüncü dünya bölgesi olabilmesi için gerekli zemini sağlamıştır.

Mandacılığın Ortadoğu'da bıraktığı kolonicilik benzeri bir etki yönetim şekilleri üzerinde görülebilir. Mandacılık sonrasında da tıpkı kolonicilik sonrasında olduğu gibi bağımsız egemenliklere sahip ülkeler belirmeye başlamaktadır. Bu ülkeler ise genellikle demokrasiden yoksun otoriter rejimlerdir.[10]

Mandacılık Ortadoğu'da kültürel bir erozyona, asimilasyona ya da ırksal imhaya sebebiyet vermediği için Ortadoğu'da bölgeselcilik temelli birleştirici unsurlar oluşturmak diğer üçüncü dünya bölgelerine kıyasla çok daha kolaydır. Ortadoğu'daki bölgeselcilik temelli birleştirici unsurlar İslam ve Pan-Arabizm olarak sıralanabilir.

2.2.İslam ve Pan-Arabizm

Üçüncü dünya bölgeleri bölgeselcilik temelli birleştirici bir unsur oluşturmak amacındadırlar. Bölge ülkeleri bunu birlikte hareket edebilmek ve değişen dünya şartlarında daha güçlü olabilmek için yapmak isterler. Bu birleştirici unsurların üçüncü dünya bölgelerinde sıfırdan oluşturulması gerekir. Bunun nedeni koloniciliğin bu bölgeler üzerinde bıraktığı etkilerden kaynaklanmaktadır. Aynı üçüncü dünya bölgesi içerisindeki ülkeler kolonicilikten sonra birbirlerinden kültür, din, dil etnik yapı bağlamında farklılaşabilirler. Bu farklılaşmaların giderilmesi için ise birleştirici unsurlar oluşturular. Ortadoğu ülkeleri ise böyle birleştirici unsurlar oluşturmak çok kolaydır. Ortadoğu kolonicilik deneyimi yaşamadığı için bu unsurlar hâlihazırda Ortadoğu'nun içerisinde mevcuttur.

Peace, Washington, 2008, 3-4.

[9]<https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/16871/arab_world_introduction_cultural_appreciation_booklet.pdf> (17.04.2014)

[10]Lisa Anderson, "Sovereign Creations: Pan-Arabism and Political Order in Syria and Iraq by Malik Mufti" (Review), *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 29, No. 4, 1997, 639-641

Ortadoğu halklarının büyük bir çoğunluğu Müslüman'dır.[11] İslam dini de bu topraklarda doğduğu ve yayıldığı için İslam faktörü bölgeyi tanımlamada çok önemli bir yere sahiptir. İslam çoğu zaman etnik tanımlamalardan daha önce gelir ve bölgenin algısını şekillendiren en geniş yelpazedir. Müslüman Ortadoğu ülkeleri İslam'ı bir siyasal retorik olarak kullanırlar ve söylemlerinde birleştiriciliğinden sıkça bahsederler. İslam İşbirliği Teşkilatı (*Organization of Islamic Conference*) bu birleştiriciliğin örneklerinden biridir. Ancak bu grup içerisinde yer alan ülkelerin İslam dışında ortak bir yönleri yoktur denebilir. Sadece İslam konusunda ortak bir algıya sahip olmak ise bölgeselcilik gibi geniş kapsamlı bir olgu için yeterli olmayacaktır. İslam konusunda bir arada hareket edebilen bu ülkeler diğer konularda çıkarlarına ters düştüğünden dolayı aynı düzlemde yer alamamışlardır. Kısacası İslam siyasal retorikte kalmış pratikte işlevsel olamamıştır.[12] Bu yüzden din faktörü bölgede birleştirici bir unsur olma açısından eksikliklere sahiptir ve çoğu zaman sadece bir söylev niteliğindedir. Ancak ülke rejimlerinin meşrulaşmasındaki etkisi yadsınamaz.

İslam faktörü rejimlerin iç ve dış politikada ellerini güçlendirmesine olanak tanır.[13] Ayrıca her ne kadar birleştirici bir unsur olarak eksiklikleri olsa da, Ortadoğu ülkelerini bir platformda toplamak için yeterli zemini oluşturur. İslam faktörü ile birlikte bölge halklarının büyük bir çoğunluğunun Araplardan oluşması da Ortadoğu'ya doğal olarak bir birleştirici unsura daha sahip olma imkânı verir. Diğer üçüncü dünya bölgelerinde aynı etnik yapıdan gelen bir halk çoğunluğu yoktur. Ortadoğu için ise Arap olmak başlı başına bir birleştirici unsurdur. Ortadoğu'nun birleştirici unsurlara diğer üçüncü dünya bölgelerinden daha kolay ulaşabilmesinin en açık örneği Ortadoğu'nun Pan-Arabizm temelinde bölgeselcilik sürecine tüm diğer üçüncü dünya bölgelerinden önce 1947'de Arap Ligi'ni kurmasıdır. Ancak Arap Ligi'nin Üçüncü Dünya Bölgeselciliğine ait özellikleri edinmesi diğer Bandung ve Bağlantısızlık hareketleriyle gerçekleşecektir.

Pan-Arabizm Ortadoğu'da var olan Arap ülkelerinin birbirlerini ekonomik, politik ve sosyo-kültürel açılardan desteklemeleri gerektiğini ön gören bir ideolojidir. Desteklemenin yanında Arapların birlik içerisinde yaşaması gerektiğini savunur. Pan-Arabizm Ortadoğu

---

[11]<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/muslimpop1.html> (18.04.2014)

[12]Cilja Harders, Matteo Legrenzi, *Beyond Regionalism?: Regnional Cooperation, Regionalism and Regionalization in the Middle East*, Ashgate Publishing Company, England, 2008, 126-130.

[13]Simon W. Murden, "The secondary Institutions of the Middle Eastern Regional Interstate Society", (içinde); Barry Buzan and Ana Gonzalez-Pelaez (ed), *International Society and the Middle East; English School Theory at the Regional Level*, 2009.

Arap ülkelerinin egemenliklerini kazanmalarında ve bunu korumalarında büyük öneme sahip olmuştur. Pan-Arabizm en parlak dönemini Mısır lideri Nasır zamanında yaşamıştır. Nasır Pan-Arabizm temelinde Ortadoğu'nun liderliğini üstlenmiştir. Nasır'ın çabalarıyla 1958'de Pan-Arabizm çerçevesinde Mısır ve Suriye birleşerek Birleşmiş Arap Cumhuriyeti'ni kursa da anlaşmazlıklardan dolayı kısa süre sonra 1961'de bu ülke dağılmıştır.[14] Pan-Arabizm bölgesel kurumların oluşumunda da etkili olmuştur. Bu ideoloji Arap ülkeleri arasında bir savaşın olmayacağını, Arapların aynı kökten geldikleri için birlikte hareket edecekleri varsayımına dayanır. Ancak 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle Pan-Arabizm geçerliliğini yitirmiştir.[15]

2.3.Ortadoğu'nun Kendine Has Unsurları

Ortadoğu mandacılık geçmişiyle birlikte üçüncü dünya bölgesi olarak değerlendirilebilmesi için gerekli hegemonik etki şartını sağlamaktadır. Ancak mandacılık geçmişi Ortadoğu'ya üçüncü dünya bölgesi olabilmesi ve Üçüncü Dünya Bölgeselciliği temelli bir bölgeselcilik kurabilmesi için gerekli ülkelerarası etkileşim şekillerini tam olarak sağlayamamaktadır. Ancak Ortadoğu kendine has özellikleriyle bir üçüncü dünya bölgesi görüntüsü kazanabilmekte ve Ortadoğu bölgeselciliği de bu özellikler ışığında düşünüldüğünde Üçüncü Dünya Bölgeselciliği'nin bir parçası olarak değerlendirilebilmektedir. Bu özellikler bağımsız egemenliklere olan hassasiyet, ekonomik işbirliklerinin kurulamaması, dış güçlere bağımlılık ve bölge içi kronik çatışmalar olarak sıralanabilir.

2.3.1.Bağımsız Egemenliklere Olan Hassasiyet

Ortadoğu'nun bir üçüncü dünya bölgesi halini alabilmesi için hegemonik etki alt yapısına sahip olsa da, manda yönetimi Ortadoğu'ya koloniciliğin diğer üçüncü dünya bölgelerinde neden olduğu etkilere neden olmamıştır. Bunlardan ilki bağımsız egemenliklere düşkünlüktür. Ortadoğu bölgesinin büyük bir çoğunluğu Araplardan oluşmaktadır. Manda yönetimlerinden sonra ortaya çıkan ülkeler de dolayısıyla Arap ülkeleridir. Ülkeler farklı olsa da aslında bu ülkeler altında yaşayan insanların çoğu aynı halktandır. Ortadoğu ülkelerinin bağımsız egemenliklerine olan düşkünlükleri ise ilk olarak

[14]Stewart Reiser, "Pan-Arabism Revisited", *Middle East Journal*, Vol. 37, No. 2, 1983, 218-219.
[15]Yezid Sayigh, "The Gulf Crisis: Why the Arab Regional Order Failed", *International Affairs*, Vol. 67, No. 3, 1991, 448-449.

I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Arap isyanlarıyla birlikte ortaya çıkmıştır.[16] Böylelikle Araplar ilk defa Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrı olarak ülkesel bazda kendilerini düşünmeye başlamışlardır. Bu durumun oluşmasında Batılı güçlerin katkısı ise yadsınmamalıdır.

Osmanlı İmparatorluğu'na karşı olan mücadelenin yanında, Ortadoğu'nun manda yönetimleri altına girdiği dönem diğer üçüncü dünya bölgelerinde de koloniciğe karşı mücadele edildiği ve egemenliklerin kazanılmaya çalışıldığı 20. yüzyılın ortalarına rast gelmektedir. Ancak diğer üçüncü dünya bölgelerinin bağımsızlık mücadeleleri kolonicilerine karşıdır. Bu mücadelede itici güç kolonicilikten kaynaklanan kolonicilere olan nefret ve sömürülmüşlük duygusudur. Ortadoğu'da ise buna benzer bir duygu yoktur. Bununla birlikte Ortadoğu, tüm dünyada ülkelerin bağımsız egemenliklerini kazanmaya başladığı bu ortamdan etkilenmiştir. Bu bağlamda manda yönetimi altındaki Ortadoğu ülkeleri de bağımsız egemenliklerine sahip olmak istemişlerdir. Bu amaçla manda yönetimlerine karşı bağımsızlık mücadelesi vermeye başlamışlardır. Ancak diğer üçüncü dünya ülkeleri bağımsız egemenliklerini birbirlerinden çok kolonicilerine karşı kazanmışlar ve korumaya çalışmışlardır. Ortadoğu ülkeleri ise bağımsız egemenliklerini daha çok birbirlerine karşı savunmuşlardır.[17] Arap ülkeleri dil, din, kültür olarak birbirlerine çok benzediklerinden dolayı birbirlerinin içişlerine karışmayı kolayca meşrulaştırabilmektedirler. Ortadoğu'da iç işlerine müdahale büyük bir sorundur ve bu bağlamda bölge içerisindeki unsurlar bölge dışındaki unsurlardan daha çok egemenlikleri tehdit etmektedir.[18] Bu bağlamda 1948'de İsrail'in Ortadoğu içerisinde kurulmasıyla bu açık kapanmıştır denebilir.[19] Ortadoğu ülkeleri diğer üçüncü dünya ülkelerinin kolonicilerine karşı duydukları bağımsız egemenliklerini koruma hissini İsrail'i bir tehdit olarak görerek kazanmaya çalışmışlardır. İsrail'in bağımsız egemenliklere bir tehdit olarak algılanması Ortadoğu'nun hemen her sürecinde karşımıza çıkmaktadır. Buna ek olarak İsrail'in Ortadoğu'da İngiliz yardımlarıyla kurulması ve daha sonra koşulsuz ABD desteğini alması da Ortadoğu ülkelerinin aynı zamanda Batılı ülkelere karşı bir nefret edinmelerine neden olmuştur. İsrail ve Batılı güçler emperyalist ve sömürgeci olarak

---

[16]<http://www.saylor.org/site/wp-content/uploads/2011/08/HIST351-9.1.3-Arab-Revolt.pdf> (17.04.2014)

[17]Arap ülkeleri Pan-Arabizmle egemenliklerini güçlendirirken öte yandan Pan-Arabizm gereği halkları Arap olan bu ülkelerin birleştirilebileceği durumudur. Böylelikle bir Arap ülkesi rejiminin en çok çekinmesi gereken rakibi bir başka Arap ülkesidir. Michael Barnett, "Sovereignty, Nationalism and Regional Order in the Arab States System", *International Organization*, Vol. 49, No. 3, 1995, 484-486.

[18]Yezid Sayigh, "The Gulf Crisis…,", 448-449.

[19]<http://history.state.gov/milestones/1945-1952/creation-israel> (17.04.2014)

değerlendirilmişlerdir.[20] Aslına bakılırsa İsrail ve Batılı güçlerin Ortadoğu üzerinde diğer üçüncü dünya bölgelerinde görülen tarzda bir emperyalizm ve sömürgecilik uyguladıkları gerçeği yansıtmamaktadır. Sonuç olarak, tüm bu faktörlerle birlikte Ortadoğu ülkeleri de bağımsız egemenliklere hassasiyet göstermeye başlamışlardır.

2.3.2.Ekonomik İstikrarsızlık

Üçüncü dünya ülkeleri daha öncede değinildiği üzere bölgesel bazda ekonomik işbirlikleri kurmakta zorlanmaktadırlar. Bu durumun bir nedeni de bu ülkelerin ekonomik yönden gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu ülkeler arasında ticaret yapılabilmesi için gereken ticari mal tamamlayıcılığı bulunmamaktadır. Ortadoğu'da da üretilen ticari malların birbiriyle tamamlayıcılığının olmasının yanında ülkelerin ekonomik işbirlikleri kurmaya ihtiyaç duymadıkları da söylenebilir. Bunun nedeni Ortadoğu içerisinde mevcut petrol rezervlerinin çokluğudur.[21] Ortadoğu ülkeleri petrol ihracından dolayı hâlihazırda fazlasıyla gelir elde etmektedirler. Bundan dolayı da Ortadoğu ülkeleri bölgesel bazda ekonomik ilişkilere girseler de aslına bakılırsa bunu diğer üçüncü dünya ülkeleri gibi arzulamamaktadırlar.

2.3.3.Dış Güçlere Bağımlılık

Ortadoğu'nun dış güçlere bağımlılığı diğer üçüncü dünya bölgelerinin dış güçlere bağımlılığından çok farklı olmasına karşın Ortadoğu'yu bir üçüncü dünya bölgesi olarak değerlendirmemiz için gereken unsurlarından birini karşılamamızı sağlar. Üçüncü dünya bölgeleri koloniciliğin bir mirası olarak eski kolonicilerine ekonomik yardım ve ticari anlamda tek taraflı bağımlıklara sahiptirler. Ancak Ortadoğu'da buna benzer bir durum söz konusu değildir. Hatta büyük güçlerin petrol ihtiyaçlarından dolayı Ortadoğu'ya bağımlı olduğu dahi söylenebilir. [22] Ortadoğu ülkeleri eski manda yönetimlerine karşı buna benzer bağımlılıklara sahip değillerdir. Çoğu zaman diğer üçüncü dünya bölgelerine politik amaçları doğrultusunda ekonomik yardımda bile bulunurlar.[23]

---

[20]Lord Birdwood, "Britain and the Middle East", *African Affairs*, Vol. 58, No. 231, 1959, 123-133.
[21]<http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm> (18.04.2014)
[22]Timothy W. Luke, "Dependent Development and the Arab OPEC States", *The Journal of Politics*, Vol. 45, No. 4, 1983, 979-990.
[23]Mario J. Azevedo, "The Organization of African Unity and Afro-Arab Cooperation", *Africa Today*, Vol. 35, No. 3/4, 1988, 78-80.

Ortadoğu'nun dış güçlere bağımlılığı ise daha çok politik boyuttadır. Ortadoğu bir bölge olarak ortaya çıktığı zamanlardan günümüze kadar sürekli bir dış güç etkisi altında kalmıştır. Bunun nedeni büyük güçlerin bölgede çıkarlarının bulunmasıdır.[24] Bölgeye ilk zamanlarda İngiltere ve Fransa etkisi mevcutken buna bir süre sonra ABD'nin etkisi eklenmiştir. Soğuk savaşın başlaması ile ABD ve SSCB'nin etkisi bölgede yoğunlaşmıştır.[25] 1956 Süveyş Kriziyle birlikte bölgede ağırlıkla ABD ve ikincil olarak da SSCB'nin etkisi görülürken İngiltere ve Fransa'nın etkisi aşınmaya başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sonunda ise yoğun olarak ABD'nin tek taraflı bir etkisinden söz edilebilir ve günümüze kadar bu böyle devam etmiştir.

Ortadoğu'da mevcut bu sürekli dış güç etkisi hali doğal olarak bölgenin karakteristik unsurlarından biri haline gelmiştir. Ortadoğu dış güç unsuruna o denli alışmıştır ki bir süre sonra dış güç etkisini bölge kendiliğinden talep eder olmuştur. Simon W. Murden çalışmasında "*Great Power Management*" alt başlığıyla incelediği bu konuda iki unsurdan bahseder; dışarıdan arz (*outside supply push*) ve içeriden talep (*local demand pull*).[26] Bunlar sırasıyla bölge ülkelerinin isteği dışında gerçekleşen dış güç müdahaleleri ve istekleri dahilinde gerçekleşen müdahaleler olarak anlaşılabilir. Ortadoğu'da bunların her ikisi de mevcuttur. Dışarıdan arz, üçüncü dünya bölgelerinin hemen hepsinde kendini göstermektedir. Ancak içeriden talep Ortadoğu'da diğer üçüncü dünya bölgelerinde olmadığı kadar belirgindir.

İçeriden talep ve dışarıdan arz Ortadoğu'da iki aşama içerisinde farklılaşırlar. Bunlardan birincisi müdahale gelene kadar diğeri ise müdahale sonrasıdır. Bölge ülkeleri içeriden talep ile bölgeye büyük gücü çekerler fakat yapılan müdahale sonrası bölge halklarından ya da ülkelerinden tepkiler yükselebilir. Murden'ın verdiği örnekte olduğu gibi 1990 Körfez Savaşı'nda ABD'nin bölgeye gelmesi hoşnutlukla karşılanmış fakat sonrasında bu durum bölgesel ve global düzeyde terörist faaliyetlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.[27] Dışarıdan arz bağlamında, 2003 yılında Irak'a yapılan ABD müdahalesi de aslında yok edilmeye çalışılan terörizm ve nükleer silahların yaygınlaştırılmasında artışa,

---

[24]Robert Stephens, "The Great Powers and the Middle East", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 2, No. 4, 1973, 3-12.
[25]Louise Fawcett, Helene Gandois, "Regionalism in Africa and the Middle East: Implications for EU Studies", *Journal of European Integration*, Vol. 32, No. 6, 2010, 623.
[26]Ana Gonzalez-Plaez, "The Primary Institutions of the Middle Eastern Regional Interstate Society", (içinde), Barry Buzan and Ana Gonzalez-Pelaez (ed), *International Society and the Middle East; English School Theory at the Regional Level*, 2009.
[27]Simon W. Murden, *"The secondary Institutions…"*

bunun da ötesinde Ortadoğu'da birçok dengenin değişmesine sebebiyet vermiştir.[28] Bu bağlamda bölgeye dışarıdan gelecek her türlü müdahalenin bir tepkiye neden olabileceği ve mevcut düzeni değiştirebileceği genellemesi yapılabilir.

Bölgesel inisiyatiflerin alınması için her bölgede olması gereken bölgesel güç ya da güçler Ortadoğu'da ortaya çıkmakta zorlanmaktadır. Ortaya çıksalar bile kalıcılıkları uzun soluklu olmamıştır. Bunun nedeni dış güç varlığının Ortadoğu'da çok baskın şekilde bulunmasıdır. Bölgede etkili olan dış güçler bölgesel bir gücün oluşumunu hoşnutsuzlukla karşılamaktadırlar. Mısır, Suudi Arabistan, Irak ve Suriye dönem dönem bölgesel güç olmak için çaba sarf etmişlerdir ama hepsi bir şekilde engellenmiştir.[29] Ortadoğu'da bölgesel bir gücün yükselemesinin nedeni bölge dışı ve bölge içi güçlerin bölgesel bir güç olmaya çalışan ülkeyi engellemeleridir. Bölge ülkeleri etkin bir bölgesel gücün egemenliklerine bir tehdit olduğunu düşündüklerinden böyle bir gücün yükselmesini istemezler. Hatta gerekirse içeriden talep ile dış güç etkisinin yardımına bile başvurabilirler.

Dışarıdan arz ve içeriden talep Ortadoğu'nun unsurlarından biri haline gelmiştir. Diğer üçüncü dünya bölgelerinde ağırlıklı olarak ekonomik yönden dışa bağımlılık varken Ortadoğu'da ağırlıklı olarak politik dışa bağımlılık vardır. Üçüncü dünya bölgelerin dışa bağımlı olmaları durumu da böylelikle Ortadoğu'da mevcuttur. Diğer üçüncü dünya bölgelerinden farklı olarak Ortadoğu bunu kendisi yaratmıştır.

2.3.4.Bölge İçi Kronik Çatışmalar

Ortadoğu'da ülkelerarası çatışmalar kronik ve bölgenin hemen her sürecinde belirleyicidir. Bu çatışmalar Ortadoğu içerisinde sürekli devam eder ve genellikle çözümlenemez. Ortadoğu'da mevcut Arap-İsrail çatışması hemen her süreç ve yapıda kendini göstermektedir. Arap ülkeleri İsrail'i egemenliklerine bir tehdit ve daimi düşman olarak gördüklerinden dolayı İsrail ile iş birliği yapmak istemezler ve herhangi bir Arap ülkesinin de İsrail ile ilişki kurmasına müsaade etmezler.[30]

Arap-İsrail sorunu bir noktada Arap ülkelerini birleştirici bir niteliğe de sahiptir. Arap ülkeleri söz konusu İsrail olduğunda çok kısa sürede toplanabilir ve ortak kararlar

[28]Loise Fawcett, "Regional Order in the Middle East", 40-60, (içinde) Amitav Acharya, Hiro Katsumata, *Beyond Iraq: The Future of World Order*, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd, Singapore, 2011.
[29]Louise Fawcett, Helene Gandois, *Regionalism in Africa*…, 626-627.
[30]Yaacov Bar-Siman-Tov, "The Arab-Israeli Conflict: Learning Conflict Resolution*", Journal of Peace Research*, Vol. 31, No. 1, 75-92.

alabilirler. Bu durumu Arap-İsrail savaşlarında görebilmekteyiz. Arap ülkeleri çok kısa bir sürede karar alıp İsrail'e karşı bir duruş sergileyebilmişlerdir.[31] Ortadoğu bölgesi dışındaki ülkeleri ya da bölgesel kurumları da İsrail'e karşı tavır almaları konusunda zorlayabilirler. Bunu yaparken petrolden kaynaklanan güçlerini kullanırlar. Özellikle 1970'lerin başlarında Afrika ülkeleri üzerinde İsrail'e karşı tavır almaları konusunda baskı yapmışlardır. Siyonizm'in emperyalist bir tehdit olduğunu savunarak, İsrail'in sadece Ortadoğu için değil Afrika içinde bir tehdit olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle bu konuda OAU üzerinde baskı kurmaya çalışmışlardır. Bu baskıda Arap ülkelerinin Müslüman Afrika ülkelerine yaptığı parasal yardımlar belirleyici olmuştur. Bu baskının ardından 40 Afrika ülkesi İsrail ile olan bağlarını kesmek zorunda kalmıştırlar. [32]

Arap ülkeleri İsrail'in bölgede güçlenerek kendilerini ekonomik hegemonya altına alabileceğini ve toprak bütünlüklerine tecavüz edebileceğini düşünmektedirler. [33] Bu durumu engellemek için İsrail'i hemen her adımda takip etmektedirler. Örneğin; 1974'de İsrail'in AB ile işbirliği anlaşmasına girmesi, Arap ülkelerini de harekete geçirecek ve 1975-76 yıllarında Arap ülkeleri de AB ile benzer bir anlaşma sürecine girecektir.[34]

Ortadoğu'nun bölgeselciliği bölümünde de göreceğimiz üzere Arap-İsrail mücadelesi bölgesel kurumlarda da belirleyicidir ve Ortadoğu'nun efektif bir bölgeselleşmeye sahip olamamasının temel sebeplerinden biridir. Arap-İsrail anlaşmazlığının yanında Arap-Pers anlaşmazlığı da Ortadoğu için belirleyicidir. Arap ülkelerinin İran ile olan mücadelesi, özellikle Sünni-Şii çerçevesinde, bölgede var olan bir unsurdur. İran Ortadoğu bölgesinin bir parçası olsa da Arap ülkeleri tarafından oluşturulan yapıların içerisine dahil edilmez. Bu Pers karşıtlığı özellikle körfez ülkeleri için büyük öneme sahiptir.[35]

---

[31]Arap-İsrail Savaşları için bkz. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/31439/Arab-Israeli-wars> (20.06.2014)

[32]Mario J. Azevedo, "The Organization of African Unity and Afro-Arab Cooperation", *Africa Today*, Vol. 35, No. 3/4, 1988, 68-80.

[33]F. Gregory Gause III, "Systemic Approaches to Middle East International Relations", *International Studies Review*, Vol. 1, No. 1, 1999, 15.

[34]Rodney Wilson, "The Economic Relations of the Middle East: Toward Europe or within the Region?" *Middle East Journal*, Vol. 48, No. 2, 1994, 271-272.

[35]Mehrdad Khansari, "Iranian-Arab Relations: A Persian Perspective" <http://www.daedalosinstitute.org/downloads/Iranian_Arab_Relations.pdf> (13.04.2014)

2.4.Orta Doğu'da Bölgeselcilik

Ortadoğu'nun bölgeselciliği oldukça kırılgandır. Bunun temel nedeni aslına bakılırsa Ortadoğu'nun diğer üçüncü dünya bölgelerinden farklı olarak bölgeselciliği çok fazla arzu etmemesidir. Ortadoğu'da bölgeselciliğin arzulanmamasının nedeni, Arap ülkelerinden birinin diğerlerine göre daha üstün bir pozisyona geçerek bölgede lider konumuna gelebileceği korkusuna dayandırılabilir. Güçlenen bir Arap ülkesi diğerlerini aynı bayrak altında toplamak isteyebilir. Halkları genellikle Araplardan oluşan bu ülkelerde Pan-Arabizm çerçevesinde ülkelerin birbirleri üzerinde hak iddia etmesi ve birbirlerine müdahale etmeleri çok normaldir.[36] Özellikle yeni kurulmuş Arap ülkeleri için bu büyük bir tehdit anlamına gelmektedir. Bu yüzden Ortadoğu'nun Arap ülkeleri birbirlerinden çekinirler ve oluşturulacak bölgeselcilik platformlarını bütünleşmeden çok birbirlerini kontrol altına almak için bir araç olarak kullanırlar. Diğer bir değişle Arap ülkelerinin inisiyatifini aldıkları bölgesel çapta bir kurum bölgeselciliği dolayısıyla bütünleşmeyi desteklemesi gerekirken, ülkelerinin egemenliklerini sağlamlaştırmayı dolayısıyla ayrışmayı desteklemektedir.[37] Ortadoğu ülkeleri retorikte birleştirici unsurlar üzerinde dururken pratikte bu birleştiriciliği görmek oldukça zordur. Siyasi ve ticari işbirlikleri asgari düzeylerde tutulur. Ortadoğu bölgeselciliğinin içerisinde barındırdığı bu paradokstan ötürü oluşturulan kurumların aslında ölü doğduğu yorumu yapılabilir. Ortadoğu'nun OPEC'in oluşumu sürecinde ise tüm ülkelerin çıkarları kesiştiğinden dolayı başarılı bir bölgeselcilik olarak değerlendirilebilir. Ancak unutulmamalıdır ki Ortadoğu bölgeselciliği için birkaç kurumun dönemsel başarıları yeterli olmayacaktır. Doğal bölge odaklı bir bölgeselciliğin oluşturulabilmesi için başarılı ve stabil kurumların sürekli işlevsel şekilde çalışmaları gerekir. Ortadoğu'da böyle bir durum söz konusu değildir. Kurumlar ülkelerin çıkarları kesişince efektif olabilirler.

Ortadoğu'nun bölgeselciliği arzulamamasının yanında Ortadoğu'da mevcut ABD hegemonyası da bölgeselcilik süreçlerinin zora girmesine neden olmaktadır. ABD'nin hegemonyası her hangi bir ülkenin yükselerek bölgeselleşme adına inisiyatifler almasını engellemektedir. Efektif bir bölgeselciliğin başlatılabilmesi için bölge içerisinde lider bir ülkenin varlığı gereklidir.[38] Ancak ABD'nin varlığı ve buna ek olarak Arap ülkelerinin de

[36]Farah Dakhlallah, "The League of Arab States and Regional Security: Towards an Arab Security Community?", *British Journal of Middle Eastern Studies*, Vol. 39, No. 3, 2012, 397-400.
[37]Yezid Sayigh, "The Gulf Crisis…", 449.
[38]Louise Fawcett, Helene Gandois, "Regionalism in Africa…", 626.

böyle bir lider ülkenin yükselmesine müsaade etmemektedir.

Ortadoğu içerisinde Körfez İşbirliği Örgütü (*Gulf Cooperation Council*) ve Arap Mağrip Birliği (*Arab Maghreb Union*) gibi bölgeselcilik örnekleri olsa da en geniş kapsamlı olanı Arap Ligi'dir (League of Arab Nations). Ortadoğu bölgeselciliğinin bir Üçüncü Dünya Bölgeselciliği olduğunu anlayabilmek için Arap Liginin incelenmesi gerekmektedir.

Ortadoğu'nun bölgeselcilik adına giriştiği ilk faaliyet Arap Liginin kurulmasıdır. Arap Ligi, ilk bölgesel kurum olmasının yanında ayrıca Ortadoğu'da genel anlamda kurulmuş en kapsayıcı bölgeselciliktir. Arap Ligi, 1947 yılında Pan-Arabizm ideolojisi çerçevesinde diğer üçüncü dünya bölgelerindeki örneklerinden çok daha önce kurulmuştur.[39] Bunun nedeni diğer üçüncü dünya bölgelerinin aksine Ortadoğu'da birleştirici bir pan-ideolojinin kurulmasının daha kolay olduğudur. Pan-Arabizm'in yanında Arap Ligi ülkeleri İslam'ın kendileri için birleştirici yönünden de sürekli bahsederler. Bu bağlamda düşünüldüğünde Arap Liginin kurulumunda İslam ve Arabizm ideolojilerinin ikisinin de etkili olduğu savunulabilir. Ancak Arap Liginin kurulduğu bu dönemlerde tam anlamıyla bir Üçüncü Dünya Bölgeselciliği kurumu olmadığını da belirtmek gerekir. Arap Liginin Üçüncü Dünya Bölgeselciliği kurumu olma yolunda girişimleri Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketi'nden etkilenmesine paralel olarak ilerleyecektir.[40]

Arap Liginin amaçları üç ana başlık altında toplanabilir. Üye ülkeler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi ve ortak politikalar belirlemek, ileri düzeyde iş birliğinin kurulması, bağımsızlık egemenliklerin muhafazası ve son olarak da Arap ülkelerinin genel refah ve çıkarlarının gözetilmesi.[41] Ancak görünürdeki bu amaçların yanında pratikte Arap Ligi'nin en çok ülke egemenliklerinin ve meşruiyetinin sağlanmasında etkili olduğu söylenebilir.[42] Aslına bakılırsa Arap ülkelerinin en temel amacı kazanılan bağımsız egemenliklerin muhafazası ve ulus inşası süreçlerinin tamamlanmasıdır. Bu bağlamda Arap ülkeleri Arap Ligini bir platform olarak kullanırlar. Arap Ligi böylelikle aslında aynı kökten gelen Arap halklarının ayrışabilmesi için kurdukları bir işbirliği yapısına bürünmektedir. Ayrışabilmek için kurulan bir işbirliği yapısının tezatlılığının cevabı Arap

[39]Mary Farrell, Björn Hettne and Luk Van Langenhove (ed), "Global Politics of Regionalism…,", 188.
[40]Georgiana G. Stevens, "Arab Neutralism and Bandung", *Middle East Journal*, Vol. 11, No. 2, 1957, 139-152.
[41]Arap Ligi tüzüğü Madde II. <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/arableag.asp#art2> (13.04.2014)
[42]Amitav Acharya and Alastair Iain Johnston (ed), *Crafting Cooperation*…, 193.

ülkelerinin bölgesel anlamda ulus üstü bir yapıyı arzulamadıklarıyla açıklanabilir. Üçüncü dünya bölgelerinde ulusüstü yapıların tehdit olarak algılanmasının yanında ülkelerin birlik olarak hareket etmesi esastır[43] Ancak Ortadoğu için durum farklılaşır. Arap ülkelerinin vizyonu birlik olabilmekken pratikte böyle bir birliğin olmadığı görülür. Arap Liginin bu bağlamda hatalı dizayn edildiğini savunanlar vardır. [44]

Arap Liginin Üçüncü Dünya Bölgeselciliği kurumu yapısına bürünmesi ise Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketi'nden sonra gerçekleşir. Özellikle 1956'da Cemal Abdül Nasır'ın Mısır liderliğine gelmesi ve ilerleyen dönemlerde Bandung Konferansı ve Bağlantısızlık Hareketi'nin Ortadoğu ve Afrika'nın bir bölümünde lideri konumuna gelmesiyle Arap Ligi de Üçüncü Dünya Bölgeselciliği yapısına bürünmeye başlamıştır. Arap Liginin tüzüğünde ülkelerin içişlerine karışılmaması, ülkelerarası ilişkilerde güç kullanılmaması ya da uzlaşı temelli diplomasi prensipleri bulunmasa da Nasır'ın liderliği döneminde bu prensiplere uygun hareketler sergilediği görülebilir.[45]

Arap Ligi her ne kadar Ortadoğu'da kurulmuş en kapsayıcı bölgeselcilik olsa da Ortadoğu'nun tümünü içerisinde barındırmakta yetersiz kalmıştır. Türkiye, İran ve İsrail gibi ülkelerin hiç birinin Arap Ligine üyelikleri hiçbir zaman söz konusu olmamıştır. [46] Bu açıdan bakıldığında Arap Ligi oldukça yetersiz bir bölgeselciliktir. Türkiye, İran ve İsrail Arap ülkeleriyle münasebetleri dahilinde Ortadoğu'nun bir parçası olarak görülmüşlerdir.[47] Arap Ligi ülkeleri Arap olmayan güçlü ülkelerin bölgeselcilik içerisinde yer almasını istememişlerdir. Ortadoğu ülkelerinin tümünü kapsamamasının yanında, Arap Liginin çalışılan konular üzerinde de eksik olduğu söylenebilir. Arap Ligi, güvenlik ve ekonomi konuları üzerinde faaliyet göstermektedir. Ancak Arap Liginin faaliyet gösterdiği konularda tüm bölgeyi kapsayıcı faaliyetler yürütmediği görülür. Arap Ligi, güvenlik bağlamında yoğunlukla Filistin-İsrail meselesi üzerinde durmaktadır. İnsan hakları, insani krizler, kalkınma ve seçimlerin kontrolü gibi konularda bölgenin çok ihtiyacı olmasına karşın ilgilenilmemektedir.[48]

---

[43]Ronal J.Yalem, "Regionalism and World Order", *International Affairs*, Vol. 38, No. 4, 466.
[44]Marco Pinfari, "Nothing But Failure? The Arab League and the Gulf Cooperation Council as Mediators in Middle Eastern Conflicts", 7, <http://www.lse.ac.uk/internationalDevelopment/research/crisisStates/download/wp/wpSeries2/WP452.pdf>
[45]R. Hrair Demejian, *Egypt Under Nasir; A Study in Political Dynamics,* State University of New York, United States, 1971, 41-43.
[46]Amitav Acharya, Alastair Iain Johnston, *Crafting Cooperation…,",* 191.
[47]F. Gregory Gause III, "Systemic Approaches to Middle East International Relations", *International Studies Review,* Vol. 1, No. 1, 1999, 14.
[48]Alexander Brock (Rapporteur), "Regional Cooperation in a New Middle East" Counciel of Foreign Affairs

Arap Ligi, bölgedeki savaşların önceden engellenmesi ve çıkanların yatıştırılması konusunda da yetersiz olduğu görülür. Bu konuda Birleşmiş Milletlerin bölgede daha çok başarılı girişimi vardır. Arap Ligi ise ikinci sırada gelmektedir. Bölgesel bir kurum olarak ligin bu konuda daha efektif olması gerekmektedir. Bunu sağlamak için 1950'de Ortak Arap Güvenlik Paktı (*Arab Collective Security Pact*) kurulmuştur. Bu alt kurum birçok savaşa müdahale etmiş ve yakından ilgilenmiştir fakat bu savaşların büyük çoğunluğu Arap ülkelerinin İsrail'le olan savaşlarıdır. İki Arap ülkesi arasında meydana gelen bir savaşta üye ülkelerin egemenliklerine saygı duyulacağı ilkesi sebebiyle müdahale edilememiştir. Bu durum Ortak Arap Güvenlik Paktı'nın da gereği gibi işlemediğini gösterir.[49] Böyle bakıldığında Arap Ligi, Ortadoğu'nun bir uzlaştırıcı misyonu olmasından ziyade taraflarından biri konumunda olduğu yorumu yapılabilir. Bundan dolayı da bölgenin tümü için yetersiz bir yapıdır.

Arap Ligi her ne kadar Arap ülkeleri arasında ortak politika belirleme amacıyla kurulmuş bir organizasyon olsa da çoğu zaman bu amaca ulaşamamıştır. Bunun nedeni Arap ülkelerinin ortak çıkar paydasında kesişememesidir. Bu kesişimin gerçekleştiği noktalarda Arap Ligi üyelerinin hızlı kararlar alıp ortak politika belirleyebildikleri görülmüştür. İsrail'in kuruluşunda aldıkları ani karar ile Mısır, Suriye, Irak, Lübnan ve Ürdün'ün İsrail'e savaş açması daha genel anlamda ise Filistin-İsrail mücadelesindeki pozisyonları bu duruma verilebilecek örneklerdir. [50]

Arap Liginin bölge dışında Afrika'da da çalışmaları vardır. Bu genellikle Müslüman Afrika ülkelerinin parasal yardımlarla desteklenmesi şeklinde gerçekleşir. Özellikle ırkçılık, Siyonizm ve apartheid rejim konularında OAU ve Arap Liginin işbirliği içerisinde olduğu söylenebilir.[51]

Genel olarak bakıldığında Arap Liginin eksilerinin artılarından fazla olduğunu görülebilir. Arap Ligi kendini sistemleştirememiş ve amaçlarını pratiğe dökememiştir. Arap Ligi bölge üretimine katkısı ülkelerin egemenlikleri sağlamlaştırmak olmuştur. Bu durum ise bölge entegrasyonu için destekleyici değildir. Arap Liginin güvenlik konusundaki uygulamaları da başarısız olmuştur. Bunun nedeni üye ülkelerin her şeyden önce

---

Cairo, Egypt November 10–11, 2012.
[49]Marco Pinfari, "Nothing But Failure?..,", 12.
[50] Amitav Acharya and Alastair Iain Johnston, *Crafting Cooperation…,* 195.; Farah Dakhlallah, "The League of Arab States…", 399-403.
[51]Mario J. Azevedo, "The Organization…", 71-74.

birbirlerine güvenmiyor olmalarıdır.[52] Birbirlerine güvenememe konusu yeni egemen olmuş ülkeler olmalarına ve Ortadoğu'da dengelerin çok çabuk değişebilmesine dayandırılabileceği gibi daha somut bir gerçeğe de dayandırılabilir. Bu gerçek Arap ülkelerinin özellikle Soğuk Savaş Döneminde kutuplaşmaları ve sürekli silah alımına girişmeleridir. Realist perspektiften bakıldığında komşu ülke ile ne kadar akrabalık bağı da olsa edinilen silahlar bir tehdit olarak görülebilir ve dengenin sağlanması için karşı silah alınması gerekir.[53]

Ekonomi konusundaki uygulamalarda ise bölge ülkelerinin ürettikleri malların birbiriyle tamamlayıcılığının olmaması, başarısız olmalarına neden olmuştur.[54]. Buna ek olarak bölge ülkelerin batı dünyasıyla ikili anlaşmaları vardır ve bölgesel ekonomik entegrasyon kararların tek merkezden alınması anlamına gelmektedir. Bu da ülkelerin bireysel olarak yaptıkları anlaşmalara etki edebilir niteliktedir. Söz konusu ülkeler ise bireysel anlaşmalardan elde ettikleri avantajları kaybetmek istememektedirler.

Arap ülkelerinin İsrail ile giriştikleri savaşlardan başarısızlıkla çıkmaları da Arap Liginin devamlılığını ve işlevselliğini kötü yönde etkilemiştir. 1980'lere gelindiğinde ise Arap birliği fikri ve Pan-Arabizm düşüncesi çözülmeye başlamıştır.

---

[52]Amitav Acharya, Alastair Iain Johnston, *Crafting Cooperation…,* 189.
[53]Sandeep Baliga, Tomas Sjöström, "Arms Races and Negotiations", *The Review of Economic Studies*, Vol. 71, No. 2, 2004, 351-369.
[54]Ahmed Galal, Bernard Hoekman, *Arab Economic Integration; Between Hope and Reality,* Brookings Institution Press, Washington, 2003, 21-22.

SONUÇ

Çalışmanın argümanlarından ilki olan bölgesel algılar, Soğuk Savaş sırasında bölgeselciliklerin kurulmasında etkili oldukları gibi Soğuk Savaş sonrasında değişen dünya düzeninde de bu misyonlarına devam edeceklerdir. Değişen dünya düzeninden kasıt, dünyanın ekonomik bağlarla birbirine bağlanma sürecinin hız kazanmasıdır.

Dünyanın globalleştiği bir gerçektir ancak, söz konusu bu globalleşme topyekün ve eş zamanlı bir hareket olarak algılanmamalıdır. Parçalanmış bir mıknatısın parçaları her nasıl aynı anda bir araya gelemez ise dünya üzerindeki tüm ülkelerin de bir anda bir araya gelmesi ve bir bütün halinde hareket edebilmesi beklenmemelidir. Ülkeler bölgeselleşme ile önce kendi bölgeleri içerisinde entegrasyona girecekler ve daha sonra bu bölgeler birbirleriyle iletişime geçerek globalleşmeyi tamamlayacaklardır. Özetlemek gerekirse parçalar önce daha büyük parçalar haline gelecek ve sonrasında bu büyük parçalar bir araya gelerek bütünü oluşturacaklardır. Ancak o zaman global bir algıdan söz edilebilir.

Bölgelerin bölgesel algılar temelli yakınlaşmaları durumu, Soğuk Savaş Döneminde kendini göstermiştir. Soğuk Savaş Döneminde sorunlar, tehditler ve çıkarlar bölge odaklı değil bölgeler aşırı odaklıdır. Bu dönemde farklı bölgelerde var olan ülkelerin sorun, tehdit ve çıkar algıları temelinde benzer tavırlar sergiledikleri gözlemlenebilir. Üçüncü dünya ülkeleri denilen ülkeler bu dönemde farklı bölgelerde olmalarına rağmen benzer tavırlar sergilemişlerdir. Bu durum gelecekte de bölgelerin benzer tavırlar içerisine girebileceklerinin ipuçlarını vermektedir. Bölgelerin algısal temelli benzer tavırlar sergileyebilmesi Soğuk Savaş'ın tüm dünyayı etkileyen bir süreç olmasından ileri gelmektedir. Soğuk Savaş algısal benzerliklerin su yüzüne çıkmasını sağlamıştır. O halde tüm dünyayı etkileyen başka bir olay ya da süreç de bölgelerin algısal temelli yakınlaşmalarına neden olabilir. Günümüzde bu duruma örnek teşkil edebilecek bir olgu olarak ise dünyada mevcut ekonomik ilişkilerin yapısından bahsedilebilir.

Ekonomik ilişkilerin önemi özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesi ve blokların ortadan kalmasıyla artmaya başlamıştır.[55] Günümüzde ise dünyanın bir bölgesinde ortaya çıkan ekonomik temelli bir kriz dünyanın bir diğer bölgesini etkileyebilmektedir. Bu durum dünyanın ekonomik bağlarla birbirine bağlanmış olduğu anlamına gelir. Ekonomi yenidünya düzeninde bu denli kapsayıcı ve etkileyici olduğuna göre bölgesel algıların

[55]C. Fred Bergsten, "The World Economy after the Cold War", *Foreign Affairs*, Vol. 69, No. 3, 1990, 96.

ekonomik temelli yakınlaşacağını/yakınlaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bölgelerin ekonomik ilişkiler içerisine girerek bölgesel algılar çerçevesinde yakınlaşmaları durumu bölgeselcilikler üzerinden gerçekleşmektedir. AB'nin ASEAN ile girdiği ekonomik temelli ilişkiler bu duruma örnek gösterilebilir.[56] Ticari anlaşmalar artık ülkeler arasında yapılabildiği gibi bölgeler arasında da yapılabilmektedir. Bölgelerarası anlaşmaların yoğunlaşması ise söz konusu bölgelerin aralarındaki yoğun iletişimden dolayı algısal olarak da yakınlaşmaları sonucunu doğuracaktır.

Çalışmanın ikinci argümanını oluşturan Üçüncü Dünya Bölgeselciliği yapısı dünyanın globalleşmeye giderken katettiği, bölgelerin birbiriyle iletişime geçmesi durumu adına güzel bir örnektir. Soğuk Savaş sırasında Latin Amerika, Güneydoğu Asya, Afrika ve Ortadoğu benzer ekonomik ve politik refleksler sergilemişlerdir. Bunu Üçüncü Dünya Bölgeselciliği dediğimiz yapıda oldukça net bir şekilde görebilmekteyiz. Birbirinden farklı olan bu bölgeler Üçüncü Dünya Bölgeselciliği Modeli altında benzer tavırlar sergilemişlerdir. Soğuk Savaş Döneminde mevcut Üçüncü Dünya Bölgeselciliği her ne kadar bölgelerarası somut işbirliklerinin oluşmasına neden olmasa da bölgelerin birbirleriyle iletişime geçmeleri adına önemlidir. Bu durum bölgelerin birbirlerinden etkilenmeye eğilimli olduklarını gösterir.

Üçüncü Dünya Bölgeselciliği'ne Batılı ülkeler gözüyle bakıldığında ekonomik entegrasyon, katı kurallı kurumlar ve demokratik ülkeler temellerine dayanmadığı ve bundan dolayı işlevsiz oldukları yorumu yapılabilir. Ancak bu görüş Batılı ülkeler ve üçüncü dünya ülkeleri arasındaki algı farkından kaynaklanmaktadır. Bölgesel algılar çerçevesinde Üçüncü Dünya Bölgeselciliği'ne bakmak bizi tek taraflı (Batılı) bakış açısından soyutlayacaktır.

Üçüncü Dünya Bölgeselciliği'ni Soğuk Savaş sırasında ortaya çıkmış bir akım olarak değerlendirmek gerekmektedir. Soğuk Savaş'ın iki kutuplu yapısı üçüncü dünya ülkelerini bir kutba dâhil olmaya zorlamıştır. Bu dönemde bölgesel algıları benzeşen Latin Amerika, Güneydoğu Asya, Afrika ve Ortadoğu ülkeleri iki kutba da bağlı olmak istememişler ve kendilerine has bir bölgeselcilik yapısı ortaya koymuşlardır. Üçüncü Dünya Bölgeselciliği yekpare bir yapı değildir. Üçüncü dünya ülkelerinin Soğuk Savaş sırasındaki bölgeselcilik anlayışlarının benzeşmesinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde buna benzer bir yapıdan

[56]AB-ASEAN ekonomik temelli iş birliği için bkz. <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/asean/> (29.07.2014); <http://www.asean.org/asean/external-relations/european-union/item/overview-of-asean-eu-dialogue-relations> (29.07.2014)

bahsedemeyiz. Ancak bölgesel algıların benzeşmesinin bölgeselciliğe yansıması durumunu anlayabilmek adına Üçüncü Dünya Bölgeselciliği önemlidir.

Çalışmanın üçüncü argümanı olan Ortadoğu'nun metamorfozu ise Ortadoğu'nun neden bölgeselcilik adına sürekli dünyanın diğer bölgelerine göre daha başarısız olduğu değerlendirmelerini anlamamızı sağlayacaktır. Ortadoğu'nun bölgeselciliği diğer bölgelerinkine göre daha başarısızdır çünkü Ortadoğu geçirdiği metamorfoz ile aslında çok sonra ulaşacağı "bölge" formuna kısa bir sürede ulaşmıştır.

Ortadoğu diğer bölgelere kıyasla çok yeni bir bölgedir. Ortadoğu 400 yıllık Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında bir sisteme sahip olmuştur.[57] Kültür, dil, etnik yapı gibi kendi iç dinamiklerini korusa da Osmanlı sisteminin bir parçasıdır. Ortadoğu'nun Osmanlı İmparatorluğu'ndan dolayısıyla Osmanlı sisteminden ayrılması ise 20. yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Dünya üzerindeki diğer bölgeler ise bu dönemden çok daha önce bölge olarak anılmaya başlanmışlardır.

. Ortadoğu'yu bir bölge olmaya zorlayan dönemin şartları ve dış güçlerin –özellikle İngiltere ve daha sonra ABD- Ortadoğu üzerindeki çıkarlarıdır. Bu yüzden dış güçler kendilerine göre bir Ortadoğu yaratmaya çalışmışlardır. Ortadoğu'nun hızlı bir şekilde bir bölge olarak evirilmesi ise çalışmada metamorfoz olarak tanımlanmıştır. Metamorfoz ile kurbağa formuna geçen bir iribaş artık hem karada hem de suda hareket edebilmektedir. Ancak her ne kadar karada hareket edebilse de karada yaşayan birçok başka canlıya göre daha yavaş ve başarısızdır. Kısacası Ortadoğu bir üçüncü dünya bölgesi formunu kazanmıştır ancak diğer üçüncü dünya bölgeleri kadar başarılı olamamıştır çünkü uzun bir süre içerisinde ulaşması gereken forma çok daha kısa bir sürede ulaşmıştır.

Ortadoğu'nun istisnai bir bölge olduğu üzerine yorumlar yapılmaktadır. Ortadoğu'nun bölgeselcilik adına başarısız olması Ortadoğu ülkelerinin demokratikleşme süreçlerini tamamlayamamaları ve ülkelerarası ekonomik bağların kurulamaması gibi nedenlere dayandırılmaktadır.[58] Ancak aslına bakılırsa Ortadoğu'nun bölgeselcilik adına başarısız olması, istisnai bir bölge olmasından değil, Ortadoğu'nun geçirdiği metamorfoz ile alakalıdır. Ortadoğu'da özellikle bölgeselcilik adına taşların yerine oturması için zaman gereklidir. Bu bağlamda globalleşme süreci içerisinde Ortadoğu'nun bölge olarak diğer

[57]F. Gregory Gause III, "Systemic Approaches…, 13/18.
[58]Imad Salamey, "Middle Eastern Exceptionalism: Globalization and the Balance of Power", *Democracy and Security*, Vol. 5, No. 3, 2009, 249-251.

bölgelerle gireceği ekonomik ve politik ilişkiler, Ortadoğu'nun gelişimini tamamlaması adına önemlidir. Ortadoğu'nun değişen dünya düzeninin işleyen bir parçası olması bölgelerarası kurulacak iletişimin daha da yoğunlaşmasıyla gerçekleşecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Acharya, Amitav; Hiro Katsumata. *Beyond Iraq: The Future of World Order*,World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd, London, 2011.

Acharya, Amitav; Barry Buzan (ed) , *Non-Western International Relations Theory; Perspectives on and beyond Asia*, Taylor & Francis, England, 2009.

Acharya, Amitav. *Asia is Rising, Who is Leading?*, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., Singapore, England, 2008.

Acharya, Amitav; Alastair Iain Johnston. *Crafting Cooperation Regional International Institutions in Comparative Perspective,* Cambridge University Press, England, 2007.

Acharya, Amitav. *Constructing a Security Community in Southeast Asia; ASEAN and the problem of regional order,* Taylor & Francis e-Library, England, 2003.

Adejumobi, Saheed A. *The Pan-African Congress in Organizing Black America: An Encyclopedia of African American Associations,* Garland Publishing, Inc., New York, 2001.

Ayoob, Mohammed. *India and Souteast Asia*, Taylor & Francis e-Library, New York, 2003.

Blasier, Cole; Carmelo Mesa-Lago. (ed), *Cuba in the World*, University of Pittsburgh Press, United States, 1979.

Brown, Matthew; Gabrie Paquette. (ed), *Connections After Colonialism: Europe and Latin America in the 1820s*, The University of Alabama Press, United States, 2012.

Butler, William E. *The Non-Use of Force in International Law*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht /The Netherlands, 1989.

Bruce, Ronald. *Revolution*, *Reform and Regionalism in Southeast Asia; Cambodia, Laos and Vietnam*, Taylor & Francis e-Library, United States, 2006.

Buzan, Barry; Ana Gonzalez-Pelaez. (ed), *International Society and the Middle East; English School Theory at the Regional Level*, Palgrave Macmillan, 2009.

Demejian, R. Hrair. *Egypt Under Nasir; A Study in Political Dynamics,* State University of New York, United States, 1971.

Diener, Alexander C.; Josuha Hagen. *Borders: a very short introduction,* Oxford University Press, New York 2012

Fawcett, Louise; Mónica Serrano. *Regionalism and Governance in the Americas*, Palgrave Macmillan, United Sates, 2005.

Mary, Farrell; Björn Hettne; Luk van Langenhove. *Global politics of regionalism: Theory and Practice*, Pluto Press, United States, 2005.

Franco, Jean. (ed), *Selected Writings Of Andres Bello*, Oxford University Press, New York, 1997.

Galal, Ahmed; Bernard Hoekman. *Arab Economic Integration; Between Hope and Reality,* Brookings Institution Press, Washington, 2003.

Harders, Cilja; Matteo Legrenzi. *Beyond Regionalism?: Regnional Cooperation, Regionalism and Regionalization in the Middle East*, Ashgate Publishing Company, England, 2008.

Jaksic, Ivan. *Andres Bello: Scholarship and Nation-Building in Nineteenth-Century Latin America*, Cambridge Latin American Studies, New York, 2006.

Lynch, John. *Simón Bolívar A Life,* Yale University Press, London, 2007.

Murray, Philomena. (ed) *Europe and Asia Regions in Flux,* Palgrave Macmillan, London 2008.

Martin, Guy. *African Political Thought*, Palgrave Macmillan, United States, 2012.

Salem, Paul. *The Middle East: Evolution of a Broken Regional Order*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington, 2008.

Tordoff, William. *Government and Politics in Africa*, Indiana University Press, United States, 1984.

Tarling, Nicholas. *Regionalism in Southeast Asia; To foster the political will*, Taylor & Francis e-Library, New York, 2006.

Weatherbee, Donald E. *International Relations in Southeast Asia; The Struggle for Autonomy*, Second Edition, Rowman & Littlefield Publishers, United States, 2009.

Wehrey, Frederic. *The Iraq Effect: Middle East After Iraq War*, Rand Corporation, United States, 2010.

Makaleler

Aarts, Paul. "The Middle East: A Region without Regionalism or the End of Exceptionalism?", *Third World Quarterly*, Vol. 20, No. 5, 1999, 911-925.

Abbas, Syed Jalil. "Neutralism in Third World Politics", *Pakistan Horizon*, Vol. 26, No. 1, 1973, 29-35.

Acharya, Amitav. "Norm Subsidiarity and Regional Orders: Sovereignty, Regionalism, and Rule-Making in the Third World", *International Studies Quarterly,* 55, 2011, 95–123.

Alagappa, Muthiah. "The Major Powers and Southeast Asia", *International Journal*, Vol. 44, No. 3, 1989, 541-597.

Alam, Muhammad Badiul. "The Concept Of Non - Alignment: A Critical Analysis", *World Affairs*, Vol. 140, No. 2, 1977, 166-185.

Alemazung Joy Asongazoh, "Post-Colonial Colonialism: An Analysis of International Factors and Actors Marring African Socio-Economic and Political Development", *The Journal of Pan African Studies*, Vol.3, No.10, 2010.

Andaya, Barbara Watson. "Historicising "Modernity" in Southeast Asia" , *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, Vol. 40, No. 4, 1997, 391-409.

Anderson, Lisa. "Sovereign Creations: Pan-Arabism and Political Order in Syria and Iraq by Malik Mufti" (Review), *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 29, No. 4, 1997, 639-641

Ashton, Nigel John. "The Hijacking of a Pact: The Formation of the Baghdad Pact and Anglo-American Tensions in the Middle East, 1955-1958" *Review of International Studies*, Vol. 19, No. 2, 1993, 123-137.

Asbeck, Baron F. M. Van; N. Bentwich; N. V. Boeg, Lord Hailey. "International Law and Colonial Administration", *Transactions of the Grotius Society*, Vol. 39, 1953, 5-37.

Azevedo, Mario J. "The Organization of African Unity and Afro-Arab Cooperation",

Africa Today, Vol. 35, No. 3/4, 1988, 68-80,

Baxi, Upendra. "What May the 'Third World' Expect from International Law?", *Third World Quarterly*, Vol. 27, No. 5, 2006, 713-725,

Baliga, Sandeep; Tomas Sjöström. "Arms Races and Negotiations", *The Review of Economic Studies*, Vol. 71, No. 2, 2004, 351-369,

Barnett, Michael; Etel Solingen, "Designed to fail or failure of design? The origins and legacy of Arab League" 180-221; (içinde) Acharya, Amitav; Alastair Iain Johnston. *Crafting Cooperation Regional International Institutions in Comparative Perspective,* Cambridge University Press, England, 2007.

Barnett, Michael. "Sovereignty, Nationalism and Regional Order in the Arab States System", *International Organization*, 49, 1995, 479–510.

Bankes, George. "Exploring Africa in Manchester", *Journal of Museum Ethnography*, No. 13, 2001, 22-27,

Bar-Siman-Tov, Yaacov. "The Arab-Israeli Conflict: Learning Conflict Resolution*", Journal of Peace Research*, Vol. 31, No. 1, 1994, 75-92.

Bentwich, Norman. "Colonial Mandates and Trusteeships", *Transactions of the Grotius Society*, Vol. 32, 1946, 121-134.

Bennett, Peter. "Metamorphosis", *The American Biology Teacher*, Vol. 24, No. 7, 1962, 510-512.

Berger, Mark T. "After The Third World? History, Destiny and the fate of Third Worldism", *Third World Qarterly*, Vol.25, No:1, 2004, 9-39.

Bergsten, C. Fred. "The World Economy after the Cold War", *Foreign Affairs*, Vol. 69, No. 3, 1990, 96-112

Birdwood, Lord. "Britain and the Middle East", *African Affairs*, Vol. 58, No. 231, 1959, 123-133.

Bond, Robert D. "Regionalism in Latin America: Prospects for the Latin American Economic System (SELA)" International Organization, Vol. 32, No. 2, 1978, 401-423.

Brameld, Theodore. "Conceptualizing Human Relations", *Journal of Educational Sociology*, Vol. 23, No. 6, 1950, 315-328.

Brock, Alexander. “Regional Cooperation in a New Middle East” *Counciel of Foreign Affairs Cairo*, Egypt November 10–11, 2012.

Castaneda, Jorge. “Pan Americanism and Regionalism: A Mexican View”, *International Organization*, Vol. 10, No. 3, 1956, 373-389.

Chakrabarty, Dipesh. “Legacies of Bandung: Decolonisation and the Politics of Culture”, *Economic and Political Weekly*, Vol. 40, No. 46, 2005, 4812-4818.

Collier, Paul. “Africa's External Economic Relations: 1960-90” *African Affairs*, Vol. 90, No. 360, 1991, 339-356.

Connell–Smith, Gordon. “The Organization of American States”, *The World Today*, Vol. 16, No. 10, Royal Institute of International Affairs, pp. 447-456, (1960)

Convention on the Pan American Union, *The American Journal of International Law*, Vol. 22, No. 3, 1928, 161-166.

Connell-Smith, Gordon. “Latin America in the Foreign Relations of the United States”, *Journal of Latin American Studies*, Vol. 8, No. 1, 1976, 137-150.

Crabb, Cecil V. Jr. “India, Egypt, And New Patterns Of Non-Alignment” *World Affairs*, Vol. 134, No. 4, World Affairs, pp. 289-305, (1972)

Dakhlallah, Farah. “The League of Arab States and Regional Security: Towards an Arab Security Community?”, *British Journal of Middle Eastern Studies*, Vol. 39, No. 3, 2012 392-411.

Danso, Kwaku. “The African Economic Community: Problems and Prospects”, *Africa Today*, Vol. 42, No. 4, 1995, 31-55.

Elibüyük, Mesut. “Orta Doğu’nun Coğrafya Bakımından Adı, Yeri, Önemi”, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, C.* 1. S.1. *Elazığ 200, 129-155.*

Emerson, Rupert. “Colonialism”, *Journal of Contemporary History*, Vol. 4, No. 1, 1969, 3-16.

Esteradeordal, Antoni; Junichi Goto; Raul Saez. “The New Regionalism in the Americas: The Case of Mercosur”, *Journal of Economic Integration*, Vol. 16, No. 2, 2001, 180-202.

Fawcett, Louise; Helene Gandois. "Regionalism in Africa and the Middle East: Implications for EU Studies", *Journal of European Integration*, 32, 6, 2010, 617-637.

Fawcett, Louise. "Exploring Regional Domains: A Comparative History of Regionalism", *International Affairs*, Vol. 80, No. 3, 2004, 429-446.

Fitzgerald, C. P. "South-East Asia After Bandung", *The Australian Quarterly*, Vol. 27, No. 3, 1955, 9-17.

First Special Inter-American Conference, *The American Journal of International Law,* Vol. 59, No. 3, 1965.

Fontana, Benedetto. *Hegemony and Power; On the Relation Between Gramsi and Machiavelli*, University of Minesota Press (London), (1993)

Frey, Marc. "Visions of the Future: The United States and Colonialism in Southeast Asia, 1940-1945" *Amerikastudien / American Studies*, Vol. 48, No. 3, 2003, 365-388.

Gabbert, Wolfgang. "The longue durée of Colonial Violence in Latin America", *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, Vol. 37, No. 3, 2012, 254-275.

Gause III, F. Gregory. "Systemic Approaches to Middle East International Relations", *International Studies Review*, Vol. 1, No. 1, 1996, 11-31.

Gilchrist, Huntington. "The Mandates System" Advocate of Peace through Justice", Vol. 88, No. 3, 1926, 168-171.

Gopal, B. "Relevance Of Non-Alignment", *The Indian Journal of Political Science*, Vol. 52, No. 1, 1991, 54-73.

Grabendorff, Wolf. "European Community Relations with Latin America", *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Vol. 29, No. 4, 1988, 69-87.

Guttal, Shalmali. "Globalisation", *Development in Practice*, Vol. 17, No. 4/5, 2007, 523-531.

Hammerstad, Anne. "Domestic Threats, Regional Solutions? The Challenge of Security Integration in SouthernAfrica" , *Review of International Studies*, Vol. 31, No. 1, 2005, 69-87.

Hemmer, Christopher; Peter J. KatzensteinSource. “Why Is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism”, *International Organization*, Vol. 56, No. 3, 2002, 575-607.

Hitchcock, Peter. “Postcolonial Africa? Problems of Theory”, *Women's Studies Quarterly*, Vol. 25, No. 3/4, 1997, 233-244.

Holbik, Karel; Edward Drachman. “Egypt as Recipient of Soviet Aid, 1955-1970” Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft / Journal of Institutional and Theoretical Economics, Bd. 127, H. 1, 1971, 137-165.

Holcombe, Arthur N. “An American View of European Union”, The American Political Science Review, Vol. 47, No. 2, 1953, 417-430.

Hong, Zhao. “India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?”, *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 29, No. 1, 2007, 121-142.

Horvath, Ronald J. ”A Definition of Colonialism” *Current Anthropology*, Vol. 13, No. 1 1972, 45-57.

Hurrell, Andrew. “Latin America in the New World Order: A Regional Bloc of the Americas?” *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 68, No. 1, 1992, 121-139.

Jimoh A., Yemisi. “The Harlem Renaissance, 1920-1940. Vol. 5-Remembering the Harlem Renaissance by Cary D. Wintz”, (Review), African American Review, Vol. 33, No. 3, 1999, 526-528.

Jones, Wellington D.; Derwent S. Whittlesey. “Nomadic Herding Regions” *Economic Geography*, Vol. 8, No. 4, 1932, 378-385.

Kacowicz, Arie. “Regionalization, Globalization, And Nationalism: Convergent, Divergent, or Overlapping?” *Working Paper*, No. 262, 1998.

Kang, Liu. “Hegemony and Cultural Revolution”, *New Literary History*, Vol. 28, No. 1, 1997, 69-86.

Katsumata, Hiro. ‘‘Reconstruction of Diplomatic Norms in Southeast Asia: The Case for Strict Adherence to the "ASEAN Way", *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 25, No. 1.

Kenny, Michael. (Review) "Hispanismo, 1898-1936: Spanish Conservatives and Liberals and Their Relations with Spanish America by Fredrick Pike", *The Americas*, Vol. 29, No. 4, 1973, 528-530.

Kirk, Grayson; Lawrence H. Chamberlain. "The Organization of the San Francisco Conference", *Political Science Quarterly*, Vol. 60, No. 3, 1945, pp. 321-342.

Kloman, Erasmus H. Jr. "African Unification Movements", *International Organization*, Vol. 16, No. 2, 1962, 387-404.

Kumar, V. Biju. "Postcolonial State : An Overview", *The Indian Journal of Political Science*, Vol. 66, No. 4, 2005, 935-954.

Kum, Joseph M. "African Interstate Conflict: A Perceptual Approach", *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 4, 1990, 445-460.

2003, 104-121.

Kraus, Jon. "Pan-Africanism in Perspective", *World Affairs*, Vol. 125, No. 4, 1962, 225-231.

Lange, Matthew; James Mahoney; Matthias vom Hau. "Colonialism and Development: A Comparative Analysis of Spanish and British Colonies", *American Journal of Sociology*, Vol. 111, No. 5, 2006, 1412-1462.

Latin American Free Trade Association, "*International Organization*", Vol. 18, No. 3, 1964, 650-651

Legum, Colin. "The Organisation of African Unity-Succes or Failure?", *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 51, No. 2, 1975, 208-219.

LeMelle, Wilbert J. "The OAU and Superpower Intervention in Africa", *Africa Today*, Vol. 35, No. ¾, 1988, 21-26.

Levi, Werner. "Third World States: Objects of Colonialism or Neglect?", *International Studies Quarterly*, Vol. 17, No.2, 1973, 227-248.

Lewis, Martin W. "Dividing the Ocean Sea" *Geographical Review*, Vol. 89, No. 2, 1999, 188-214.

Loria, Achille. "The Monroe Doctrine", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 54, 1914, 130-131.

Luke, Timothy W. “Dependent Development and the Arab OPEC States”, *The Journal of Politics*, Vol. 45, No. 4, 1983, 979-1003.

Lugard, Lord. “Colonial Administration”, *Economica*, No. 41, 1933, 248-263.

Lyon, Peter. “Association Non-Alignment at the Summits: From Belgrade 1961 to Havana 1979—A Perspective View”, *The Indian Journal of Political Science*, Vol. 41, No. 1 1980, 132-153.

Makidi, Ku-Ntima. “The OAU and the Quest for the Ever Elusive Goal of Economic Development”, *Africa Today*, Vol. 35, No. 3/4, 1988, 36-48.

Mansilla, H.C.F. “Latin America within the Third World: The Search for a New Identity, the Acceptance of Old Contents”, *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies / Revue canadienne desétudes latino-américaines et caraïbes*, Vol. 12, No. 24, 1987, 87-101.

Marini, Ruy Mauro. “The Paths of Latin American Integration” *Social Justice*, Vol. 19, No. 4, 1992, 34-47.

Marini, Ruy Mauro. “Latin America Faces the 21st Century” *Social Justice*, Vol. 19, No. 4, 1992, 34-47.

McGowan, Patrick J. “Africa and Non-Alignment: A Comparative Study of Foreign Policy”, International *Studies Quarterly*, Vol. 12, No. 3, 1968, 262-295.

Mecham, Michael. “Mercosur: A Failing Development Project?”, *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 79, No. 2, 2003, 369-387.

Mizuno, Nobuhiro; Ryosuke Okazawa. “Colonial Experience and Postcolonial Underdevelopment in Africa”, *Public Choice*, Vol. 141, No. ¾, 2009, 405-419.

Mukherjee, Aditya. “Colonial Globalisation to Post-Colonial Globalisation: Non-Alignment and South-South Cooperation, *Austral: Brazilian Journal of Strategy & International Relations*, Vol. 1, No. 2, 252.

Muntschick, Johannes. “Theorising Regionalism and External Influence: A Situation-structural Approach”, *Mainz Papers On International And European Politics*, Paper No. 2, 2012.

Nations Work (Jul.,), Sage Publications, Inc. in association with the American Academy of

Political and Social Science, 1946, 143-144.

Nischalke, Tobias Ingo. "Insights from ASEAN's Foreign Policy Co-operation: The "ASEAN Way", a Real Spirit or a Phantom", *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 22, No. 1 2000, 89-112.

Nattier, Frank E. "The Latin American Free Trade Association (LAFTA)", *The Business Lawyer*, Vol. 21, No. 2, 1966, 515-536.

Nyeko, Balam. "Exile Politics and Resistance to Dictatorship: The Ugandan Anti-Amin Organizations in Zambia 1972-79", *African Affairs*, Vol. 96, No. 382, 1997, 95-108.

Orrego-Vicuña, Francisco. "Developments In The Latin American Free Trade Association", Proceedings *of the American Society of International Law at Its Annual Meeting(1921-1969)*, Vol. 61, 1967, 174-181.

Owen, Roger. "Western Imperialism in the Middle East, 1914-1958 by D. K. Fieldhouse", (Review) *The International History Review*, Vol. 29, No. 1, 2007, 172-174.

Panikkar, K. N. "Scientist Colonialism, Culture and Revivalism", *Social Scientist*, Vol. 31, No. ½, 2003, 3-16.

Park, Robert Ezra. "Human Ecology", *American Journal of Sociology*, Vol. 42, No. 1, 1936, 1-15.

Parker, J. S. F. "The United Arab Republic", *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 38, No. 1, 1962, 15-28.

Pedersen, Susan. "The Meaning of the Mandates System: An Argument", *Geschichte und Gesellschaft,* 32. Jahrg., H. 4, 2006, 560-582.

Peretz, Don. "Nonalignment in the Arab World", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 362, 1965, 36-43.

Pérez, Carlos Andrés. "LLCOAS Opportunities", *Foreign Policy*, No. 80, 1990, 52-55.

Peretz, Don. "Nonalignment in the Arab World" *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 362, 1965, 36-43.

Pinfari, Marco. "Nothing But Failure? The Arab League and the Gulf Cooperation Council as Mediators in Middle Eastern Conflicts" Working Paper No. 45, 2009.

Remmer, Karen L. "Does Democracy Promote Interstate Cooperation? Lessons from the Mercosur Region", *International Studies Quarterly*, Vol. 42, No. 1, 1998, 25-51.

Ricard, Serge. "The Roosevelt Corollary", *Presidential Studies Quarterly*, Vol. 36, No. 1, 2006, 17-26.

Rubinstein ,Alvin Z.; Donald E. Smith. "Anti-Americanism in the Third World", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 497, 1988, 35-45.

Reiser, Stewart. "Pan-Arabism Revisited", *Middle East Journal*, Vol. 37, No. 2, 1983, 218-233.

Rost, Nicolas; John A. Booth. "Determinants of Regime Type in Newly Independent States", *European Journal of Political Research,* 47, 2008, 635–664.

Rubinstein , Alvin Z.; Donald E. Smith. "Anti-Americanism in the Third World", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 497, 1988, 35-45.

Ryan, David. "Colonialism and Hegemony in Latin America: An Introduction", *The International History Review,* Vol. 21, No. 2, 1999, 287-296.

Salamey, Imad. "Middle Eastern Exceptionalism: Globalization and the Balance of Power", *Democracy and Security*, Vol. 5, No. 3, 2009, 249-260.

Salibi, Kamal S. "Middle Eastern Parallels: Syria-Iraq-Arabia in Ottoman Times", Middle Eastern Studies, Vol. 15, No. 1, 1979, 70-81.

Saouli, Adham. "Stability under Late State Formation: The Case of Lebanon", *Cambridge Review of International Affairs*, 19, 4, 2006, 705–706.

Saravanamuttu, Johan. "ASEAN Security for the 1980s: The Case for a Revitalized ZOPFAN" *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 6, No. 2, 1984, 186-196.

Sarvan, C. P. "French Colonialism in Africa: The Early Novels of Ferdinand Oyono", *World Literature Today*, Vol. 59, No. 3, 1985, 333-337.

Sayigh, Yezid. "The Gulf Crisis: Why the Arab Regional Order Failed", *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 67, No. 3, 1991, 487-507.

Scalapino, Robert A. "Southeast Asia: Which Path Ahead?", *Asian Affairs*, Vol. 13, No. 3, 1986, 1-14.

Scott, James Brown. "The Ideals of Panamericanism", *World Affairs*, Vol. 98, No. 2, 1935, 87-91.

Sebalu, Paulo. “The East African Community”, *Journal of African Law*, Vol. 16, No. 3, 1972, 345-363.

Sellekaerts, Willy. “European Economic Integration. by Bela Balassa*”,* (Review), *Journal of Economic Literature*, Vol. 15, No. 3, 1977, 967-970.

Segal, Aaron. “External Impact on African Integration”, *Africa Today*, Vol. 15, No. 5, 1968, 13-15.

Shepherd, George W. Jr. “Pragmatic versus Radical Nonalignment Systems” *Africa Today*, Vol. 15, No. 6, 1968, 5-7.

Shepherd, George. “Ghana's "Good Neighbor" Prospects”*, Africa Today*, Vol. 10, No. 9, 1963, 35-37.

Slater, Jerome. “Council The Decline of the OAS”, *International Journal*, Vol. 24, No. 3. 1969, 497-506.

Slater, Jerome. “The Decline of the OAS”, *International Journal*, Vol. 24, No. 3, 1969, 497-506.

Sofer, Sasson. “Old and New Diplomacy: A Debate Revisited”, *Review of International Studies*, Vol. 14, No. 3, 1988, 195-211.

Sommers, Laurie Kay. “Inventing Latinismo: The Creation of "Hispanic" Panethnicity in the United States”, *The Journal of American Folklore*, Vol. 104, No. 411, 1991, 32-53.

Stein, Judith. “African American Political Thought, 1890-1930: Washington, Du Bois, Garvey, and Randolph by Cary D. Wintz”, (Review), *The Journal of Southern History*, Vol. 63, No. 2, 1997, 427-428.

Stephens, Robert. “The Great Powers and the Middle East”, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 2, No. 4, 3-12.

Stevens, Georgiana G. *“*Arab Neutralism and Bandung”, *Middle East Journal*, Vol. 11, No. 2, 1957, 139-152.

Suganami, Hidemi. “Understanding Sovereignty through Kelsen/Schmitt”, *Review of International Studies*, Vol. 33, No. 3, 2007, 511-530.

Tan, See Seng. “Non-official Diplomacy in Southeast Asia: "Civil Society" or "Civil

Service"? *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 27, No. 3, 2005, 370-387.

Tassin, Kristin S. "Lift up Your Head, My Brother: Nationalism and The Genesis of the Non-aligned Movement", *Journal of Third World Studies*, Vol. 23, 2006, 147-168.

Tekle, Amare. "A Tale of Three Cities: The OAU and the Dialectics of Decolonization in Africa", *Africa Today*, Vol. 35, No. 3/4, 1988, 49-60.

Tekle, Amare. "The Organization of African Unity at Twenty Five Years: Retrospect and Prospect", *Africa Today,* Vol. 35, No. 3/4, 1988, 7-20.

Thorntoni A. P. "Colonialism", International Journal, Vol. 17, No. 4, 1962, 335-357.

Travis, Martin B. Jr. "AssociationThe Organization of American States: A Guide to the Future", *The Western Political Quarterly*, Vol. 10, No. 3, 1957, 491-511.

Tucker, William P. "No Transfer: An American Security Principle by John A. Logan", (Review), *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 339, 1962, 194-195.

Vandenbosch, Amry. (Review), "The Mandates System: Origin, Principles, and Application by League of Nations", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 246.

Waters, Christopher. "After Decoloniazation: Australia and Emergence of Non-Aligned Movement in Asia 1954-1955", *Diplomacy & Statecraft*., Vol. 12, 2, 2001, 153.

Watson, Justin. (Review), "Amid the Fall, Dreaming of Eden: Du Bois, King, Malcolm X and Emancipatory Composition by Bradford T. Stull", *Religion & Literature,* Vol. 33, No. 1, 2001, 102-104.

Wilson, Rodney. "The Economic Relations of the Middle East: Toward Europe or within the Region?" *Middle East Journal*, Vol. 48, No. 2, 1994, 268-287.

Wolpin, Miles D. "Contemporary Radical Thırd World Regimes: Prospects For Theır Survival", *Caribbean Quarterly*, Vol. 27, No. 1, 1981, 63-92.

Yahya, Faizal. "India and Southeast Asia: Revisited" *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 25, No. 1, 200379-103.

Yalem, Ronal J. "Regionalism and World Order", *International Affairs*, Vol. 38, No.4,

1962, 460-471.

İnternet ve Diğer Kaynaklar

Basnet, Hem C., Subhash C. Sharma, "Economic integration in Latin America", ss. 5, <http://cola.siu.edu/economics/_common/documents/discussion/integration-basnet.pdf> (17.04.2014)

Hrituleac, Alexandra. "The Effects Of Colonialism On African Economic Development; A Comparative Analysis Between Ethiopia, Senegal And Uganda Msc in International Economic Consulting" <http://pure.au.dk/portal-asbstudent/files/41656700/alexandra_hrituleac_thesis_1_dec.pdf> (19.04.2014)

Khansari Mehrdad, "Iranian-Arab Relations: A Persian Perspective" <http://www.daedalosinstitute.org/downloads/Iranian_Arab_Relations.pdf> (13.04.2014)

Matz, Nele. "Civilization and the Mandate System under the League of Nations as Origin of Trusteeship", <http://www.mpil.de/files/pdf2/mpunyb_matz_9_47_95.pdf > (20.05.2014)

Sheinin David, "Flaccid Anti-Americanism: Argentine Relations with the United States at the Turn of the Century", <http://biblioteca.clacso.edu.ar/ar/libros/lasa97/sheinin.pdf> (18.04.2014)

<http://plato.stanford.edu/entries/colonialism/> (28.03.2014)

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/mandate> (26.03.2014)

<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/361608/mandate> (28. 03.2014)

<http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp#art22> (28.03.2014)

<http://www.foreignaffairs.com/articles/68852/david-hunter-miller/the-origin-of-the-mandates-system> (11.04.2014)

<http://www.nam.gov.za/background/history.htm> (26.02.2014)

<http://franke.uchicago.edu/Final_Communique_Bandung_1955.pdf> (17.04.2014)

<http://www.nam.gov.za/background/history.htm>, (26.02.2014)

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/90348/Calvo-Doctrine> (18.04.2014)

<http://www.sela.org/> (18.04.2014)

<http://www.blackpast.org/gah/african-democratic-rally-1946> (12.04.2014)

<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/idep/unpan003885.pdf> (12.04.2014)

<http://www.nationsonline.org/oneworld/african_languages.htm> (12.04.2014)

<http://unctad.org/en/docs/ditctncd2011d2_en.pdf> (13.04.2014)

<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED041803.pdf> (18.04.2014)

<http://africanactivist.msu.edu/document_metadata.php?objectid=32-130-D84> (16.04.2014)

<http://www2.binghamton.edu/fbc/archive/schmidt.pdf> (18.04.2014)

<http://www.au.int/en/sites/default/files/OAU_Charter_1963_0.pdf> (28.03.2014)

<http://www.eac.int/commonmarket/principles.html> (16.04.2014)

<http://cmes.arizona.edu/sites/cmes.arizona.edu/files/2.%20Overview%20%20WWI%20in%20the%20Mid%20East.pdf> ss. 4-6. (17.04.2014)

<https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/16871/arab_world_introduction_cultural_appreciation_booklet.pdf> (17.04.2014)

<http://www.saylor.org/site/wp-content/uploads/2011/08/HIST351-9.1.3-Arab-Revolt.pdf> (17.04.2014)

<http://history.state.gov/milestones/1945-1952/creation-israel> (17.04.2014)

<http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm> (18.04.2014)

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/muslimpop1.html> (18.04.2014)

<http://www.isreview.org/issues/50/Lebanon1982.shtml> (16.04.2014)

<http://avalon.law.yale.edu/20th_century/arableag.asp#art2> (13.04.2014)

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/556515/history-of-Southeast-Asia/52424/Japanese-occupation> (11.05.2014)

<http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205208606.pdf> (11.06.2014)

<http://www.ltisdschools.org/cms/lib/TX21000349/Centricity/Domain/287/Chapter17.pdf> (11.06.2014)

<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/asean/> (29.07.2014);

<http://www.asean.org/asean/external-relations/european-union/item/overview-of-asean-eu-dialogue relations> (29.07.2014)

<http://europeanista.wordpress.com/2012/04/29/regionalisation-and-globalisation-conflicting-or-linked-processes/> (10.06.2014)